

OGÓLNE WPROWADZENIE DO MSZAŁU RZYMSKIEGO

Z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego
Rzym 2002

KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW

Prot. 795/02/L

DLA POLSKI

Na prośbę Jego Eminencji Józefa kard. Glempa, Arcybiskupa Warszawskiego, Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski, wyrażoną w liście z dnia 1 sierpnia 2003, mocą uprawnień udzielonych tej Kongregacji przez papieża JANA PAWŁA II chętnie zatwierdzamy polski tekst Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego (trzeciego wydania wzorcowego), jaki znajduje się w załączonym egzemplarzu.

W tekście drukowanym należy umieścić wzmiankę o udzielonej przez Stolicę Apostolską zgodzie. Dwa egzemplarze wydrukowanego tekstu należy przesłać do tej Kongregacji.

Bez względu na wszelkie przeciwne zarządzenia.

W siedzibie Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, dnia 6 listopada 2003 r.

Franciscus Card. Arinze
Prefekt

+ Dominicus Sorrentino
Arcybiskup Sekretarz

(Tłum. bp Stefan Cichy)

* * *

PRYMAS POLSKI

Warszawa, dnia 12 grudnia 03 r.

N. 4546/03/P.

DEKRET

W imieniu Konferencji Episkopatu Polski zezwalam na druk „*Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego*”. Przekład polski, przyjęty przez Konferencję Episkopatu Polski, został potwierdzony przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Dekretem z dnia 6 listopada 2003 r. (Prot. 1617/03/L).

Przepisy zawarte w tym *Wprowadzeniu* w Polsce wchodzi w życie od Środy Popielcowej, czyli od dnia 25 lutego 2004 r. Wszelkie prawa przedruku w całości lub w części są zastrzeżone Konferencji Episkopatu Polski.

+ Józef Kardynał Glemp
Przewodniczący Konferencji Episkopatu
Prymas Polski

* * *

OGÓLNE WPROWADZENIE DO MSZAŁU RZYMSKIEGO

WSTĘP

1. Chrystus Pan, mając sprawować z uczniami ucztę paschalną, na której ustanowił Ofiarę swego Ciała i Krwi, polecił przygotować przestronną komnatę, usłaną (Łk 22,12). Kościół zawsze uważał, że polecenie to odnosi się również do niego, gdy ustanawiał przepisy dotyczące sprawowania Najświętszej Eucharystii co do duchowego przygotowania ludzi oraz miejsc, obrzędów i tekstów. Również obecne normy, wydane zgodnie z postanowieniem Soboru Powszechnego Watykańskiego II, oraz nowy mszał, którym Kościół obrządku rzymskiego będzie się odtąd posługiwać przy sprawowaniu Mszy, są nowym dowodem tej troski Kościoła, jego wiary i niezmiętej miłości ku najwyższej tajemnicy eucharystycznej oraz świadczą o nieprzerwanej i ciągłej jego tradycji, mimo wprowadzenia pewnych rzeczy nowych.

ŚWIADECTWO NIEZMIENIONEJ WIARY

2. Ofiarny charakter Mszy świętej, uroczyste stwierdzone przez Sobór Trydencki, zgodnie z całą tradycją Kościoła¹, został na nowo wyrażony przez Sobór Watykański II, który o Mszy wypowiedział te znamienne słowa: „Nasz Zbawiciel podczas Ostatniej Wieczerzy (...) ustanowił eucharystyczną Ofiarę swojego Ciała i Krwi, aby w niej na całe wieki, aż do swego przyjścia, utrwalić ofiarę krzyża i tak powierzyć Kościołowi, umiłowanej Oblubienicy, pamiętkę swej męki i zmartwychwstania”².

To, czego w ten sposób uczy Sobór, stale wyrażają formuły Mszy. Albowiem nauka wyrażona ściśle tym zwrotem *Sakramentarza leoniańskiego*: „Ilekcio sprawujemy tę ofiarę na pamiętkę Chrystusa, dokonuje się dzieło naszego odkupienia”³, we właściwy sposób i dokładnie jest rozwinięta w Modlitwach eucharystycznych; w nich bowiem kapłan, dokonując anamnezy, zwraca się do Boga w imieniu całego ludu, składa Mu dzięki oraz przedstawia żywą i świętą Ofiarę, to znaczy dar ofiarny Kościoła i Hostię, której ofiarowaniem sam Bóg chciał być prześlągany⁴, oraz prosi, aby Ciało i Krew Chrystusa były ofiarą miłą Ojcu i zbawienną dla całego świata⁵.

W ten sposób w nowym mszale prawo modlitwy Kościoła odpowiada stałemu prawu wiary, które nam przypomina, że wyjąwszy sposób ofiarowania, jednym i tym samym jest ofiara krzyża i jej sakramentalne odnowienie we Mszy, którą podczas Ostatniej Wieczerzy Chrystus Pan ustanowił i jej sprawowanie zlecił Apostołom na swoją pamiętkę, oraz że Msza jest jednocześnie ofiarą uwielbienia, dziękczynienia, prześlągania i zadośćuczynienia.

¹ Sesja XXII, 17 września 1562: DS 1738-1759

² KL nr 47; por. KK nry 3, 28; DP nry 2, 4, 5.

³ Por. *Sacramentarium Veronense*, wyd. L. C. Mohlberg, nr 93.

⁴ Por. 3 Modlitwa eucharystyczna.

⁵ Por. 4 Modlitwa eucharystyczna.

3. Również cudowną tajemnicę rzeczywistej obecności Pana pod eucharystycznymi postaciami, potwierdzoną przez Sobór Watykański II⁶ i inne dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła⁷ w tym samym znaczeniu, w jakim je podał do wierzenia Sobór Trydencki⁸, stwierdza się w obrzędach Mszy nie tylko słowami konsekracji, którymi uobecnia się Chrystusa przez przeistoczenie, lecz również przez poczucie i okazywanie najwyższej czci i adoracji, jak to się dzieje w liturgii eucharystycznej. Z tego samego względu nakłania się lud chrześcijański, by ten podziwu godny Sakrament adorował w szczególny sposób w Czwartek Wieczery Pańskiej oraz w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa.

4. Natura urzędowego kapłaństwa właściwego prezbiterowi, który w imieniu Chrystusa składa Ofiarę i przewodniczy zgromadzeniu świętego ludu, uwydatnia się w formie obrzędu, przez podwyższenie miejsca i przez czynności kapłana. Podstawy zaś tego urzędu są wyrażone oraz jasno i obszernie wyjaśnione w dziękczynieniu Mszy krzyżma w Czwartek Wieczery Pańskiej, w którym to dniu wspomina się ustanowienie kapłaństwa. W tym dziękczynieniu stwierdza się nadanie kapłańskiej władzy przez nałożenie rąk, a przez wyliczenie poszczególnych czynności opisuje się tę samą władzę, będącą kontynuacją władzy Chrystusa, Najwyższego Kapłana Nowego Testamentu.

5. Natura kapłaństwa urzędowego rzuca właściwe światło również na inne kapłaństwo o wielkim znaczeniu, mianowicie na królewskie kapłaństwo wiernych, których duchowa ofiara spełnia się przez posługę kapłanów w łączności z ofiarą Chrystusa, jedyne Pośrednika⁹. Sprawowanie Eucharystii jest bowiem czynnością całego Kościoła, w której każdy powinien w pełni wykonywać wyłącznie tylko to, co należy do niego z natury rzeczy, ze względu na jego stopień w ludzie Bożym. Stąd również należy bardziej zwracać uwagę na pewne zasady celebracji, o które w ciągu wieków mniej dbano. Lud ten jest bowiem ludem Bożym, nabytym Krwią Chrystusa, przez Pana zgromadzonym, Jego słowem karmionym, ludem powołanym do tego, aby przedstawiał Bogu prośby całej ludzkiej rodziny; jest ludem, który w Chrystusie dzięki czyni za misterium zbawienia, składając Jego Ofiarę; wreszcie ludem, który przez Komunię Ciała i Krwi Chrystusa zrasta się w jedno. Lud ten jest święty przez swe pochodzenie, a jednak przez świadome, czynne i owocne uczestnictwo w eucharystycznym misterium stale wzrasta w świętości¹⁰.

WIERNOŚĆ TRADYCJI

6. Gdy Sobór Watykański II zarządził odnowę obrzędów Mszy świętej, polecił między innymi, by niektóre obrzędy przywrócono „stosownie do pierwotnej tradycji Ojców Kościoła”¹¹, czyli używając tego samego wyrażenia, co św. Pius V w Piśmie apostolskim zaczynającym się od słów *Quo primum*, którym w roku 1570 ogłoszony został Mszał Trydencki. Ta zgodność słów pozwala stwierdzić, jakim sposobem oba Mszały Rzymskie, chociaż dzielą je cztery wieki, zawierają jedną i tę samą tradycję. Jeśli zaś rozważymy wewnętrzne elementy tej tradycji, zrozumiemy, jak wspaniale drugi mszał udoskonala pierwszy.

⁶ KL nr 7, 47; DP nry 5, 18.

⁷ Por. Pius XII, Encyklika *Humani generis*: AAS 42 (1950) 570-571; Paweł VI, Encyklika *Mysterium fidei*, 3 września 1965: AAS 57 (1965) 762-769; Uroczyste wyznanie wiary, 30 czerwca 1968, nr 24: AAS 60 (1968) 442-443; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 3f, 9: AAS 59 (1967) 543, 547.

⁸ Por. Sesja XIII, 11 października 1551: DS 1635-1661.

⁹ Por. DP nr 2.

¹⁰ Por. KL nr 11.

¹¹ KL nr 50.

7. W trudnych czasach, w których narażona była katolicka wiara o ofiarnym charakterze Mszy świętej, o kapłaństwie posługi, o rzeczywistej i stałej obecności Chrystusa pod postaciami eucharystycznymi, św. Piusowi V zależało przede wszystkim na tym, by zachować nowszą tradycję, niesłusznie zwalczaną, wprowadzając tylko bardzo małe zmiany świętego obrzędu. W istocie mszał z roku 1570 niewiele się różni od pierwszego mszału wydanego drukiem w roku 1474, który znowu wiernie odtwarzał mszał z czasów Innocentego III. Nadto chociaż kodeksy Biblioteki Watykańskiej umożliwiały poprawienie niektórych wyrażań, nie pozwoliły jednak, by w tym badaniu „starych i uznanych autorów” cofnięto się dalej niż do średniowiecznych komentarzy liturgicznych.

8. Dziś natomiast ta „tradycja Ojców Kościoła”, której trzymali się korektorzy Mszału św. Piusa V, została wzbogacona przez niezliczone pisma uczonych. Po pierwszym wydaniu *Sakramentarza gregoriańskiego* w roku 1571, często wydawano drukiem krytycznie opracowane stare sakramentarze rzymskie i ambrojańskie, podobnie jak starodawne księgi liturgiczne hiszpańskie i gallikańskie, które ukazały liczne, nie znane dotąd modlitwy o niemałej wartości duchowej.

Również tradycje dawnych wieków, poprzedzających ustanowienie obrządków Wschodu i Zachodu, teraz lepiej są znane dzięki temu, że znaleziono wiele dokumentów liturgicznych.

Oprócz tego postępujące studia nad Ojcami Kościoła rzuciły na teologię eucharystycznego misterium światło nauki najwybitniejszych w chrześcijańskiej starożytności Ojców, jak św. Ireneusz, św. Ambroży, św. Cyryl Jerozolimski, św. Jan Złotousty.

9. Dlatego „tradycja Ojców Kościoła” wymaga nie tylko, by zachowywano to, co przekazali nasi najbliżsi przodkowie, lecz by objęto i rozważano wszelkie minione okresy dziejów Kościoła i wszystkie sposoby, jakimi jedyna jego wiara wyrażała się w formach ludzkiej kultury, tak różniących się między sobą, zwłaszcza tych, które krzewiły się w regionach semickich, greckich i łacińskich. To szersze spojrzenie pozwala nam dostrzec, jak Duch Święty użycza Bożemu ludowi podziwu godnej wierności w zachowywaniu niezmiennego depozytu wiary, mimo bardzo wielkiej różnorodności modlitw i obrzędów.

DOSTOSOWANIE DO NOWYCH WARUNKÓW

10. Nowy mszał świadczy o prawie modlitwy Kościoła rzymskiego i jednocześnie chroni przekazany przez nowsze Sobory depozyt wiary, a z drugiej strony stanowi duży krok naprzód w liturgicznej tradycji.

Gdy bowiem Ojcowie Soboru Watykańskiego II powtarzali dogmatyczne zasady Soboru Trydenckiego, przemawiali w całkiem innym okresie dziejów świata; dlatego w dziedzinie duszpasterstwa mogli podać postanowienia i rady, jakich przed czterema wiekami nie można było nawet przewidywać.

11. Już Sobór Trydencki uznał wielką wartość pouczającą zawartą w sprawowaniu Mszy świętej. Nie zdołał jednak wyprowadzić stąd wszystkich wniosków dla praktycznego życia. Wielu usilnie domagało się zezwolenia na używanie języków narodowych w sprawowaniu eucharystycznej Ofiary. W stosunku do tego żądania Sobór, uwzględniając ówczesne okoliczności, uważał za swój obowiązek znowu podkreślić tradycyjną naukę Kościoła, według której eucharystyczna Ofiara jest przede wszystkim dziełem samego Chrystusa; na jej skuteczność zatem nie wywiera wpływu sposób, w jaki wierni w niej uczestniczą. Dlatego ogłoszono w następujących, a jednocześnie umiarkowanych słowach: „Chociaż Msza zawiera bogatą treść dla pouczenia wiernego ludu, mimo to nie wydało się Ojcom właściwe, aby

wszędzie była sprawowana w języku narodowym”¹². Sobór Trydencki obwieścił, że na odzucenie zasługuje ten, kto by utrzymywał, że „liturgiczne zarządzenie Kościoła rzymskiego, według którego część kanonu i słowa konsekracji odmawia się po cichu, jest godne potępienia albo że Mszę św. należy odprawiać tylko w języku narodowym”¹³.

Niemniej, chociaż Sobór Trydencki zakazał używania języka narodowego w Mszy, to jednak nakazał duszpasterzom, by zastępowali jego brak odpowiednią katechezą: „aby owce Chrystusa nie cierpiały głodu (...), poleca święty Sobór pasterzom i wszystkim sprawującym pieczę nad duszami, by często w czasie odprawiania Mszy św. – czy to sami, czy przez kogoś innego – wyjaśniali niektóre teksty czytane podczas sprawowania Mszy i między innymi żeby wyjaśniali jakąś tajemnicę tej Najświętszej Ofiary, szczególnie w niedziele i święta”¹⁴.

12. Dlatego Sobór Watykański II, zgromadzony w celu przystosowania Kościoła do wykonywania jego apostołskiego posłannictwa, tak jak Sobór Trydencki, w pełni docenił dydaktyczny i duszpasterski charakter liturgii¹⁵. Ponieważ żaden katolik nie przeczył prawowitości i skuteczności świętego obrzędu sprawowanego w języku łacińskim, Sobór mógł przyznać: „używanie języka ojczystego nierzadko może być bardzo pożyteczne dla wiernych” i pozwolił na jego używanie¹⁶. Żarliwość, z jaką tę uchwałę wszędzie przyjęto, sprawiła, że pod kierunkiem biskupów i samej Stolicy Apostolskiej wszelkie czynności liturgiczne z udziałem ludu wolno było sprawować w języku ojczystym, aby wierni pełniej rozumieli sprawowane misterium.

13. Chociaż używanie języka ojczystego w liturgii świętej jest ważnym środkiem jasnego wyrażania katechezy misterium zawartej w celebracji, Sobór Watykański II wezwał ponadto do wykonania niektórych przepisów trydenckich, które nie wszędzie przyjęto, jak głoszenie homilii w niedziele i święta¹⁷ i możliwość wprowadzania wyjaśnień podczas świętych obrzędów¹⁸.

Nade wszystko zaś Sobór Watykański II, doradzając „ów doskonalszy sposób uczestnictwa we Mszy świętej, który polega na tym, że po Komunii kapłana wierni przyjmują Ciało Pańskie z tej samej Ofiary”¹⁹, zachęcał do urzeczywistnienia innego życzenia Ojców trydenckich, aby dla pełniejszego udziału w świętej Eucharystii „podczas każdej Mszy św. obecni wierni komunikowali nie tylko duchowym uczuciem, lecz także sakramentalnym przyjęciem Eucharystii”²⁰.

14. Wiedziony tym samym duchem i pasterską gorliwością, Sobór Watykański II mógł w nowy sposób rozważyć przepis trydencki o Komunii pod obiema postaciami. Ponieważ dziś bynajmniej nie podaje się w wątpliwość teologicznych zasad o pełnej mocy Komunii, gdy przyjmuje się Eucharystię pod jedną postacią chleba, Sobór pozwolił przyjmować niekiedy Komunię pod obiema postaciami, gdy przez bardziej wymowną formę sakramentalnego znaku nadarza się szczególnie dogodna sposobność głębszego zrozumienia sakramentu, w którym wierni uczestniczą²¹.

¹² Sesja XXII, *Doctrina de ss. Missae sacrificio*, cap. 8: DS 1749.

¹³ Tamże, can. 9: DS 1759.

¹⁴ Tamże, cap. 8: DS 1749.

¹⁵ Por. KL nr 33.

¹⁶ Tamże, nr 36.

¹⁷ Tamże, nr 52.

¹⁸ Tamże, nr 35, 3.

¹⁹ Tamże, nr 55.

²⁰ Sobór Trydencki, Sesja XXII, *Doctrina de ss. Missae sacrificio*, cap. 6: DS 1747.

²¹ Por. KL nr 55.

15. W ten sposób Kościół, pozostając wierny swemu zadaniu nauczyciela prawdy i strzegąc „rzeczy starych”, czyli depozytu tradycji, spełnia również obowiązek rozważania i roztropnego stosowania „rzeczy nowych” (por. Mt 13, 52).

Pewna bowiem część nowego mszału wyraźniej przystosowuje modlitwy Kościoła do potrzeb współczesnych. Trzeba tu wymienić głównie Msze obrzędowe i w różnych potrzebach, w których tradycja i nowość odpowiednio wzajemnie się łączą. Gdy bowiem nietknięte pozostały liczne zwroty zaczerpnięte z najstarszej tradycji Kościoła, znane z często wydawanego Mszału Rzymskiego, wiele innych dostosowano do dzisiejszych wymogów i warunków. Inne natomiast, jak modlitwy za Kościół, laikat, o uświęcenie ludzkiej pracy, za wspólnotę wszystkich ludów, w pewnych potrzebach właściwych naszym czasom, zostały na nowo ułożone. Z nowych dokumentów Soboru czerpano do tych modlitw myśli, a często i wyrażenia.

Z powodu uwzględnienia nowej sytuacji obecnego świata wydawało się, że w korzystaniu z tekstów najstarszej tradycji tak czcigodnemu skarbowi nie wyrządzono żadnej zniewagi, jeśli niektóre zdania zmieniono, aby dane wyrażenie lepiej zharmonizować z językiem współczesnej teologii oraz zgodnie z prawdą oddać obecny stan kościelnej dyscypliny. Zostały zmienione niektóre powiedzenia odnoszące się do oceny i używania dóbr ziemskich, jak również wyrażenia, które wskazywały na pewną formę praktyki pokutnej właściwą innym wiekom Kościoła.

W ten sposób liturgiczne normy Soboru Trydenckiego w wielu szczegółach zostały dopełnione i udoskonalone przez normy Soboru Watykańskiego II, który do końca doprowadził wysiłki mające na celu zbliżenie wiernych do świętej liturgii, podejmowane w ciągu czterech minionych wieków, najbardziej przez ruch liturgiczny popierany przez świętego Piusa X i jego następców.

ROZDZIAŁ I

ZNACZENIE I GODNOŚĆ SPRAWOWANIA EUCHARYSTII

16. Sprawowanie Mszy świętej jako czynność Chrystusa i hierarchicznie zorganizowanego ludu Bożego jest ośrodkiem całego chrześcijańskiego życia tak dla Kościoła powszechnego, jak i lokalnego oraz dla poszczególnych wiernych²². W czynności tej osiąga szczyt działanie, przez które Bóg w Chrystusie uświęca świat, oraz kult, jaki ludzie oddają Ojcu, wielbiąc Go przez Chrystusa, Syna Bożego, w Duchu Świętym²³. Ponadto we Mszy świętej wspomina się w cyklu roku misteria odkupienia, tak że one w pewien sposób stają się obecne²⁴. Pozostałe zaś czynności święte i wszystkie czyny chrześcijańskiego życia wiążą się ze sprawowaniem Eucharystii i do niej zmierzają²⁵.

17. Jest więc bardzo ważne, aby sprawowanie Mszy świętej, czyli Wieczerzy Pańskiej, zostało tak uporządkowane, by wyświęceni szafarze, jak i wierni, uczestnicząc w niej zgodnie ze swoim miejscem we wspólnotcie Kościoła (ze swoją godnością), czerpali stąd coraz obfitsze owoce²⁶, dla osiągnięcia których Chrystus Pan ustanowił eucharystyczną Ofiarę swego Ciała i Krwi, jako pamiątkę swojej śmierci i zmartwychwstania, oraz powierzył ją Kościołowi, umiłowanej Oblubienicy²⁷.

18. Będzie to łatwiej osiągalne, gdy uwzględniając naturę i inne uwarunkowania każdego zgromadzenia, każdą celebrację przygotowuje się tak, aby prowadziła do świadomego, czynnego i pełnego uczestnictwa wiernych, obejmującego ciało i duszę, płonącego wiarą, nadzieją i gorącą miłością. Udziału tego pragnie Kościół, domaga się go sama natura celebracji, a lud chrześcijański na mocy chrztu jest do niego uprawniony i zobowiązany²⁸.

19. Chociaż obecność i czynne uczestnictwo wiernych jaśniej ukazujące kościelną naturę celebracji²⁹ niekiedy nie jest osiągalne, sprawowanie Eucharystii zawsze odznacza się swoją skutecznością i godnością, jako czynność Chrystusa i Kościoła, w której kapłan spełnia swój szczególny urząd posługi i zawsze działa dla zbawienia ludu.

Zaleca się przeto, aby kapłan w miarę możliwości codziennie sprawował eucharystyczną Ofiarę³⁰.

20. Sprawowanie Eucharystii, podobnie jak cała liturgia, dokonuje się przez dostrzegalne znaki, które podtrzymują, umacniają i wyrażają wiarę³¹. Dlatego należy bardzo starannie dobierać i łączyć te formy i elementy przez Kościół zaproponowane, które z uwagi na uwarunkowania osób i miejsc bardziej sprzyjają czynnemu i pełnemu uczestnictwu wiernych oraz służą ich duchowemu dobru.

²² Por. KL nr 41; KK nr 11; DP nry 2, 5, 6; DB nr 30; DE nr 15; Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nry 3e, 6; AAS 59 (1967) 542, 544-545.

²³ Por. KL nr 10.

²⁴ Por. tamże, nr 102.

²⁵ Por. KL nr 10; DP nr 5.

²⁶ Por. KL nry 14, 19, 26, 28, 30.

²⁷ Por. tamże, nr 47.

²⁸ Por. tamże, nr 14.

²⁹ Por. tamże, nr 41.

³⁰ Por. DP nr 13; KPK, kan. 904.

³¹ Por. KL nr 59.

21. Niniejsze wprowadzenie zamierza przedstawić zarówno ogólne wytyczne dla należytego ułożenia celebracji Eucharystii, jak też reguły układu poszczególnych jej form³².

22. Wielkie znaczenie ma sprawowanie Eucharystii w Kościele partykularnym. Biskup diecezjalny bowiem, pierwszy szafarz Bożych misterii w powierzonym mu Kościele, jest opiekunem, zwierzchnikiem i stróżem całego życia liturgicznego³³. W celebracjach odbywających się pod jego przewodnictwem, zwłaszcza w sprawowaniu Eucharystii, którego on dokonuje z udziałem prezbiterium, diakonów i ludu, ujawnia się misterium Kościoła. Dlatego te celebracje mszalne winny być przykładem dla całej diecezji.

Biskup winien zabiegać o to, aby prezbiterzy, diakoni i wierni świeccy zdobywali coraz pełniejsze zrozumienie głębokiego sensu obrzędów i tekstów liturgicznych i dzięki temu byli prowadzeni do czynnego i owocnego udziału w sprawowaniu Eucharystii. Z tego też względu biskup winien czuwać nad tym, aby celebracje odbywały się coraz godniej. W znacznym zaś stopniu przyczynia się do tego troska o piękno sakralnych pomieszczeń oraz muzyki i sztuki.

23. Aby celebracja pełniej odpowiadała przepisom oraz duchowi świętej liturgii i by wzrastała jej duszpasterska skuteczność, w tym Ogólnym wprowadzeniu oraz w Obrzędach Mszy świętej przewidziane są pewne akomodacje i przystosowania.

24. Najczęściej przystosowania te polegają na doborze pewnych obrzędów i tekstów, to znaczy śpiewów, czytań, modlitw, zachęt i gestów, bardziej odpowiadających potrzebom, przygotowaniu i sposobowi myślenia uczestników. Dobór ten jest pozostawiony kapłanowi celebrującemu. Kapłan jednak winien pamiętać, że jest sługą świętej liturgii i że nie wolno mu na własną rękę w celebracji Mszy świętej niczego dodawać, opuszczać ani zmieniać³⁴.

25. Ponadto w odpowiednich miejscach zaznaczone są w Mszale pewne adaptacje, które zgodnie z konstytucją o liturgii należą do kompetencji biskupa diecezjalnego albo konferencji biskupów³⁵ (por. niżej, nry 387, 388-393).

26. Jeśli zaś chodzi o głębszą różnorodność oraz przystosowanie do tradycji i umysłowości ludów i regionów, jakie w myśl art. 40 Konstytucji o liturgii świętej zostałyby uznane za pożyteczne lub konieczne, należy zachować przepisy podane w instrukcji „Liturgia rzymska i inkulturacja”³⁶ oraz w niniejszym dokumencie (nry 395-399).

³² Odnośnie do szczególnych form sprawowania Mszy świętej należy zachować to, co zostało postanowione: w odniesieniu do Mszy z udziałem specjalnych grup: Święta Kongregacja Kultu Bożego, Instrukcja *Actio pastoralis*, 15 maja 1969: AAS 61 (1969) 806-811; w odniesieniu do Mszy z udziałem dzieci: *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci*, 1 listopada 1973: AAS 66 (1974) 30-46; odnośnie do sposobu łączenia Liturgii Godzin z Mszą: OWLG nr 93-98; odnośnie do sposobu łączenia z Mszą niektórych błogosławieństw i koronacji obrazów Najświętszej Maryi Panny: *Rytuał Rzymski. Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne, nr 28; *Obrzęd koronacji obrazu Najświętszej Maryi Panny*, nry 10 i 14.

³³ Por. DB nr 15; por. także KL nr 41.

³⁴ Por. KL nr 22.

³⁵ Por. tamże, nry 38, 40; Paweł VI, Konstytucja apostolska *Missale Romanum*, jak wyżej.

³⁶ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Varietates legitimae*, 25 stycznia 1994: AAS 87 (1995) 288-314.

ROZDZIAŁ II

STRUKTURA MSZY ŚWIĘTEJ ORAZ JEJ ELEMENTY I CZĘŚCI

I. OGÓLNA STRUKTURA MSZY ŚWIĘTEJ

27. Lud Boży zostaje zwołany razem na Mszę świętą, to jest na Wieczerzę Pańską, aby pod przewodnictwem kapłana, który uobecnia osobę Chrystusa, sprawować pamiątkę Pańską, czyli Ofiarę eucharystyczną³⁷. Stąd też do tego lokalnego zgromadzenia Kościoła świętego doskonale odnosi się obietnica Chrystusa: „Gdzie są dwaj albo trzej zgromadzeni w imię moje, tam jestem pośród nich” (Mt 18, 20). W sprawowaniu bowiem Mszy świętej, w której zostaje utrwalona Ofiara krzyża³⁸, Chrystus jest rzeczywiście obecny w samym zgromadzeniu zebranych w Jego imię, w osobie szafarza, w swoim słowie, a w sposób substancjalny i trwały pod postaciami eucharystycznymi³⁹.

28. Msza św. składa się jakby z dwóch części, mianowicie z liturgii słowa i z liturgii eucharystycznej, które tak ściśle łączą się ze sobą, że stanowią jeden akt kultu⁴⁰. Albowiem we Mszy świętej zostaje zastawiony zarówno stół słowa, jak i Chrystusowego Ciała, z którego wierni czerpią naukę i pokarm⁴¹. Niektóre zaś obrzędy rozpoczynają i kończą celebrację.

II. RÓŻNE ELEMENTY MSZY ŚWIĘTEJ

Czytanie i wyjaśnianie słowa Bożego

29. Gdy w Kościele czyta się Pismo święte, sam Bóg przemawia do swego ludu, a Chrystus, obecny w swoim słowie, zwiastuje Ewangelię.

Dlatego wszyscy winni z szacunkiem słuchać czytań słowa Bożego, które są najważniejszym elementem liturgii. Chociaż bowiem słowo Boże zawarte w czytaniach Pisma świętego zwraca się do wszystkich ludzi każdego czasu i jest dla nich zrozumiałe, jego pełniejsze rozumienie i skuteczność pogłębiają się dzięki żywemu wykładowi, czyli homilii, która jest częścią czynności liturgicznej⁴².

Modlitwy i inne części należące do kapłana

30. Wśród tego, co przysługuje kapłanowi, pierwsze miejsce zajmuje Modlitwa eucharystyczna, będąca szczytem całej celebracji. Przysługują mu także oracje, to jest kolekta, modlitwa nad darami i modlitwa po Komunii. Kapłan, który reprezentując osobę Chrystusa, przewodniczy zgromadzeniu, znosi te modlitwy do Boga w imieniu całego ludu świętego i wszystkich obecnych⁴³. Słusznie więc nazywają się one „modlitwami przewodniczącego”.

³⁷ Por. DP nr 5; KL nr 33.

³⁸ Por. Sobór Trydencki, Sesja XXII, Doctrina de ss. Missae sacrificio, cap 1: DS 1740; por. Paweł VI, *Uroczyste wyznanie wiary*, 30 czerwca 1968, nr 24: AAS 60 (1968) 442.

³⁹ Por. KL nr 7; Paweł VI, Encyklika *Mysterium fidei*, 3 września 1965: AAS 57 (1965) 764; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 9: AAS 59 (1967) 547.

⁴⁰ Por. KL nr 56.

⁴¹ Por. KL nry 48, 51; KO nr 21; DP nr 4.

⁴² Por. KL nry 7, 33, 52.

⁴³ Por. tamże, nr 33.

31. Do kapłana jako przewodniczącego zgromadzenia należy również wypowiadanie pewnych zachęt przewidzianych w samym obrzędzie. Tam gdzie przewidują to rubryki, wolno kapłanowi te zachęty nieco przystosować, aby odpowiadały pojętności uczestników. Kapłan jednak winien troszczyć się o to, by zawsze zachować sens zachęty zaproponowanej w mszale i aby ją wyrazić w krótkich słowach. Do kapłana przewodniczącego należy również kierowanie liturgią słowa oraz udzielenie końcowego błogosławieństwa. Wolno mu także w bardzo krótkich słowach wprowadzić wiernych we Mszę danego dnia po wstępnym pozdrowieniu a przed aktem pokutnym; do liturgii słowa, przed czytaniem; do Modlitwy eucharystycznej, przed prefacją, nigdy zaś w czasie samej prefacji; wreszcie może zakończyć całą świętą czynność przed rozesłaniem.

32. Natura modlitw „przewodniczącego” wymaga, aby były wypowiadane głośno i wyraźnie i by wszyscy uważnie ich słuchali⁴⁴. Dlatego gdy kapłan je wypowiada, nie można wykonywać innych modlitw ani śpiewów; nie wolno też wtedy grać na organach ani na innych instrumentach.

33. Kapłan jako przewodniczący wypowiada modlitwy w imieniu Kościoła i zgromadzonej wspólnoty. Niekiedy jednak modli się raczej w swoim imieniu, aby mógł wykonać swą posługę z większym wewnętrznym skupieniem i pobożnością. Modlitwy te wypowiada kapłan po cichu: przed odczytaniem Ewangelii, podczas przygotowania darów, przed Komunią kapłańską i po jej przyjęciu.

Inne formuły występujące w czasie celebracji

34. Sprawowanie Mszy świętej ma ze swej natury charakter „wspólnotowy”⁴⁵. Dlatego duże znaczenie posiadają dialogi między kapłanem i zgromadzonymi wiernymi oraz aklamacje⁴⁶: są one nie tylko zewnętrznymi znakami wspólnej celebracji, lecz także przyczyniają się do pogłębienia komunii między kapłanem i ludem.

35. Aklamacje oraz odpowiedzi wiernych na pozdrowienia i modlitwy kapłana stanowią ten stopień czynnego uczestnictwa, jakiego należy wymagać od zgromadzonych wiernych w każdej formie sprawowania Mszy świętej, aby jasno wyrażało się i pogłębiało działanie całej wspólnoty⁴⁷.

36. Inne części, bardzo pożyteczne dla wyrażenia i pogłębienia czynnego udziału wiernych oraz przysługujące całemu zgromadzeniu, to zwłaszcza akt pokuty, wyznanie wiary, modlitwa powszechna i modlitwa Pańska.

37. Wreszcie spośród innych formuł:

a) niektóre stanowią samodzielny obrzęd, czyli akt liturgiczny, jak hymn *Chwała na wysokości*, psalm responsoryjny, *Alleluja* i werset przed Ewangelią, *Święty*, aklamacja anamnety, śpiew po Komunii;

b) inne zaś, jak pieśń na wejście, na przygotowanie darów, na łamanie Chleba (*Baranku Boży*) i na Komunię, towarzyszą jakiemś obrzędowi.

⁴⁴ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 14: AAS 59 (1967) 304.

⁴⁵ Por. KL nr 26-27; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 3d: AAS 59 (1967) 542.

⁴⁶ Por. KL nr 30.

⁴⁷ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 16 a: AAS 59 (1967) 305.

Sposób wypowiedzania różnych tekstów

38. Kiedy kapłan, diakon, lektor albo wszyscy wierni wypowiadają głośno pewne formuły, ich głos winien odpowiadać rodzajowi tekstu, zależnie od tego, czy jest to czytanie, oracja, zachęta, aklamacja, śpiew; winien też być dostosowany do formy celebracji i uroczystego charakteru zgromadzenia. Należy również uwzględniać przymioty różnych języków oraz mentalność ludów.

W podanych niżej normach i przepisach takie słowa, jak „mówić” lub „wygłaszać” należy rozumieć bądź w odniesieniu do śpiewu, bądź do recytacji, z zachowaniem wyżej wymienionych zasad.

Znaczenie śpiewu

39. Apostoł zachęca chrześcijan, którzy schodzą się razem w oczekiwaniu na przyjście Pana, aby śpiewali wspólnie psalmy, hymny i pieśni pełne ducha (por. Kol 3, 16). Śpiew jest bowiem znakiem radości serca (por. Dz 2, 46). Dlatego św. Augustyn słusznie mówi: „Kto kocha, ten śpiewa”⁴⁸, a już w czasach starochrześcijańskich znane było przysłowie: „Kto dobrze śpiewa, podwójnie się modli”.

40. Należy więc przywiązywać wielką wagę do śpiewu w celebracji Mszy świętej, z uwzględnieniem mentalności ludów i możliwości każdego zgromadzenia liturgicznego. Choć nie zawsze jest konieczne, np. we Mszach codziennych, stosowanie śpiewu we wszystkich częściach z natury swej przeznaczonych do śpiewu, ze wszech miar należy dbać o to, by nie zabrakło śpiewu usługujących i ludu podczas Mszy świętych celebrowanych w niedziele i nakazane święta.

W doborze natomiast części śpiewanych należy przyznać pierwszeństwo elementom ważniejszym, zwłaszcza tym, które winny być wykonywane przez kapłana, diakona albo lektora, z odpowiedziami ludu, lub też wspólnie przez kapłana i lud⁴⁹.

41. Wśród cieszących się równym szacunkiem rodzajów śpiewu pierwsze miejsce winien zajmować śpiew gregoriański jako własny śpiew liturgii rzymskiej. Nie są bynajmniej wykluczone inne rodzaje muzyki, zwłaszcza wielogłosowa, byleby odpowiadały duchowi czynności liturgicznej i sprzyjały uczestnictwu wszystkich wiernych⁵⁰.

Ponieważ obecnie coraz częściej gromadzą się wierni różnych narodowości, wypada, aby potrafili razem śpiewać w języku łacińskim przynajmniej niektóre stałe części Mszy świętej, zwłaszcza symbol wiary i modlitwę Pańską⁵¹.

Gesty i postawy ciała

42. Gesty i postawy ciała zarówno kapłana, diakona i usługujących, jak i ludu winny zmierzać do tego, aby cała celebracja odznaczała się pięknem i szlachetną prostotą, aby w pełni przejrzyste było znaczenie jej poszczególnych części, zaś uczestnictwo wszystkich stawało się łatwiejsze⁵². Trzeba więc będzie zwracać uwagę na postanowienia zawarte w tym Ogólnym wprowadzeniu i przekazane w tradycyjnej praktyce obrządku rzymskiego. Mają one na celu

⁴⁸ Św. Augustyn z Hippony, *Sermo* 336, 1: PL 38, 1472.

⁴⁹ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nry 7, 16: AAS 59 (1967) 302, 305.

⁵⁰ Por. KL nr 116; także nr 30.

⁵¹ Por. KL nr 54; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 90: AAS 56 (1964) 897; Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 47: AAS 59 (1967) 314.

⁵² Por. KL nry 30, 34; tamże nr 21.

bardziej wspólne duchowe dobro ludu Bożego niż zaspokojenie upodobań lub opinii prywatnych osób.

Zachowywanie przez wszystkich uczestników jednolitych postaw ciała jest znakiem jedności członków chrześcijańskiej wspólnoty zgromadzonych na sprawowanie świętej liturgii: wyrażają one bowiem i kształtują duchowe przeżycia uczestniczących.

43. Wierni stoją od rozpoczęcia śpiewu na wejście albo od początku wejścia kapłana do ołtarza aż do kolekty włącznie; podczas śpiewu *Alleluja* przed Ewangelią; w czasie głoszenia Ewangelii; podczas wyznania wiary i modlitwy powszechnej; od wezwania *Orate fratres* przed modlitwą nad darami do końca Mszy świętej, z wyjątkami, które zostaną niżej wymienione.

Wierni siedzą podczas czytań przed Ewangelią i psalmu responsoryjnego; w czasie homilii i przygotowania darów oraz – zależnie od okoliczności - kiedy zachowuje się święte milczenie po Komunii świętej.

Jeśli nie stoją na przeszkodzie względy zdrowotne, ciasnota lub obecność znacznej liczby uczestników albo inne uzasadnione przyczyny, wierni klęczą podczas konsekracji. Ci zaś, którzy na konsekrację nie klękają, niech wykonają głęboki ukłon, gdy kapłan po konsekracji przykłęka.

Konferencja Episkopatu zgodnie z zasadami prawa może przystosować gesty i postawy ciała opisane w Obrzędach Mszy świętej do mentalności i uznanych tradycji ludów⁵³. Należy jednak zadbać o to, aby adaptacje odpowiadały znaczeniu i charakterowi poszczególnej części celebracji. Gdzie istnieje zwyczaj, iż lud klęczy od zakończenia aklamacji *Święty* aż do końca Modlitwy eucharystycznej oraz przed Komunią świętą, gdy kapłan mówi *Oto Baranek Boży*, zwyczaj ten wypada zachować.

Celem zachowania w tej samej celebracji jednolitości gestów i postaw ciała niech wierni dostosują się do zachęt, jakie zgodnie z przepisami Mszału wypowiada diakon, usługująca osoba świecka lub kapłan.

44. Do gestów zalicza się także czynności i procesje, w czasie których kapłan podąża do ołtarza z diakonem i usługującymi; diakon przed głoszeniem Ewangelii znosi Ewangeliarz do ambony; wierni przynoszą dary oraz przystępują do Komunii świętej. Wypada, aby te czynności i procesje odbywały się w sposób piękny i by towarzyszyły im odpowiednie śpiewy, zgodnie z zasadami ustalonymi dla poszczególnych czynności.

Milczenie

45. Należy również zachować w odpowiednim czasie pełne czci milczenie⁵⁴. Jego natura zależy od czasu, w jakim jest przewidziane w poszczególnych obrzędach. W akcie pokuty i po wezwaniu do modlitwy wierni skupiają się w sobie; po czytaniu lub homilii krótko rozważają to, co usłyszeli; po Komunii świętej zaś wychwalają Boga w sercu i modlą się do Niego.

Godne pochwały jest zachowanie milczenia w kościele, w zakrystii i w przylegających do niej pomieszczeniach już przed rozpoczęciem celebracji, aby wszyscy pobożnie i godnie przygotowali się do sprawowania świętych czynności.

⁵³ Por. tamże, nr 40; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Varietates legitima*, 25 stycznia 1994, nr 41: AAS 87 (1995) 304.

⁵⁴ Por. KL nr 30; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 17: AAS 59 (1967) 305.

III. POSZCZEGÓLNE CZĘŚCI MSZY ŚWIĘTEJ

A) OBRZĘDY WSTĘPNE

46. Obrzędy poprzedzające liturgię słowa, czyli wejście, pozdrowienie, akt pokutny, *Kyrie*, *Chwała na wysokości* i kolekta, mają charakter wstępu, wprowadzenia i przygotowania.

Ich celem jest to, aby wierni gromadzący się razem stanowili wspólnotę oraz przygotowali się do uważnego słuchania słowa Bożego i godnego sprawowania Eucharystii.

W niektórych celebracjach, jakie zgodnie z przepisami ksiąg liturgicznych łączą się z Mszą świętą, obrzędy wstępne pomija się albo sprawuje się je w szczególny sposób.

Wejście

47. Po zgromadzeniu się ludu, kiedy kapłan wraz z diakonem i usługującymi udaje się do ołtarza, intonuje się śpiew na wejście. Śpiew ten rozpoczyna celebrację, umacnia jedność zgromadzonych, wprowadza ich umysły w przeżywanie misterium okresu liturgicznego lub święta oraz towarzyszy procesji kapłana i usługujących.

48. Śpiew na wejście wykonuje na przemian schola i lud albo kantor i lud, albo sam lud, albo sama schola. Można wykonywać antyfonę z psalmem podane w Graduale Rzymskim lub w Graduale zwykłym, albo też inny zgodny z czynnością świętą, z treścią dnia lub okresu liturgicznego śpiew, którego tekst został zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu⁵⁵.

Jeśli na wejście nie wykonuje się śpiewu, antyfonę podaną w Mszale recytują wierni lub niektórzy z nich albo lektor. W przeciwnym razie odmawia ją sam kapłan, który może ją także przystosować, ujmując w formie wstępnej zachęty (por. nr 31).

Pozdrowienie ołtarza i zgromadzonego ludu

49. Po przyjściu do prezbiterium kapłan, diakon i usługujący oddają cześć ołtarzowi przez głęboki ukłon.

Na znak czci kapłan oraz diakon całują ołtarz; kapłan według uznania okadza krzyż i ołtarz.

50. Po śpiewie na wejście kapłan, stojąc na miejscu przewodniczenia, razem z całym zgromadzeniem wykonuje znak krzyża; następnie przez pozdrowienie oznajmia zgromadzonej wspólnocie obecność Pana. Poprzez to pozdrowienie i odpowiedź ludu ujawnia się misterium zgromadzonego Kościoła.

Po pozdrowieniu ludu kapłan albo diakon lub świecka osoba usługująca może w bardzo krótkich słowach wprowadzić wiernych w treść Mszy świętej danego dnia.

Akt pokuty

51. Następnie kapłan wzywa do aktu pokuty, jaki po krótkiej chwili milczenia spełnia cała społeczność w formie wspólnego wyznania, kapłan zaś kończy je absolucją, która jednak nie posiada skuteczności sakramentu pokuty.

W dniu Pańskim, zwłaszcza w Okresie Wielkanocnym, zamiast zwykłego aktu pokuty może się odbyć błogosławieństwo wody i pokropienie nią wiernych na pamiątkę chrztu⁵⁶.

⁵⁵ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Dies Domini*, 31 maja 1998, nr 50: AAS 90 (1998) 745.

⁵⁶ Por. niżej, ss. (w mszale).

Panie, zmiłuj się nad nami

52. Po akcie pokuty rozpoczyna się zawsze aklamacja *Kyrie eleison*, chyba że występowała już w akcie pokuty. Ponieważ jest to śpiew, w którym wierni oddają cześć Panu i błagają o Jego miłosierdzie, z zasady wykonują go wszyscy, to znaczy bierze w nim udział lud oraz schola albo kantor.

Każde wezwanie powtarza się zwykle dwa razy; nie jest jednak wykluczone wielokrotne powtarzanie, jeśli wynika to z charakteru języka, z racji muzycznych lub z innych okoliczności. Kiedy *Kyrie* jest śpiewane jako część aktu pokuty, każdą aklamację poprzedza się „tremem”.

Chwała na wysokościach

53. *Chwała na wysokościach* to starochrześcijański i czcigodny hymn, w którym Kościół zgromadzony w Duchu Świętym uwielbia oraz błaga Boga Ojca i Baranka. Hymnu tego nie można zastępować innym tekstem. Rozpoczyna go kapłan albo zależnie od okoliczności kantor lub schola, śpiewają go zaś wszyscy razem albo lud na przemian ze scholą, albo sama schola. Jeśli się go nie śpiewa, winni go recytować wszyscy razem albo w sposób naprzemienny z podziałem na dwa chóry.

Śpiewa się lub recytuje hymn w niedziele poza okresem Adwentu i Wielkiego Postu, a także w uroczystości i święta oraz podczas szczególnie uroczystych celebracji.

Kolekta

54. Następnie kapłan wzywa lud do modlitwy; wszyscy razem z kapłanem zachowują chwilę milczenia, aby sobie uświadomić, że stoją w obliczu Boga i wyrazić w sercu swoje prośby. Wtedy kapłan wygłasza orację, którą zwykle się nazywa „kolektą” i w której wyraża się charakter celebracji. Na mocy starożytnej tradycji Kościoła kolekta jest zazwyczaj skierowana do Boga Ojca, przez Chrystusa w Duchu Świętym⁵⁷ oraz kończy się dłuższą konkluzją trynitarną w następujący sposób:

- jeśli jest skierowana do Ojca: *Przez naszego Pana Jezusa Chrystusa, Twojego Syna, który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, Bóg, przez wszystkie wieki wieków;*
- jeśli jest skierowana do Ojca, ale pod koniec zawiera wzmiankę o Synu: *Który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, Bóg, przez wszystkie wieki wieków;*
- jeśli jest skierowana do Syna: *Który żyjesz i królujesz z Bogiem Ojcem w jedności Ducha Świętego, Bóg, przez wszystkie wieki wieków.*

Lud, przyłączając się do modlitwy, przez aklamację *Amen* uznaje modlitwę za swoją.

We Mszy świętej zawsze odmawia się tylko jedną kolektę.

B) LITURGIA SŁOWA

55. Główną część liturgii słowa stanowią czytania wzięte z Pisma świętego oraz wykonywane między nimi śpiewy; homilia zaś, wyznanie wiary i modlitwa powszechna, czyli modlitwa wiernych, są rozwinięciem i zakończeniem liturgii słowa. W czytaniach bowiem, które homilia wyjaśnia, Bóg przemawia do swego ludu⁵⁸, ujawnia misterium odkupienia i zbawienia

⁵⁷ Por. Tertulian, *Adversus Marcionem*, IV, 9: CCSL 1, s. 560; Orygenes, *Disputatio cum Heracleida*, nr 4: SCh 67, s. 62; *Statuta Concilii Hipponensis Breviata*, 21: CCSL 149, s. 39.

⁵⁸ Por. KL nr 33.

oraz dostarcza wiernym duchowego pokarmu; sam Chrystus przez swoje słowo jest obecny pośród wiernych⁵⁹. Lud przyswaja sobie to Boże słowo w milczeniu i przez śpiewy oraz przyłącza się do niego przez wyznanie wiary; nakarmiony tym słowem zanosí modlitwę powszechną w potrzebach całego Kościoła i za zbawienie całego świata.

Milczenie

56. Liturgię słowa należy sprawować tak, aby sprzyjała medytacji. Dlatego trzeba unikać jakiegokolwiek pośpiechu, który utrudniałby skupienie. Stosowne są w niej także odpowiednie do poziomu zgromadzenia krótkie chwile milczenia, w których wierni pod wpływem Ducha Świętego mogliby przyjąć słowo sercem i przygotować na nie odpowiedź przez modlitwę. Te chwile ciszy można z pożytkiem zachować np. przed samym rozpoczęciem liturgii słowa, po pierwszym i drugim czytaniu oraz po homilii.

Czytania biblijne

57. W czytaniach zostaje dla wiernych zastawiony stół słowa Bożego i otwiera się przed nimi biblijny skarbiec⁶⁰. Należy przeto zachować układ czytań biblijnych, w którym ujawnia się jedność obu Testamentów i dziejów zbawienia. Czytań ani psalmu responsoryjnego, w których zawiera się słowo Boże, nie wolno zastępować innymi tekstami, nie biblijnymi⁶¹.

58. W celebracji Mszy świętej z udziałem ludu czytania wykonuje się zawsze z ambony.

59. Na podstawie tradycji wykonywanie czytań nie jest funkcją przewodniczącego, ale usługujących. Czytania więc wykonuje lektor, Ewangelię zaś diakon lub, w razie jego nieobecności, inny kapłan. Jeśli jednak nie ma diakona ani innego kapłana, Ewangelię winien odczytać sam kapłan celebrujący; jeśli brak odpowiedniego lektora, kapłan celebrans powinien wykonać także inne czytania.

Ten, kto czyta, po każdym czytaniu wykonuje aklamację, na którą zgromadzony lud odpowiada, oddając cześć Bożemu słowu przyjętemu z wiarą i wdzięcznym sercem.

60. Czytanie Ewangelii stanowi szczyt liturgii słowa. Sama liturgia poucza nas, że należy je otaczać najwyższym szacunkiem, wyróżnia bowiem Ewangelię spośród innych czytań specjalnymi oznakami czci. Szafarz upoważniony do jej głoszenia przygotowuje się do tej czynności przez błogosławieństwo lub modlitwę. Wierni przez aklamacje wyznają wiarę, że Chrystus jest w słowach Ewangelii obecny i przemawia, oraz słuchają czytania w postawie stojącej; Ewangeliarz jest też przedmiotem szczególnych oznak czci.

Psalm responsoryjny

61. Po pierwszym czytaniu następuje psalm responsoryjny, który jest integralną częścią Liturgii słowa oraz posiada wielkie znaczenie liturgiczne i duszpasterskie, gdyż sprzyja medytacji nad słowem Bożym.

Psalm responsoryjny powinien odpowiadać każdemu czytaniu i z zasady winien pochodzić z lekcjonarza.

Wypada, aby psalm responsoryjny był śpiewany, przynajmniej jeśli chodzi o refren należący do ludu. Psalterzysta więc, czyli kantor psalmu, stojąc na ambonie lub w innym odpo-

⁵⁹ Por. tamże, nr 7.

⁶⁰ Por. KL nr 51.

⁶¹ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Vicesimus quintus annus*, 4 grudnia 1988, nr 13: AAS 81 (1989) 910.

wiednim miejscu, wykonuje wersety psalmu, podczas gdy całe zgromadzenie siedzi i słucha oraz uczestniczy w śpiewie poprzez refren, chyba że psalm jest wykonywany w sposób ciągły, czyli bez refrenu. Aby zaś lud łatwiej mógł wykonywać refren psalmu, zostały wybrane pewne teksty refrenów i psalmów, przeznaczone na różne okresy roku albo na dni ku czci różnych grup świętych. Teksty te mogą być stosowane zamiast tekstów odpowiadających czytaniom, ilekroć psalm jest śpiewany. Jeśli nie można śpiewać psalmu, recytuje się go w sposób możliwie najbardziej sprzyjający medytacji nad słowem Bożym.

Zamiast psalmu wyznaczonego w lekcjonarzu można śpiewać także responsorium gradualne z Graduału Rzymskiego albo psalm responsoryjny lub allelujatyczny z Graduału zwykłego, tak jak jest on w tych księgach podany.

Aklamacja przed czytaniem Ewangelii

62. Po czytaniu bezpośrednio poprzedzającym Ewangelię wykonuje się *Alleluja* lub inny śpiew przewidziany w rubrykach zgodnie z wymogami okresu liturgicznego. Aklamacja ta stanowi samodzielny obrzęd, przez który zgromadzenie przyjmuje i pozdrawia Pana mającego doń przemawiać oraz śpiewem wyznaje wiarę. Wszyscy, stojąc, wykonują tę aklamację pod przewodnictwem scholi albo kantora oraz ją powtarzają; werset zaś śpiewa schola albo kantor.

a) *Alleluja* śpiewa się w każdym okresie z wyjątkiem Wielkiego Postu. Wersety bierze się z lekcjonarza albo z Graduału.

b) W okresie Wielkiego Postu zamiast *Alleluja* śpiewa się przed Ewangelią werset podany w lekcjonarzu. Można również śpiewać inny psalm, czyli tractus występujący w Graduale.

63. Kiedy jest przewidziane tylko jedno czytanie przed Ewangelią:

a) w okresie, w którym należy śpiewać *Alleluja*, można wykonywać albo psalm allelujatyczny, albo psalm i *Alleluja* z jego wersetem;

b) w okresie, w którym nie jest przewidziany śpiew *Alleluja*, można wykonywać albo psalm i werset przed Ewangelią, albo tylko psalm;

c) jeśli nie śpiewa się *Alleluja* lub wersetu przed Ewangelią, można je opuścić.

64. Sekwencję, która poza uroczystościami Paschy i Pięćdziesiątnicy pozostaje do uznania, śpiewa się przed *Alleluja*.

Homilia

65. Homilia, będąca częścią liturgii, jest bardzo zalecana⁶²: stanowi bowiem pokarm konieczny dla podtrzymania chrześcijańskiego życia. Winna być wyjaśnieniem jakiegoś aspektu czytań Pisma świętego albo innego tekstu spośród stałych lub zmiennych części Mszy danego dnia, z uwzględnieniem zarówno obchodzonego misterium, jak i szczególnych potrzeb słuchaczy⁶³.

66. Homilię winien z zasady głosić kapłan celebrujący. Może on ją zlecić kapłanowi koncelebrującemu lub niekiedy, zależnie od okoliczności, także diakonowi, nigdy zaś osobie świec-

⁶² Por. KL nr 52; KPK, kan. 767 § 1.

⁶³ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 54: AAS 56 (1964) 890.

kiej⁶⁴. W szczególnych przypadkach i ze słusznej przyczyny homilię może wygłosić także biskup lub prezbiter, który uczestniczy w celebracji, choć nie może koncelebrować.

W niedziele i obowiązujące święta homilię należy głosić podczas wszystkich Mszy sprawowanych z udziałem ludu; można ją opuścić jedynie z bardzo ważnego powodu. Bardzo zaleca się głoszenie homilii w innych dniach, zwłaszcza w dniach powszednich Adwentu, Wielkiego Postu i Okresu Wielkanocnego, a także w innych dniach świątecznych i przy innych okazjach, w których wierni liczniej gromadzą się w kościele⁶⁵.

Zaleca się zachowanie po homilii krótkiej chwili milczenia.

Wyznanie wiary

67. Symbol, czyli wyznanie wiary, zmierza do tego, aby cały lud zgromadzony dał odpowiedź na słowo Boże zwiastowane w czytaniach Pisma świętego i wyjaśnione w homilii oraz przez wypowiedzenie reguły wiary według formuły zatwierdzonej do użytku liturgicznego przypominał sobie i uczcił wielkie misteria wiary przed rozpoczęciem ich celebracji w Eucharystii.

68. Symbol winien być śpiewany lub recytowany przez kapłana i lud w niedziele i uroczystości; można go wykonać także z okazji szczególnie uroczystych celebracji.

Jeśli wyznanie wiary jest śpiewane, intonuje je kapłan albo zależnie od okoliczności kantor lub schola; śpiewają zaś wszyscy razem albo lud na przemian ze scholą.

Jeśli się go nie śpiewa, winni go recytować wszyscy razem albo na przemian z podziałem na dwa chóry.

Modlitwa powszechna

69. W modlitwie powszechnej, czyli modlitwie wiernych, lud w pewien sposób odpowiada na słowo Boże przyjęte z wiarą i wykonując swą wynikającą z chrztu funkcję kapłańską, znosi do Boga błagania za zbawienie wszystkich. Wypada, aby ta modlitwa była zanoszona z zasady we Mszach świętych sprawowanych z udziałem ludu, by zanoszono błagania za święty Kościół, za tych, którzy sprawują nad nami rządy, za ludzi znajdujących się w różnych potrzebach, a także za wszystkich ludzi i o zbawienie całego świata⁶⁶.

70. Modlitwa powszechna obejmuje zazwyczaj następujące intencje:

- a) w potrzebach Kościoła,
- b) za rządzących państwami i o zbawienie całego świata,
- c) za ludzi doświadczonych różnymi trudnościami,
- d) za miejscową wspólnotę.

W celebracjach odbywających się w szczególnych okolicznościach, jak bierzmowanie, małżeństwo, pogrzeb, porządek intencji może bardziej uwzględniać określoną okoliczność.

71. Kapłan celebrujący kieruje modlitwą, stojąc w miejscu przewodniczenia. Rozpoczyna ją krótką zachętą, w której wzywa wiernych do modlitwy oraz wypowiada modlitwę na zakoń-

⁶⁴ Por. KPK, kan. 767 § 1; Papieska Komisja ds. Interpretacji Tekstów Prawnych, Odpowiedź na wątpliwość odnośnie do kan. 767 § 1: AAS 79 (1987) 1249; Instrukcja międzydykasterialna o pewnych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich z posługiwaniem kapłanów, *Ecclesiae de mysterio*, 15 sierpnia 1997, art. 3: AAS 89 (1997) 864.

⁶⁵ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 53: AAS 56 (1964) 890.

⁶⁶ Por. KL nr 53.

czenie. Proponowane intencje winny być nieliczne, ułożone w duchu mądrej wolności, związane i wyrażające błagania całej wspólnoty.

Wezwania wygłasza diakon lub kantor albo lektor lub inny wierny świecki⁶⁷, stojący przy ambonie lub w innym odpowiednim miejscu.

Lud zaś, stojąc, przylączy się do modlitwy albo przez wspólne wezwanie wypowiedane po każdej intencji, albo przez modlitwę w milczeniu.

C) LITURGIA EUCHARYSTYCZNA

72. W czasie Ostatniej Wieczerzy Chrystus ustanowił ofiarę i ucztę paschalną, w której ofiara krzyża stale uobecnia się w Kościele, ilekroć kapłan reprezentujący Chrystusa Pana czyni to samo, co sam Pan uczynił i co polecił uczniom czynić na swoją pamiątkę⁶⁸.

Chrystus bowiem wziął chleb i kielich, złożył dzięki, połamał i podał swoim uczniom, mówiąc: Bierzcie, jedzcie, pijcie; to jest Ciało moje; to jest kielich Krwi mojej. To czyńcie na moją pamiątkę. Dlatego Kościół całą celebrację Liturgii eucharystycznej ułożył z następujących części odpowiadających słowom i czynnościom Chrystusa. A mianowicie:

1) Podczas przygotowania darów przynosi się do ołtarza chleb i wino z wodą, czyli te elementy, które Chrystus wziął w swoje ręce.

2) W czasie Modlitwy eucharystycznej składa się Bogu dziękczynienie za całe dzieło zbawienia, a złożone dary stają się Ciałem i Krwią Chrystusa.

3) Przez łamanie chleba i Komunię świętą wierni, choć liczni, z jednego chleba przyjmują Ciało Pańskie i z jednego kielicha piją Krew Pańską, podobnie jak Apostołowie przyjęli je z rąk samego Chrystusa.

Przygotowanie darów

73. Na początku Liturgii eucharystycznej przynosi się do ołtarza dary, które staną się Ciałem i Krwią Chrystusa.

Najpierw przygotowuje się ołtarz, czyli stół Pański, będący ośrodkiem całej Liturgii eucharystycznej⁶⁹; umieszcza się na nim korporał, puryfikaterz, mszał i kielich, chyba że przygotowuje się go przy kredensie.

Następnie przynosi się dary na ofiarę: godne uznania jest, jeśli wierni przynoszą chleb i wino, które przyjmuje od nich kapłan albo diakon, aby je następnie złożyć na ołtarzu. Chociaż wierni tak jak dawniej nie składają już chleba i wina przeznaczonych do liturgii ze swoich własnych darów, obrzęd przyniesienia ich do ołtarza zachowuje swoją wymowę i duchowe znaczenie.

Pożądane jest także przynoszenie przez wiernych lub zbieranie w kościele pieniędzy albo innych darów przeznaczonych na potrzeby ubogich lub kościoła; składa się je w odpowiednim miejscu obok stołu eucharystycznego.

74. Procesji z darami towarzyszy śpiew na przygotowanie darów (por. nr 37 b), który trwa przynajmniej do chwili, gdy dary zostaną złożone na ołtarzu. Zasady wykonywania tego śpiewu są takie same, jak w odniesieniu do śpiewu na wejście (por. nr 48). Śpiew może zawsze towarzyszyć obrzędowi przygotowania darów, także wtedy, gdy nie ma procesji z darami.

⁶⁷ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 56: AAS 56 (1964) 890.

⁶⁸ Por. KL nr 47; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 3 a, b: AAS 59 (1967) 540-541.

⁶⁹ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 91: AAS 56 (1964) 898; Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 24: AAS 59 (1967) 554.

75. Podczas składania na ołtarzu chleba i wina kapłan odmawia ustalone formuły; kapłan może okadzić złożone na ołtarzu dary, a następnie krzyż i sam ołtarz, aby w znakach wyrazić, że ofiara i modlitwa Kościoła wznosi się przed oblicze Boga jak kadzidło. Następnie diakon lub inny usługujący może okadzić kapłana dla uczczenia jego świętej posługi oraz lud z racji jego godności wynikającej z chrztu.

76. Z kolei kapłan, stojąc z boku ołtarza, umywa ręce, wyrażając tym obrzędem pragnienie duchowego oczyszczenia.

Modlitwa nad darami

77. Po złożeniu darów na ołtarzu i zakończeniu związanych z tym obrzędów kapłan wzywa wiernych, aby się modlili razem z nim. Następnie modlitwą nad darami kończy przygotowanie darów i przygotowuje zgromadzenie do Modlitwy eucharystycznej.

We Mszy świętej odmawia się tylko jedną modlitwę nad darami, którą kończy się krótszą konkluzją, to znaczy: *Przez Chrystusa, Pana naszego*; jeśli zaś pod koniec modlitwy jest wzmianka o Synu: *Który żyje i króluje na wieki wieków*.

Lud, przyłączając się do modlitwy, przez odpowiedź *Amen* uznaje modlitwę za swoją.

Modlitwa eucharystyczna

78. Teraz rozpoczyna się Modlitwa eucharystyczna, czyli modlitwa dziękczynienia i uświęcenia, która jest ośrodkiem i szczytem całej celebracji. Kapłan wzywa lud, aby wznosił serca do Pana, oraz jednoczy go z sobą w modlitwie i dziękczynieniu, jakie w imieniu całej wspólnoty znosi do Ojca przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym. Znaczenie tej modlitwy polega na tym, aby całe zgromadzenie wiernych zjednoczyło się z Chrystusem w głoszeniu wielkich dzieł Bożych i w składaniu Ofiary. Modlitwa eucharystyczna domaga się, aby wszyscy wsłuchiwali się w nią w pełnym czci skupieniu.

79. W strukturze Modlitwy eucharystycznej można wyróżnić następujące zasadnicze części:

a) Dziękczynienie (wyraża się ono zwłaszcza w prefacji), w którym kapłan w imieniu całego świętego ludu wielbi Boga Ojca i składa Mu dziękczynienie za całe dzieło zbawienia lub za jakiś szczególny jego aspekt, zależnie od różnorodności dnia, święta lub okresu.

b) Aklamacja: całe zgromadzenie, łącząc się z mocami niebios, śpiewa *Święty*. Aklamację tę, stanowiącą część modlitwy eucharystycznej, wykonuje cały lud razem z kapłanem.

c) Epikleza: to szczególne wezwanie, w którym Kościół błaga o zesłanie mocy Ducha świętego, aby dary złożone przez ludzi zostały konsekrowane, czyli stały się Ciałem i Krwią Chrystusa, i by niepokalana Hostia, przyjmowana w Komunii świętej, przyczyniła się do zbawienia tych, którzy ją będą spożywać.

d) Opowiadanie o ustanowieniu i konsekracja: poprzez słowa i czynności Chrystusa dokonuje się Ofiara, jaką sam Chrystus ustanowił podczas Ostatniej Wieczerzy, kiedy swoje Ciało i Krew złożył w darze pod postaciami chleba i wina, dał Apostołom do spożywania i picia oraz polecił im uwiecznić to samo misterium.

e) Anamneza: spełniając nakaz otrzymany poprzez Apostołów od Chrystusa Pana, Kościół sprawuje pamiątkę samego Chrystusa, wspominając zwłaszcza Jego błogosławioną mękę, chwalebne zmartwychwstanie i wniebowstąpienie.

f) Ofiarowanie: sprawując tę pamiątkę, Kościół, zwłaszcza tu i teraz zgromadzony, w Duchu Świętym składa Ojcu nieskalaną Ofiarę. Kościół dąży do tego, aby wierni ofiarowali

nie tylko niepokalaną Hostię, lecz by się także uczyli samych siebie składać w ofierze⁷⁰, i aby z dnia na dzień przez pośrednictwo Chrystusa coraz ściślej się jednoczyli z Ojcem i między sobą, by w końcu Bóg był wszystkim we wszystkich⁷¹.

g) Modlitwy wstawiennicze: wyrażają one prawdę, że Eucharystia jest sprawowana w zjednoczeniu zarówno z całym Kościołem niebiańskim, jak i ziemskim oraz że ofiarę składamy za Kościół i za wszystkich jego członków żywych i umarłych, którzy zostali powołani do udziału w odkupieniu i zbawieniu, jakie Chrystus im wysłużył przez swoje Ciało i Krew.

h) Końcowa doksologia: wyraża ona uwielbienie Boga; jej potwierdzeniem ze strony ludu i zakończeniem jest aklamacja *Amen*.

Obrzędy Komunii świętej

80. Ponieważ celebracja Eucharystii jest uczą paschalną, wypada, aby zgodnie z nakazem Pana wierni należycie usposobieni przyjmowali Jego Ciało i Krew jako duchowy pokarm. Zmierzają do tego łamanie Chleba oraz inne obrzędy przygotowawcze, które bezpośrednio prowadzą wiernych do Komunii świętej.

Modlitwa Pańska

81. W modlitwie Pańskiej prosimy o codzienny chleb, który kojarzy się chrześcijanom zwłaszcza z chlebem eucharystycznym, a także błagamy o odpuszczenie grzechów, aby prawdziwie święci przyjmowali święte dary. Kapłan wypowiada zachętę do modlitwy, wszyscy zaś wierni zanoszą modlitwę razem z kapłanem. Sam kapłan dodaje embolizm, który lud kończy doksologią. Embolizm będący rozwinięciem ostatniej prośby modlitwy Pańskiej jest błaganiem o uwolnienie całej wspólnoty wiernych spod mocy zła.

Zachętę, samą modlitwę, embolizm i końcową doksologię śpiewa się albo głośno recytuje.

Obrzęd pokoju

82. Następuje obrzęd pokoju, w którym Kościół prosi o pokój i jedność dla siebie samego i dla całej ludzkiej rodziny, wierni zaś okazują sobie trwającą w Kościele komunie i miłość, zanim przyjmą Najświętszy Sakrament.

Jeśli chodzi o sam znak przekazania pokoju, winny go ustalić Konferencje Episkopatu zgodnie z mentalnością i zwyczajami ludów. Wypada jednak, aby każdy z umiarem przekazywał znak pokoju tylko osobom najbliższym stojącym.

Łamanie chleba

83. Kapłan, w razie potrzeby wspomagany przez diakona lub koncelebransa, łamie chleb eucharystyczny. Spełniony przez Chrystusa podczas Ostatniej Wieczerzy gest łamania, który w czasach apostoelskich nadał nazwę całej akcji eucharystycznej, oznacza, że wierni, choć liczni, tworzą jedno Ciało przez przyjmowanie Komunii z jednego chleba, jakim jest Chrystus umarły za zbawienie świata i zmartwychwstały (por. 1 Kor 10, 17). Łamanie rozpoczyna się po przekazaniu znaku pokoju i winno się odbywać z należnym szacunkiem. Nie należy jednak tej czynności bez potrzeby przedłużać ani też przywiązywać do niej nadmiernej wagi.

Obrzęd ten jest zastrzeżony dla kapłana lub diakona.

⁷⁰ KL nr 48; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 12: AAS 59 (1967) 548-549.

⁷¹ Por. KL nr 49; DP nr 5; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 12: AAS 59 (1967) 548-549.

Kapłan łamie chleb i wpuszcza do kielicha cząstkę Hostii na znak zjednoczenia Ciała i Krwi Pańskiej w dziele zbawienia, to znaczy połączenia Ciała i Krwi Jezusa żyjącego i chwalebego. Błaganie *Baranku Boży* śpiewa zwykle lub głośno recytuje schola albo kantor, lud zaś odpowiada. Wezwanie to towarzyszy łamaniu chleba i może być kilkakrotnie powtórzone, aż obrzęd się zakończy. Ostatnim razem wezwanie kończy się słowami *Obdarz nas pokojem*.

Komunia

84. Modlitwą odmawianą po cichu kapłan przygotowuje się do owocnego przyjęcia Ciała i Krwi Chrystusa. Wierni czynią to samo, modląc się w milczeniu.

Następnie kapłan, trzymając nad pateną albo nad kielichem Chleb eucharystyczny, ukazuje go wiernym i zaprasza ich na Ucztę Chrystusa. Posługując się ustalonymi słowami ewangelicznymi, razem z ludem wyraża akt pokory.

85. Jest bardzo pożądane, aby wierni podobnie jak kapłan, który jest do tego zobowiązany, przyjmowali Ciało Pańskie z hostii konsekrowanych w czasie danej Mszy świętej, a w przewidzianych przypadkach (por. nr 283) przystępowali do kielicha. Dzięki temu Komunia święta ukaże się także przez znaki jako uczestnictwo w aktualnie sprawowanej Ofierze⁷².

86. Kiedy kapłan przyjmuje Najświętszy Sakrament, rozpoczyna się śpiew na Komunię. Ma on wyrażać duchową jedność komunikujących poprzez zjednoczenie głosów, ukazywać radość serca i w pełniejszym świetle objawiać „wspólnotowy” charakter procesji zdążającej na przyjęcie Eucharystii. Śpiew trwa, dopóki Sakrament jest rozdawany wiernym⁷³. Jeśli ma być śpiewana pieśń po Komunii, śpiew na Komunię należy zakończyć wcześniej.

Trzeba zadbać o to, aby i śpiewacy mogli dogodnie przystąpić do Komunii świętej.

87. Jako śpiew na Komunię można wziąć albo antyfonę z Graduału Rzymskiego z psalmem lub samą, albo antyfonę z psalmem z Graduału zwykłego, albo inny odpowiedni śpiew zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. Śpiew wykonuje sama schola albo schola lub kantor z ludem.

Jeśli nie wykonuje się śpiewu, podaną w Mszale antyfonę mogą recytować wierni, albo niektórzy z nich, albo lektor; w przeciwnym razie czyni to sam kapłan po przyjęciu Komunii świętej, a przed rozdawaniem jej wiernym.

88. Po rozdaniu Komunii świętej, zależnie od okoliczności, kapłan i wierni przez pewien czas modlą się w ciszy. Jeśli okaże się to stosowne, całe zgromadzenie może też wykonać psalm lub inną pieśń pochwalną albo hymn.

89. Na zakończenie modlitwy ludu oraz całego obrzędu Komunii świętej kapłan wypowiada modlitwę po Komunii, w której prosi o owoce celebrowanego misterium.

We Mszy świętej odmawia się tylko jedną modlitwę po Komunii, którą kończy się konkluzją krótszą, to znaczy:

- jeśli jest skierowana do Ojca: *Przez Chrystusa, Pana naszego;*
- jeśli jest skierowana do Ojca, ale pod koniec zawiera wzmiankę o Synu: *Który żyje i króluje na wieki wieków;*

⁷² Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 31. 32: AAS 59 (1967) 558-559; Św. Kongregacja Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Immensae caritatis*, 29 stycznia 1973, nr 2: AAS 65 (1973) 267-268.

⁷³ Por. Św. Kongregacja Kultu Bożego, Instrukcja *Inaestimabile donum*, 3 kwietnia 1980, nr 17: AAS 72 (1980) 338.

- jeśli jest skierowana do Syna: *Który żyjesz i królujesz na wieki wieków.*

Przez akłamację *Amen* lud uznaje modlitwę za swoją.

D) OBRZĘDY ZAKOŃCZENIA

90. Do obrzędów zakończenia należą:

- a) krótkie ogłoszenia, jeśli są konieczne;
- b) kapłańskie pozdrowienie i błogosławieństwo, które w pewnych dniach i okolicznościach może być ujęte w postaci modlitwy nad ludem albo w innym bardziej uroczystym sformułowaniu;
- c) odesłanie ludu przez diakona lub kapłana, aby każdy wrócił do swoich dobrych czynów, wielbiąc i błogosławiąc Boga;
- d) ucałowanie ołtarza przez kapłana i diakona, następnie głęboki ukłon w stronę ołtarza, wykonany przez kapłana, diakona i innych usługujących.

ROZDZIAŁ III

FUNKCJE I POSŁUGI WE MSZY ŚWIĘTEJ

91. Celebracja Eucharystii jest czynnością Chrystusa i Kościoła, czyli świętego ludu zjednoczonego i zorganizowanego pod zwierzchnictwem biskupa.

Należy ona do całego Ciała Kościoła, ujawnia je i na nie oddziałuje; poszczególnych zaś jego członków dotyczy w różny sposób, zależnie od zróżnicowania stanów, funkcji i aktualnego uczestnictwa⁷⁴. W ten sposób lud chrześcijański, „rodzaj wybrany, królewskie kapłaństwo, lud święty, naród nabyty” ujawnia swoją zwartą i hierarchiczną strukturę⁷⁵. Wszyscy więc, czy to wyświęceni szafarze, czy to świeccy wierni, pełniący swój urząd posługi lub swoją funkcję, winni wykonywać tylko to wszystko, co do nich należy⁷⁶.

I. FUNKCJE WYNIKAJĄCE ZE ŚWIĘCEŃ

92. Wszelką prawowitą celebracją Eucharystii kieruje biskup osobiście albo przez prezbiterów, swoich współpracowników⁷⁷.

Kiedy biskup uczestniczy we Mszy świętej, na której jest zgromadzony lud, wypada, aby on sam celebrował Eucharystię i zespolił ze sobą w świętej czynności prezbiterów jako koncelebransów. Dzieje się tak nie dla powiększenia zewnętrznej okazałości obrzędu, lecz celem ukazania w jaśniejszym świetle misterium Kościoła, „sakramentu jedności”⁷⁸.

Jeśli zaś biskup nie celebrował Eucharystii, lecz powierza to komuś innemu, wtedy wypada, aby ubrany w albę oraz stulę i kape, oraz mając krzyż noszony na piersiach, przewodniczył Liturgii słowa i pod koniec Mszy świętej udzielił błogosławieństwa⁷⁹.

93. Także prezbiter, który na mocy święceń posiada w Kościele świętą władzę składania Ofiary w osobie Chrystusa⁸⁰, na tejże podstawie przewodniczy tu i teraz zgromadzonemu ludowi, kieruje jego modlitwą, głosi mu orędzie zbawienia oraz jednoczy ze sobą lud w składaniu Ofiary Bogu Ojcu przez Chrystusa, w Duchu Świętym; rozdaje braciom Chleb życia wiecznego i razem z nimi go spożywa. Kiedy więc celebrował Eucharystię, winien służyć Bogu i ludowi z godnością i pokorą, a sposobem zachowania się i wypowiedzania Bożych słów ukazywać wiernym żywą obecność Chrystusa.

94. Na mocy przyjętych święceń diakon zajmuje pierwsze po prezbiterze miejsce wśród tych, którzy pełnią posługę w celebracji Eucharystii. Święty stan diakonatu już od czasów apostołskich cieszył się w Kościele wielkim szacunkiem⁸¹. We Mszy świętej diakon wykonuje właściwe mu funkcje: głosi Ewangelię, niekiedy przepowiada słowo Boże, wygłasza intencje modlitwy powszechnej, pomaga kapłanowi, przygotowując ołtarz i usługując przy sprawowa-

⁷⁴ Por. KL nr 26.

⁷⁵ Por. tamże, nr 14.

⁷⁶ Por. tamże, nr 28.

⁷⁷ Por. KK nr 26. 28; KL nr 42.

⁷⁸ Por. KL nr 26.

⁷⁹ Por. *Caeremoniale episcoporum*, nry 175-186.

⁸⁰ Por. KK nr 28; DP 2.

⁸¹ Por. Paweł VI, List apostolski *Sacrum diaconatus Ordinem*, 18 czerwca 1967: AAS 59 (1967) 697-704; *Pontyfikał Rzymski. Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*. Drugie wydanie wzorcowe, 1989, nr 173.

niu Ofiary, rozdziela wiernym Eucharystię, zwłaszcza pod postacią wina, a niekiedy także wzywa lud do wykonywania pewnych gestów i przyjmowania postaw ciała.

II. FUNKCJE LUDU BOŻEGO

95. Podczas sprawowania Mszy wierni tworzą świętą społeczność, lud nabyty przez Boga i królewskie kapłaństwo, aby dziękować Bogu, składać w ofierze niepokalaną Hostię, nie tylko przez ręce kapłana, lecz także razem z nim, i uczyć się ofiarowania samych siebie⁸². Niech się tedy starają okazywać to przez głęboką pobożność i miłość względem braci uczestniczących w tej samej celebracji.

Niechaj się też wystrzegają wszelkiego indywidualizmu i podziału, pamiętając o tym, że mają wspólnego Ojca w niebie i że wobec tego wszyscy wzajemnie dla siebie są braćmi.

96. Niech tworzą jedno ciało, kiedy słuchają słowa Bożego, czy też biorą udział w modlitwach i w śpiewie, a szczególnie kiedy wspólnie składają ofiarę i wspólnie przystępują do stołu Pańskiego. Jedność tę pięknie ukazuje wspólne zachowywanie tych samych gestów i postaw ciała.

97. Niech zatem wierni z radością służą Bożemu ludowi, ilekroć się ich zaprasza do pełnienia jakiejś szczególnej posługi lub funkcji liturgicznej.

III. SZCZEGÓLNE FUNKCJE LITURGICZNE

Posługa ustanowionych akolitów i lektorów

98. Akolita jest ustanowiony po to, aby usługiwał przy ołtarzu oraz pomagał kapłanowi i diakonowi. Przede wszystkim ma przygotowywać ołtarz i naczynia liturgiczne oraz w razie potrzeby rozdawać wiernym Eucharystię, której jest szafarzem nadzwyczajnym⁸³.

W posługiwaniu przy ołtarzu akolita ma właściwe mu funkcje (por. nry 187-193), które on sam winien pełnić.

99. Lektor jest ustanowiony do wykonywania czytań z Pisma świętego, z wyjątkiem Ewangelii. Może on podawać intencje modlitwy powszechnej, a gdy nie ma psalterzysty, może również wykonać psalm między czytaniem.

W celebracji eucharystycznej lektor ma właściwą mu funkcję (por. nry 194-198), którą on sam winien pełnić.

Pozostałe funkcje

100. Gdy nie ma ustanowionego akolity, do posługiwania przy ołtarzu oraz do pomocy kapłanowi i diakonowi mogą być upoważnieni świeccy ministranci, którzy noszą krzyż, świece, kadzielnicę, chleb, wino, wodę lub też zostają wyznaczeni do rozdzielania Komunii świętej jako szafarze nadzwyczajni⁸⁴.

⁸² KL nr 48; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 12: AAS 59 (1967) 548-549.

⁸³ Por. KPK, kan. 910 § 2; Instrukcja międzydykasterialna o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów, *Ecclesiae de mysterio*, 15 sierpnia 1997, art. 8: AAS 89 (1997) 871.

⁸⁴ Por. Św. Kongregacja Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Immensae caritatis*, 29 stycznia 1973, nr 1: AAS 65 (1973) 265-266; KPK, kan. 230 § 3.

101. Gdy nie ma ustanowionego lektora, do wykonywania czytań z Pisma świętego winny być upoważnione inne osoby świeckie, nadające się do pełnienia tej funkcji i starannie przygotowane, ażeby wierni, słuchając natchnionych czytań, przejęli się żywą miłością Pisma świętego⁸⁵.

102. Zadaniem psalterzysty jest wykonywanie psalmu lub innej pieśni biblijnej zamieszczonej między czytaniem. Aby psalterzysta mógł poprawnie pełnić swoją funkcję, powinien koniecznie posiadać sztukę wykonywania psalmodii oraz zdobyć umiejętność prawidłowej wymowy i dykcji.

103. Wśród wiernych odrębną funkcję liturgiczną pełni zespół śpiewaków lub chór, którego zadaniem jest należyte wykonywanie przeznaczonych dla niego części oraz troska o to, aby wierni brali czynny udział w śpiewie⁸⁶. Uwagi dotyczące chóru odnoszą się również, z zachowaniem odpowiednich zmian, do wszystkich wykonawców muzyki, a szczególnie do organisty.

104. Powinien być również kantor albo dyrygent chóru, który by podtrzymywał śpiew całego ludu i nim kierował. Co więcej, gdy nie ma chóru, kantor winien czuwać nad wykonaniem poszczególnych śpiewów; wierni uczestniczą w śpiewie części, które do nich należą⁸⁷.

105. Funkcję liturgiczną pełnią także:

a) Zakrystian, który starannie przygotowuje księgi liturgiczne, szaty i wszystkie inne przedmioty konieczne w celebracji Mszy świętej.

b) Komentator, który za pomocą objaśnień i pewnych pouczeń wprowadza wiernych w liturgię i przygotowuje ich do lepszego jej zrozumienia. Uwagi podawane przez komentatora powinny być starannie przygotowane, zwięzłe i jasne. Podczas pełnienia swej funkcji komentator stoi w odpowiednim do tego miejscu, mając przed sobą wiernych, ale nie na ambonie.

c) Ci, którzy zbierają ofiary w kościele.

d) Ci, którzy w pewnych krajach przyjmują wiernych w drzwiach kościoła, wskazują im właściwe miejsca i utrzymują porządek w czasie procesji.

106. Wypada, aby przynajmniej w katedrach i w większych kościołach był odpowiednio przygotowany mistrz ceremonii, który by się troszczył o należyłą organizację czynności liturgicznych oraz o wykonywanie ich przez wyświęconych szafarzy i przez wiernych świeckich w sposób godny, w należyłym porządku i pobożnie.

107. Funkcje liturgiczne, które nie są właściwe dla kapłana lub diakona i o których jest mowa wyżej (nry 100-106), proboszcz lub rektor kościoła może powierzyć także odpowiednio przygotowanym wiernym świeckim⁸⁸ poprzez liturgiczne błogosławieństwo lub upoważnienie przekazane na określony czas. Jeśli chodzi o funkcję posługiwania kapłanowi przy ołtarzu, winny być przestrzegane normy ustalone przez biskupa dla jego diecezji.

⁸⁵ KL nr 24.

⁸⁶ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 19: AAS 59 (1967) 306.

⁸⁷ Por. tamże, nr 21: AAS 59 (1967) 306-307.

⁸⁸ Por. Papieska Rada ds. Interpretacji tekstów prawnych, *Odpowiedź na przedstawioną wątpliwość dotyczącą kan. 230 § 2*: AAS 86 (1994)541.

IV. PODZIAŁ FUNKCJI I PRZYGOTOWANIE CELEBRACJI

108. Jeden i ten sam kapłan winien zawsze wykonywać urząd posługi przewodniczenia we wszystkich częściach celebracji, z wyjątkami właściwymi Mszy świętej, w której bierze udział biskup (por. wyżej nr 92).

109. Jeśli jest kilka osób, które mogą pełnić tę samą funkcję, wówczas nic nie stoi na przeszkodzie, by podzieliły one między siebie różne części tej funkcji. Na przykład jeden z diakonów może wykonać części przeznaczone do śpiewu, drugi usługiwać przy ołtarzu; gdy jest kilka czytań, dobrze będzie rozdzielić je między kilku lektorów itp. Nie wypada jednak, aby kilka osób dzieliło między siebie jedyny element celebracji, np. by dwóch lektorów wykonywało, jeden po drugim, to samo czytanie. Wyjątkiem jest opis Męki Pańskiej.

110. Jeśli we Mszy świętej z udziałem ludu jest tylko jeden usługujący, winien wykonywać różne funkcje.

111. Każdą celebrację liturgiczną należy starannie przygotować przy zgodnym współdziałaniu wszystkich zainteresowanych oraz przy użyciu mszału i innych ksiąg liturgicznych, tak co do strony obrzędowej, jak i spraw duszpasterskich czy muzyki. Dokonuje się tego pod kierunkiem rektora kościoła, uwzględniając także zdanie wiernych w sprawach, które ich bezpośrednio dotyczą. Kapłanowi zaś przewodniczącemu celebracji przysługuje zawsze prawo decydowania o tym, co należy do jego zadań⁸⁹.

⁸⁹ Por. KL nr 22.

ROZDZIAŁ IV

RÓŻNE FORMY SPRAWOWANIA MSZY ŚWIĘTEJ

112. W Kościele lokalnym pierwsze miejsce ze względu na znaczenie symboliczne należy przyznać Mszy świętej, której przewodniczy biskup w otoczeniu swego prezbiterium, diakonów oraz świeckich pełniących posługi⁹⁰ i w której święty lud Boży w pełni i czynnie uczestniczy. Wtedy bowiem w szczególny sposób objawia się Kościół.

We Mszy świętej, którą sprawuje biskup lub której przewodniczy, nie celebrując Eucharystii, należy zachować zasady podane w *Caeremoniale episcoporum*⁹¹.

113. Należy też bardzo cenić Mszę świętą sprawowaną z udziałem jakiejś wspólnoty, zwłaszcza parafialnej, ponieważ przedstawia ona Kościół powszechny w określonym czasie i miejscu. Odnosi się to przede wszystkim do wspólnej Mszy niedzielnej⁹².

114. Wśród Mszy świętych sprawowanych przez pewne wspólnoty szczególne miejsce zajmuje Msza konwentualna, stanowiąca część codziennego Oficjum, nazywana „Mszą zgromadzenia”. Choć dla tych Mszy nie przewiduje się żadnej specjalnej formy celebrowania, to jednak bardzo jest wskazane, aby były one śpiewane i by brali w nich pełny udział wszyscy członkowie wspólnoty, czy to zakonnicy, czy kanonicy. Podczas takiej Mszy poszczególni członkowie wspólnoty powinni pełnić funkcje liturgiczne stosownie do uprawnień wynikających ze święceń lub powierzonych im posług. Wypada zatem, aby wszyscy kapłani, którzy z racji duszpasterskich nie są zobowiązani do celebrowania indywidualnie, koncelebrowali Mszę świętą konwentualną. Ponadto wszyscy kapłani, którzy należą do tej wspólnoty i z racji duszpasterskich są zobowiązani do celebrowania indywidualnie dla dobra wiernych, mogą tego samego dnia koncelebrować Mszę świętą konwentualną albo „Mszę zgromadzenia”⁹³.

Wypada bowiem, aby kapłani, którzy biorą udział w celebracji eucharystycznej, jeśli nie zwalnia ich od tego słuszna przyczyna, z zasady pełnili urząd posługi wynikający z przyjętych święceń, a więc by uczestniczyli jako koncelebransi, ubrani w szaty liturgiczne. Jeśli nie celebrują, niech biorą udział ubrani we własny strój chórowy albo komżę nałożoną na sutannę.

I. MSZA ŚWIĘTA Z LUDEM

115. Określenie „Msza święta z ludem” oznacza taką Mszę, w której uczestniczą wierni. Zwłaszcza w niedziele i święta obowiązujące należy ją sprawować w miarę możliwości ze śpiewem i z odpowiednią liczbą usługujących⁹⁴. Można ją jednak sprawować także bez śpiewu i z jednym ministrantem.

116. W każdej formie Mszy świętej może wziąć udział diakon pełniący swoje funkcje. Wypada, by celebrującemu kapłanowi z zasady asystowali: akolita, lektor i kantor. Jednakże niżej przedstawiony obrzęd przewiduje także możliwość udziału większej liczby usługujących.

⁹⁰ Por. tamże, nr 41.

⁹¹ Por. *Caeremoniale episcoporum*, nry 119-186.

⁹² Por. KL nr 42; KK nr 28; DP nr 5; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 26: AAS 59 (1967) 555.

⁹³ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 47: AAS 59 (1967) 565.

⁹⁴ Por. tamże, nr 26: AAS 59 (1967) 555; Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 16, 27: AAS 59 (1967) 305, 308.

Przygotowania

117. Ołtarz ma być nakryty przynajmniej jednym białym obrusem. Na ołtarzu lub obok niego na czas każdej celebracji stawia się przynajmniej dwa świeczniki z zapalonymi świecami; może ich być więcej: cztery lub sześć, zwłaszcza w niedzielę albo obowiązuje święto, lub, gdy celebrowa biskup diecezjalny, siedem. Również na ołtarzu lub w jego pobliżu ma się znajdować krzyż z wizerunkiem Chrystusa ukrzyżowanego. Świeczniki i krzyż można też wnieść w procesji na wejście. Na ołtarzu można położyć księgę Ewangelii, odrębną od księgi innych czytań, jeśli się jej nie przynosi podczas procesji na wejście.

118. Należy również przygotować:

- a) obok krzesła dla kapłana: mszał oraz, gdy zachodzi potrzeba, książkę ze śpiewami;
- b) na ambonie: księgę czytań;
- c) na kredensie: kielich, korporał, puryfikaterz i zależnie od potrzeby palkę; nadto patenę i puszki, jeśli są potrzebne, z chlebem do Komunii kapłana przewodniczącego, diakona, usługujących i ludu; ampułki z winem i wodą, jeśli tego wszystkiego nie przynoszą wierni w procesji na przygotowanie darów; naczynie z wodą do pobłogosławienia, jeśli ma się odbyć pokropienie wiernych; patenę do Komunii wiernych; przybory do umycia rąk.

Kielich należy przykryć welonem, który może być w kolorze dnia lub biały.

119. W zakrystii należy przygotować szaty liturgiczne (por. nry 337-341) dla kapłana, diakona i innych usługujących, uwzględniając rozmaite formy celebrowania:

- a) dla kapłana: albę, stułę i ornat;
- b) dla diakona: albę, stułę i dalmatykę; dalmatyki można jednak nie używać, gdy jej brak albo liturgia ma charakter mniej uroczysty;
- c) dla innych usługujących: alby lub inne szaty prawnie zatwierdzone⁹⁵.

Wszyscy, którzy nakładają albę, używają także paska i humerału, chyba że ze względu na krój alby nie są potrzebne.

Jeśli odbywa się procesjonalne wejście, należy przygotować także Ewangeliarz; w niedzielę i święta kadzielnicę i łądkę z kadzidłem, jeśli się go używa; krzyż, który ma być niesiony w procesji oraz świeczniki z zapalonymi świecami.

A) MSZA ŚWIĘTA BEZ DIAKONA

Obrzędy wstępne

120. Gdy lud się zgromadzi, kapłan i usługujący, ubrani w szaty liturgiczne, udają się do ołtarza w następującym porządku:

- a) ministrant z dymiącą kadzielnicą, jeśli się stosuje okadzenia;
- b) ministranci niosący zapalone świece, a pomiędzy nimi akolita albo inny ministrant z krzyżem;
- c) akolici oraz inni ministranci;
- d) lektor, który może nieść nieco uniesiony ku górze Ewangeliarz, nie zaś lekcjonarz;
- e) kapłan celebrujący.

⁹⁵ Por. Instrukcja międzykasterialna o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów, *Ecclesiae de mysterio*, 15 sierpnia 1997, art. 6: AAS 89 (1997) 869.

Jeśli używa się kadzidła, kapłan przed wyruszeniem procesji nakłada kadzidło do kadzielnicy i błogosławi w milczeniu znakiem krzyża.

121. W czasie procesji do ołtarza śpiewa się pieśń na wejście (por. nry 47-48).

122. Po przybyciu do ołtarza kapłan i usługujący wykonują głęboki ukłon.

Przyniesiony w procesji krzyż z wizerunkiem Chrystusa ukrzyżowanego można ustawić obok ołtarza, aby pełnił funkcję krzyża ołtarzowego, który winien być tylko jeden. W przeciwnym razie należy krzyż procesyjny ustawić w godnym miejscu. Świeczniki umieszcza się na ołtarzu lub obok niego. Ewangeliarz kładzie się na ołtarzu.

123. Kapłan podchodzi do ołtarza i całuje go na znak czci. Następnie może okadzić krzyż i ołtarz, obchodząc go dokoła.

124. Potem kapłan podchodzi do krzesła na miejscu przewodniczenia. Kiedy zakończy się śpiew na wejście, kapłan i wierni stojąc żegnają się. Kapłan mówi: *W imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego*, a lud odpowiada: *Amen*.

Następnie kapłan, zwrócony do ludu, rozkładając ręce, pozdrawia go; stosuje przy tym jedną z przewidzianych formuł. Z kolei on sam lub odpowiednio przygotowany ministrant może w bardzo zwięzłych słowach wprowadzić wiernych w treść Mszy świętej danego dnia.

125. Następuje akt pokuty. Potem zgodnie z przepisami śpiewa się lub recytuje: *Panie, zmiłuj się* (por. nr 52).

126. Podczas pewnych celebracji śpiewa się lub odmawia: *Chwała na wysokościach* (por. nr 53).

127. Następnie kapłan wzywa lud do modlitwy, mówiąc ze złożonymi rękami: *Módlmy się*. Wszyscy razem z kapłanem przez krótki czas modlą się w milczeniu. Potem kapłan rozkłada ręce i odmawia kolektę, którą lud potwierdza aklamacją: *Amen*.

Liturgia słowa

128. Po kolekcie wszyscy siadają. Kapłan w bardzo zwięzłych słowach może wprowadzić wiernych w Liturgię słowa. Lektor udaje się na ambonę i z lekcjonarza umieszczonego tam już przed Mszą świętą wygłasza pierwsze czytanie, którego wszyscy słuchają. Na koniec lektor wypowiada aklamację *Oto słowo Boże*, na którą wierni odpowiadają: *Bogu niech będą dzięki*.

Zależnie od okoliczności można zachować krótką chwilę milczenia, aby wszyscy zastanowili się nad tym, co usłyszeli.

129. Następnie psalterzysta albo sam lektor śpiewa wersety psalmu, lud zaś jak zwykle powtarza refren.

130. Jeśli przed Ewangelią jest drugie czytanie, lektor wygłasza je z ambony. Wszyscy słuchają i na koniec odpowiadają na aklamację jak wyżej (nr 128). Następnie można zachować krótką chwilę milczenia.

131. Potem wszyscy wstają i wykonuje się *Alleluja* lub inny śpiew, zależnie od okresu liturgicznego (por. nry 62-64).

132. W czasie *Alleluja* lub innego śpiewu kapłan nakłada kadzidło i błogosławi, jeśli się stosuje okadzenia. Po czym pochylony przed ołtarzem i mając ręce złożone, mówi cicho: *Wszechmogący Boże, oczyść serce.*

133. Potem bierze Ewangeliarz, jeśli jest złożony na ołtarzu, i poprzedzany przez świeckich ministrantów, którzy mogą nieść kadzidło i świece, udaje się na ambonę, niosąc Ewangeliarz nieco uniesiony ku górze. Uczestnicy zwracają się w stronę ambony, okazując szczególną cześć dla Ewangelii Chrystusa.

134. Na ambonie kapłan otwiera księgę, po czym mając ręce złożone, mówi: *Pan z wami.* Lud odpowiada: *I z duchem twoim.* Następnie kapłan dodaje: *Słowa Ewangelii według świętego N.,* czyniąc wielkim palcem znak krzyża na księdze, na swym czole, ustach i piersiach. To samo czynią wszyscy inni. Lud wypowiada akłamację: *Chwała Tobie, Panie.* Następnie kapłan, jeśli stosuje się okadzenia, okadza księgę (por. nry 276-277). Potem wygłasza Ewangelię, na koniec zaś dodaje akłamację: *Oto słowo Pańskie,* lud zaś odpowiada: *Chwała Tobie, Chryste.* Kapłan całuje księgę, mówiąc cicho: *Niech słowa Ewangelii zglądzą nasze grzechy.*

135. Gdyby nie było lektora, sam kapłan, stojąc na ambonie, wygłasza wszystkie czytania i psalm. Tam też, jeśli stosuje się okadzenia, kapłan nakłada i błogosławi kadzidło oraz głęboko pochylony, modli się cicho słowami: *Wszechmogący Boże, oczyść serce.*

136. Kapłan, stojąc przy krześle lub na ambonie albo, zależnie od okoliczności, w innym stosownym miejscu, wygłasza homilię. Po niej można zachować krótką chwilę milczenia.

137. Wyznanie wiary śpiewa lub recytuje kapłan razem z ludem (por. nr 68). Wszyscy stoją. Na słowa: *I za sprawą Ducha Świętego* itd. głęboko się pochylają, a w uroczystości Zwiastowania i Narodzenia Pańskiego przyklękają.

138. Po wyznaniu wiary kapłan, stojąc przy krześle i mając ręce złożone, krótką zachętą wzywa wiernych do modlitwy powszechnej. Następnie kantor albo lektor, lub ktoś inny, z ambony albo z innego odpowiedniego miejsca, podaje ludowi intencje, na które lud odpowiada. Na koniec kapłan, mając ręce rozłożone, wypowiada końcową formułę modlitwy.

Liturgia eucharystyczna

139. Po zakończeniu modlitwy powszechnej wszyscy siadają i rozpoczyna się śpiew na przygotowanie darów (por. nr 74).

Akolita albo inny świecki ministrant umieszcza na ołtarzu korporał, puryfikaterz, kielich, palkę i mszał.

140. Jest wskazane, aby udział wiernych uwidocznił się przez złożenie czy to chleba i wina do sprawowania Eucharystii, czy też innych darów na potrzeby Kościoła i ubogich.

Dary wiernych może kapłan przyjmować przez akolity lub innego ministranta. Chleb i wino do Eucharystii wręcza się celebransowi, który znosi je na ołtarz; pozostałe zaś dary składa się w innym odpowiednim miejscu (por. nr 73).

141. Przy ołtarzu kapłan bierze od akolity lub innego usługującego patenę z chlebem i trzymając ją obiema rękami, wzniesioną nieco nad ołtarzem, wypowiada cicho słowa: *Błogosławiony jesteś, Panie.* Następnie patenę z chlebem kładzie na korporale.

142. Potem, stojąc z boku ołtarza, wlewa do kielicha wino i trochę wody; wypowiada przy tym cicho słowa: *Przez to misterium wody i wina*. Ampułki podaje mu ministrant. Po powrocie przed środek ołtarza bierze kielich obiema rękami, wznosi go nieco nad ołtarzem i mówi cicho: *Błogosławiony jesteś, Panie*. Następnie stawia kielich na korporale i jeżeli trzeba, nakrywa go palką.

Jeśli na przygotowanie darów nie wykonuje się śpiewu ani nie gra na organach, kapłan podczas składania chleba i wina może głośno wypowiedzieć formuły błogosławieństwa, na które lud odpowiada aklamacją: *Błogosławiony jesteś, Boże, teraz i na wieki*.

143. Gdy kapłan postawi kielich na ołtarzu, pochyla się i mówi cicho: *Przyjmij nas, Panie*.

144. Następnie, jeżeli stosuje się okadzenia, kapłan nakłada i w milczeniu błogosławi kadzidło, po czym okadza dary ofiarne, krzyż i ołtarz. Ministrant, stojąc z boku ołtarza, okadza kapłana, a następnie lud.

145. Po modlitwie: *Przyjmij nas, Panie* albo po okadzeniu kapłan, stojąc z boku ołtarza, myje ręce, mówiąc cicho: *Obmyj mnie, Panie, z mojej winy*. Ręce polewa mu wodą ministrant.

146. Powróciwszy znów przed środek ołtarza, kapłan, zwrócony do ludu, rozkładając oraz składając ręce, wzywa wiernych do modlitwy słowami: *Módlcie się* itd. Lud wstaje i odpowiada: *Niech Pan przyjmie Ofiarę*. Następnie kapłan rozkłada ręce i wypowiada modlitwę nad darami. Na koniec lud odpowiada: *Amen*.

147. Następnie kapłan rozpoczyna Modlitwę eucharystyczną. Zgodnie z przepisami (por. nr 365) wybiera jedną z modlitw znajdujących się w Mszału Rzymskim i zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską. Z natury swojej Modlitwa eucharystyczna wymaga, aby wypowiadał ją sam kapłan, uprawniony do tego na mocy święceń. Lud zaś, ożywiony wiarą, łączy się z kapłanem w milczeniu oraz poprzez formuły ustalone w strukturze modlitwy eucharystycznej. Są to odpowiedzi w dialogu prefacji, *Święty*, aklamacja po konsekracji i aklamacja *Amen* po końcowej doksologii oraz inne aklamacje wprowadzone przez Konferencję Episkopatu i zatwierdzone przez Stolicę Świętą.

Usilnie się zaleca, aby kapłan śpiewał części Modlitwy eucharystycznej mające melodie.

148. Rozpoczynając Modlitwę eucharystyczną, kapłan rozkłada ręce i śpiewa lub mówi: *Pan z wami*. Lud odpowiada: *I z duchem twoim*. Kiedy następnie mówi: *W górę serca*, wznosi ręce. Lud odpowiada: *Wznosimy je do Pana*. Z kolei kapłan, mając rozłożone ręce, dodaje: *Dzięki składajmy Panu, Bogu naszemu*. Lud odpowiada: *Godne to i sprawiedliwe*. Potem kapłan wygłasza dalszy ciąg prefacji, trzymając ręce rozłożone. Pod koniec składa ręce i razem z wszystkimi uczestnikami śpiewa lub głośno mówi: *Święty* (por. nr 79 b).

149. W dalszym ciągu kapłan wypowiada Modlitwę eucharystyczną zgodnie z przepisami zamieszczonymi przy poszczególnych modlitwach.

Jeżeli celebrujący kapłan jest biskupem, po słowach: *razem z Twoim sługą, naszym papieżem N.* dodaje: *i ze mną, niegodnym sługą Twoim*. Jeśli biskup celebruje poza swoją diecezją, po słowach: *razem z Twoim sługą, naszym papieżem N.*, dodaje: *z bratem moim N., biskupem Kościoła N., i ze mną, niegodnym sługą Twoim*.

Biskupa diecezjalnego albo tego, który jest z nim zrównany w prawie, wymienia się taką formułą: *Twojego sługę, naszego papieża N. i naszego biskupa (wikariusza, pralata, prefekta, opata) N.* W Modlitwie eucharystycznej wolno wymienić biskupów koadiutorów i pomocniczych. Gdy trzeba wspomnieć kilku, używa się formuły ogólnej: *naszego biskupa N. i jego*

biskupów pomocniczych. W każdej Modlitwie eucharystycznej należy te formuły odpowiednio dostosować, biorąc pod uwagę prawa gramatyki.

150. Jeśli okoliczności za tym przemawiają, krótko przed konsekracją ministrant dzwonkiem daje znak wiernym. Podobnie dzwoni zgodnie z miejscowym zwyczajem, gdy kapłan ukazuje wiernym święte postacie.

Jeśli stosuje się okadzenia, kiedy kapłan ukazuje ludowi Hostię i kielich, ministrant je okadza.

151. Po konsekracji, gdy kapłan powie: *Oto wielka tajemnica wiary*, lud wypowiada akklamację, stosując jedną z formuł podanych w mszale.

Pod koniec Modlitwy eucharystycznej kapłan bierze patenę z Hostią oraz kielich, i trzymając je podniesione, sam wypowiada doksologię: *Przez Chrystusa*. Na końcu lud odpowiada: *Amen*. Potem kapłan składa patenę i kielich na korporale.

152. Po Modlitwie eucharystycznej kapłan, mając złożone ręce, wypowiada słowa wezwania przed modlitwą Pańską, którą następnie wygłasza razem z wiernymi, trzymając rozłożone ręce.

153. Po modlitwie Pańskiej sam kapłan, nadal z rozłożonymi rękami, dodaje embolizm: *Wybaw nas*, który lud kończy akklamacją: *Bo Twoje jest królestwo*.

154. Następnie kapłan, mając rozłożone ręce, wypowiada głośno modlitwę: *Panie, Jezu Chryste, Ty powiedziałeś*; gdy ją skończy, rozkładając i składając ręce, wypowiada życzenie pokoju słowami: *Pokój Pański niech zawsze będzie z wami*. Lud odpowiada: *I z duchem twoim*. Następnie kapłan może dodać stosownie do okoliczności: *Przekażcie sobie znak pokoju*.

Kapłan może przekazać znak pokoju usługującym, zawsze jednak pozostając w prezbiterium, aby nie zakłócać celebracji. Niech uczyni podobnie, jeśli ze słusznej przyczyny pragnie przekazać znak pokoju niektórym wiernym. Wszyscy zaś zgodnie z postanowieniem Konferencji Episkopatu wyrażają sobie wzajemnie pokój i komunie miłości. Kiedy przekazuje się znak pokoju, można powiedzieć: *Pokój Pański niech zawsze będzie z tobą* lub *Pokój z tobą*. Na te słowa odpowiada się: *Amen*.

155. Potem kapłan bierze Hostię, łamie ją nad pateną i wpuszcza cząstkę do kielicha, mówiąc cicho: *Ciało i Krew naszego Pana, Jezusa Chrystusa*. W tym czasie chór i lud śpiewa lub recytuje: *Baranku Boży* (por. nr 83).

156. Następnie kapłan, mając złożone ręce, odmawia cicho modlitwę przed Komunią: *Panie, Jezu Chryste, Synu Boga żywego* lub *Panie, Jezu Chryste, niech przyjęcie Ciała i Krwi*.

157. Po odmówieniu modlitwy kapłan przyklęka, bierze Hostię konsekrowaną w tej Mszy świętej i trzymając ją uniesioną nieco nad pateną lub nad kielichem, zwrócony do ludu mówi: *Oto Baranek Boży* i wspólnie z ludem dodaje: *Panie, nie jestem godzien*.

158. Potem, zwrócony do ołtarza, kapłan mówi cicho: *Ciało Chrystusa niech mnie strzeże na życie wieczne* i ze czcią spożywa Ciało Chrystusa. Następnie bierze kielich i mówi: *Krew Chrystusa niech mnie strzeże na życie wieczne*, po czym ze czcią przyjmuje Krew Chrystusa.

159. Kiedy kapłan przyjmuje Najświętszy Sakrament, rozpoczyna się śpiew na Komunię (por. nr 86).

160. Następnie kapłan bierze patenę lub puszkę i podchodzi do przyjmujących Komunię, którzy zazwyczaj zbliżają się procesjonalnie.

Nie wolno samym wiernym brać konsekrowanego Chleba ani kielicha Krwi Pańskiej, ani tym bardziej przekazywać między sobą z rąk do rąk. Wierni przyjmują Komunię świętą w postawie klęczącej lub stojącej, zgodnie z postanowieniem Konferencji Episkopatu. Jeśli przystępują do niej stojąc, zaleca się, aby przed przyjęciem Najświętszego Sakramentu wykonali należyty gest czci, który winien być określony tym samym postanowieniem.

161. Jeżeli udziela się Komunii świętej tylko pod postacią chleba, kapłan każdemu z przyjmujących ukazuje nieco uniesioną Hostię, mówiąc: *Ciało Chrystusa*. Przystępujący do Komunii świętej odpowiada: *Amen* i przyjmuje Najświętszy Sakrament do ust lub, jeśli jest to dozwolone, na dłoń, według swego uznania. Przystępujący do Komunii spożywa całą świętą Hostię tuż po jej przyjęciu.

Przy udzielaniu Komunii świętej pod obiema postaciami zachowuje się obrzędy opisane w nrach 284-287.

162. W rozdawaniu Komunii świętej mogą kapłanowi pomagać inni obecni prezbiterzy. Jeśli ich nie ma, a liczba przystępujących jest znaczna, kapłan może wezwać do pomocy szafarzy nadzwyczajnych, to jest ustanowionego obrzędem akolitę lub także innych wiernych, którzy zostali do tego prawnie upoważnieni⁹⁶. W razie potrzeby kapłan może jednorazowo upoważnić do rozdawania Komunii świętej odpowiednich wiernych⁹⁷.

Szafarze ci przystępują do ołtarza dopiero po przyjęciu Komunii świętej przez kapłana i z jego rąk otrzymują naczynia zawierające postacie eucharystyczne, jakie mają rozdawać wiernym.

163. Po rozdzieleniu Komunii świętej kapłan sam spożywa przy ołtarzu pozostałe konsekrowane Wino; konsekrowane zaś Hostie, które pozostały, albo spożywa przy ołtarzu, albo zanoszą na miejsce przechowywania Eucharystii.

Po powrocie do ołtarza kapłan, gdyby znalazł okruszyny, zbiera je, a następnie, stojąc z boku ołtarza albo przy kredensie, oczyszcza patenę lub puszkę nad kielichem, po czym oczyszcza kielich, mówiąc cicho: *Panie, daj nam czystym sercem* itd. i wyciera go puryfikatorem. Jeżeli naczynia zostały oczyszczone przy ołtarzu, ministrant odnosi je na kredens. Można jednak naczynia do puryfikacji, zwłaszcza gdy jest ich wiele, pozostawić odpowiednio nakryte na ołtarzu lub na kredensie na rozłożonym korporale, a po Mszy świętej, gdy lud zostanie odesłany, dokonać oczyszczenia (puryfikacji).

164. Po puryfikacji kapłan może powrócić do krzesła na miejscu przewodniczenia. Można przez pewien czas zachować święte milczenie lub odśpiewać pieśń pochwalną albo psalm (por. nr 88).

165. Potem kapłan, stojąc przy krześle lub przy ołtarzu, zwrócony do ludu, mówi: *Módlmy się* i mając ręce rozłożone, odmawia modlitwę po Komunii; modlitwę może poprzedzić krótkie milczenie, o ile nie zachowano go zaraz po Komunii świętej. Modlitwę kończy aklamacja ludu: *Amen*.

⁹⁶ Por. Św. Kongregacja Sakramentów i Kultu Bożego, Instrukcja *Inaestimabile donum*, 3 kwietnia 1980, nr 10: AAS 72 (1980) 336; Instrukcja międzykasterialna o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów, *Ecclesiae de mysterio*, 15 sierpnia 1997, art. 8: AAS 89 (1997) 871.

⁹⁷ Por. niniejszy Dodatek. Upoważnienie do jednorazowego rozdawania Komunii świętej, s. (6).

Obrzędy zakończenia

166. Po modlitwie po Komunii można podać ludowi krótkie ogłoszenia, jeśli są przewidziane.

167. Następnie kapłan rozkłada ręce i pozdrawia lud słowami: *Pan z wami*, lud zaś odpowiada: *I z duchem twoim*. Kapłan ponownie składa ręce, a następnie lewą rękę kładzie na pierśsiach, prawą zaś unosi ku górze i dodaje: *Niech was błogosławi Bóg wszechmogący* i czyniąc nad ludem znak krzyża, wypowiada słowa: *Ojciec i Syn, i Duch Święty*. Wszyscy odpowiadają: *Amen*.

W niektóre dni i w pewnych okolicznościach tę formułę błogosławieństwa zgodnie z przepisami poprzedza modlitwa nad ludem lub inna formuła bardziej uroczysta.

Biskup błogosławi lud odpowiednią formułą, czyniąc trzykrotnie znak krzyża nad ludem⁹⁸.

168. Bezpośrednio po błogosławieństwie kapłan, mając ręce złożone, dodaje: *Idźcie w pokój Chrystusa*; wszyscy odpowiadają: *Bogu niech będą dzięki*.

169. Wtedy kapłan na znak czci całuje ołtarz. Potem razem z usługującymi świeckimi składa głęboki ukłon i wraz z nimi odchodzi.

170. Jeśli po Mszy świętej następuje jakaś czynność liturgiczna, opuszcza się obrzędy zakończenia, to jest pozdrowienie, błogosławieństwo i odesłanie wiernych.

B) MSZA ŚWIĘTA Z DIAKONEM

171. Gdy w celebracji eucharystycznej uczestniczy diakon, ubrany w szaty liturgiczne, pełni następujące funkcje:

- a) asystuje kapłanowi i idzie obok niego;
- b) przy ołtarzu posługuje przy kielichu i mszale;
- c) wygłasza Ewangelię i z upoważnienia celebrującego kapłana może głosić homilię (por. nr 66);
- d) kieruje udziałem wiernych przez odpowiednie zachęty oraz podaje intencje modlitwy powszechnej;
- e) pomaga celebrującemu kapłanowi w rozdawaniu Komunii świętej oraz oczyszcza i porządkuje naczynia liturgiczne;
- f) jeśli nie ma innych usługujących, a zachodzi potrzeba, pełni należące do nich funkcje.

Obrzędy wstępne

172. W procesji do ołtarza diakon, niosąc uniesioną nieco ku górze księgę Ewangelii, poprzedza kapłana; jeśli nie niesie Ewangeliarza, idzie obok kapłana.

173. Jeśli niósł księgę Ewangelii, opuszcza ukłon po przyjsciu do ołtarza i przystępuje do niego. Następnie składa na nim Ewangeliarz i wraz z kapłanem na znak czci całuje ołtarz.

Jeśli zaś nie niósł księgi Ewangelii, wykonuje jak zwykle wraz z kapłanem głęboki ukłon i razem z nim na znak czci całuje ołtarz.

Następnie, jeśli stosuje się okadzenia, asystuje kapłanowi przy nałożeniu kadzidła oraz okadzaniu krzyża i ołtarza.

⁹⁸ Por. *Caeremoniale episcoporum*, nry 1118- 1121.

174. Po okadzeniu ołtarza udaje się z kapłanem do siedzeń i tam pozostaje obok kapłana, usługując mu w miarę potrzeby.

Liturgia słowa

175. Podczas *Alleluja* lub innego śpiewu diakon służy kapłanowi przy nałożeniu kadzidła, gdy są okadzenia. Następnie głęboko pochyla się przed kapłanem i prosi go o błogosławieństwo, mówiąc półgłosem: *Pobłogosław mnie, ojcze*. Kapłan udziela mu błogosławieństwa, mówiąc: *Niech Pan będzie w sercu twoim* itd. Diakon wyprostowany, żegna się i odpowiada: *Amen*, po czym przed ołtarzem wykonuje głęboki ukłon, bierze księgę Ewangelii z ołtarza, jeśli jest tam złożona, i niosąc ją uniesioną nieco ku górze, udaje się na ambonę. Poprzedza go turyferarz niosący dymiącą kadzielnicę i ministranci z zapalonymi świecami. Stąpawszy na ambonie, diakon, mając złożone ręce, pozdrawia lud, mówiąc: *Pan z wami*. Następnie mówi: *Słowa Ewangelii według świętego N.*, kciukiem prawej ręki czyniąc znak krzyża na księdze, a potem na swoim czole, ustach i piersiach. Okadza księgę i wygłasza Ewangelię. Na zakończenie dodaje: *Oto słowo Pańskie*, a wszyscy odpowiadają: *Chwała Tobie, Chryste*. Następnie całuje księgę na znak czci, mówiąc przy tym cicho: *Niech słowa Ewangelii* itd. i wraca do kapłana.

Kiedy diakon posługuje biskupowi, zanosi mu księgę do ucałowania albo sam ją całuje, mówiąc cicho: *Niech słowa Ewangelii* itd. Podczas bardziej uroczystych celebracji biskup, zależnie od uznania, błogosławi lud księgą Ewangelii.

Ewangeliarz można następnie zanieść na kredens albo na inne stosowne i godne miejsce.

176. Jeśli nie ma właściwego lektora, diakon wykonuje także inne czytania.

177. Po wstępie wypowiedzianym przez kapłana diakon podaje zwykle z ambony intencje modlitwy wiernych.

Liturgia eucharystyczna

178. Po modlitwie powszechnej kapłan pozostaje na miejscu przewodniczenia, diakon zaś przy pomocy akolity przygotowuje ołtarz; do diakona należy też przygotowanie naczyń liturgicznych. Diakon również towarzyszy kapłanowi podczas przyjmowania darów od ludu. Następnie podaje kapłanowi patenę z chlebem przeznaczonym do konsekracji; wlewa do kielicha wino i trochę wody, mówiąc cicho: *Przez to misterium*, po czym wręcza kielich kapłanowi. Przygotowania kielicha, tj. wiania wina i wody, może dokonać przy kredensie. Gdy są okadzenia, diakon służy kapłanowi, kiedy ten okadza dary ofiarne, krzyż i ołtarz, a następnie on sam lub akolita okadza kapłana i lud.

179. W czasie Modlitwy eucharystycznej diakon stoi w pobliżu kapłana, nieco za nim, i kiedy trzeba, usługuje mu przy kielichu i mszale.

Począwszy od epiklezy aż do podniesienia kielicha diakon zwykle klęczy. Jeśli jest więcej diakonów, jeden z nich przed konsekracją może nałożyć kadzidło do kadzielnicy oraz dokonać okadzenia Hostii i kielicha podczas podniesienia.

180. W czasie doksológii kończącej Modlitwę eucharystyczną diakon stojąc obok kapłana, który podnosi patenę z Hostią, trzyma podniesiony kielich aż do wypowiedzenia przez lud aklamacji: *Amen*.

181. Gdy kapłan odmówi modlitwę o pokój, a lud na jego słowa: *Pokój Pański niech zawsze będzie z wami* odpowie: *I z duchem twoim*, diakon stosownie do okoliczności, mając złożone

ręce i zwrócony do ludu, wzywa do obrzędu pokoju, mówiąc: *Przekażcie sobie znak pokoju*. Sam zaś przyjmuje od kapłana znak pokoju i może go przekazać innym usługującym, stojącym w pobliżu.

182. Po Komunii kapłana diakon przyjmuje od kapłana Komunię pod obiema postaciami, a następnie pomaga kapłanowi w rozdzielaniu Komunii ludowi. Gdyby Komunii udzielano pod obiema postaciami, diakon służy przy kielichu. Po rozdzieleniu Komunii ze czcią spożywa przy ołtarzu resztę Krwi Chrystusa, w razie potrzeby wspomagany przez innych diakonów i prezbiterów.

183. Kiedy skończy się rozdzielanie Komunii, diakon wraca z kapłanem do ołtarza. Jeśli pozostały okruszyny, zbiera je, a następnie odnosi kielich i inne naczynia liturgiczne na kredens. Po puryfikacji naczyń przykrywa je jak zwykle; w tym czasie kapłan wraca na miejsce przewodniczenia. Naczynia przeznaczone do puryfikacji wolno jednak pozostawić na kredensie, umieszczone na korporale i odpowiednio nakryte, a puryfikacji dokonać po Mszy świętej, po odesłaniu ludu.

Obrzędy zakończenia

184. Gdy zostanie odmówiona modlitwa po Komunii, diakon podaje ludowi krótkie ogłoszenia, jeśli są przewidziane, chyba że sam kapłan wolałby to uczynić.

185. Jeśli stosuje się modlitwę nad ludem lub formułę uroczystego błogosławieństwa, diakon mówi: *Pochylcie głowy na błogosławieństwo*. Gdy kapłan udzieli błogosławieństwa, diakon, mając złożone ręce i zwrócony do ludu, odsyła go, mówiąc: *Idźcie w pokój Chrystusa*.

186. Następnie razem z kapłanem całuje ołtarz na znak czci i po oddaniu głębokiego ukłonu odchodzi w podobny sposób, w jaki przyszedł na początku.

C. FUNKCJE AKOLITY

187. Funkcje, jakie może pełnić akolita, są rozmaite. Wiele z nich można wykonać w tym samym czasie. Wypada je podzielić między kilku akolitów; jeżeli jednak jest obecny tylko jeden akolita, on winien pełnić czynności ważniejsze, a pozostałe należy powierzyć innym usługującym.

Obrzędy wstępne

188. W czasie procesji do ołtarza akolita może nieść krzyż, idąc między dwoma ministrantami niosącymi zapalone świece. Gdy przyjdzie do ołtarza, ustawia krzyż obok niego, tak aby był krzyżem ołtarzowym; w przeciwnym razie odnosi go na odpowiednie miejsce. Następnie akolita udaje się na swoje miejsce w prezbiterium.

189. W czasie całej celebracji akolita podchodzi do kapłana lub diakona, ile razy trzeba, aby im podać księgę i pomóc w innych czynnościach. Wypada, aby zajmował takie miejsce, z którego będzie mógł łatwo pełnić swoje czynności, podchodząc do miejsca przewodniczenia albo do ołtarza.

Liturgia eucharystyczna

190. Jeżeli nie ma diakona, po zakończeniu modlitwy powszechnej kapłan pozostaje na miejscu przewodniczenia, akolita zaś rozkłada na ołtarzu korporał, puryfikaterz, kielich, palkę i

mszał. W miarę potrzeby pomaga kapłanowi w przyjmowaniu darów ludu oraz przynosi na ołtarz chleb i wino i podaje je kapłanowi. Jeżeli używa się kadzidła, podaje kadzielnicę kapłanowi i asystuje mu przy okadzaniu darów, krzyża i ołtarza. Następnie okadza kapłana i lud.

191. Akolita ustanowiony obrzędem, jako nadzwyczajny szafarz Komunii, w miarę potrzeby może pomagać kapłanowi w jej rozdawaniu ludowi⁹⁹. Jeżeli Komunia jest rozdawana pod obiema postaciami, akolita podaje kielich przyjmującym Komunię, albo trzyma go, jeśli Komunia odbywa się przez zanurzenie.

192. Po Komunii świętej akolita ustanowiony obrzędem pomaga kapłanowi lub diakonowi w oczyszczeniu i uporządkowaniu naczyń liturgicznych. Jeżeli nie ma diakona, ustanowiony akolita przenosi naczynia liturgiczne na kredens oraz tam jak zwykle je oczyszcza i porządkuje.

193. Po zakończeniu Mszy świętej akolita i inni usługujący razem z diakonem i kapłanem wracają procesjonalnie do zakrystii w ten sam sposób i w tym samym porządku, jak przyszli na początku.

D) FUNKCJE LEKTORA

Obrzędy wstępne

194. Jeżeli nie ma diakona, w procesji do ołtarza lektor ubrany w obowiązującą szatę, może nieść uniesiony nieco ku górze Ewangeliarz; w takim przypadku idzie przed kapłanem. Jeżeli nie niesie księgi, idzie z innymi ministrantami.

195. Po przyjściu do ołtarza razem z innymi wykonuje głęboki ukłon. Jeśli niesie Ewangeliarz, podchodzi do ołtarza i składa na nim księgę. Następnie zajmuje w prezbiterium swoje miejsce wśród innych ministrantów.

Liturgia słowa

196. Lektor wykonuje na ambonie czytania poprzedzające Ewangelię. Jeżeli nie ma psalterzysty, może wykonać psalm responsoryjny następujący po pierwszym czytaniu.

197. Jeżeli nie ma diakona, lektor może podawać intencje modlitwy powszechnej z ambony po wstępie ogłoszonym przez kapłana.

198. Jeżeli nie ma śpiewu na wejście i na Komunię, a wierni nie recytują antyfon podanych w mszale, lektor może je odczytać w odpowiednim czasie (por. nry 48, 87).

II. MSZA KONCELEBROWANA

199. Koncelebracja ukazująca we właściwy sposób jedność kapłaństwa, ofiary i całego ludu Bożego, jest nakazana przez sam obrzęd w czasie święceń biskupa i prezbiterów, podczas błogosławieństwa opata oraz we Mszy krzyżma.

Jeżeli wzgląd na pożytek wiernych nie wymaga albo nie doradza, aby kapłani celebrowali pojedynczo, zaleca się koncelebrować:

⁹⁹ Por. Paweł VI, List apostolski *Ministeria quaedam*, 15 sierpnia 1972: AAS 64 (1972) 532.

- a) Mszę wieczorną w Wielki Czwartek;
- b) Msze sprawowane na soborach, zjazdach biskupów i synodach;
- c) Mszę konwentualną oraz Mszę główną w kościołach i kaplicach;
- d) Msze sprawowane w czasie wszelkiego rodzaju zjazdów kapłanów diecezjalnych i zakonnych¹⁰⁰.

Każdemu kapłanowi wolno sprawować Eucharystię pojedynczo, jednakże nie w tym samym czasie i nie w tym samym kościele lub kaplicy, gdzie odbywa się koncelebracja. W Wielki Czwartek oraz w Wigilię Paschalną nie wolno celebrować indywidualnie.

200. Kapłani przyjezdni powinni być chętnie dopuszczani do koncelebracji eucharystycznej pod warunkiem, że będzie znana ich kapłańska tożsamość.

201. Tam gdzie jest wielu kapłanów, koncelebracja może się odbyć nawet kilkakrotnie w ciągu dnia, jeśli przemawia za tym duszpasterska potrzeba lub stosowność; koncelebracja winna być zaplanowana w różnym czasie albo w różnych miejscach świętych¹⁰¹.

202. Do biskupa, zgodnie z przepisami prawa, należy nadzór nad dyscypliną koncelebracji we wszystkich kościołach i kaplicach jego diecezji.

203. Szczególnym uznaniem powinna się cieszyć koncelebracja, w której biorą udział prezbiterzy jakiejś diecezji ze swym biskupem w tzw. Mszy stacyjnej, zwłaszcza w bardziej uroczystych dniach roku liturgicznego, we Mszy święceń nowego biskupa diecezjalnego albo jego koadiutora lub biskupa pomocniczego, w Mszy krzyżma, w Mszy Wieczerzy Pańskiej Wielkiego Czwartku, w dniach obchodów ku czci świętego Założyciela lokalnego Kościoła lub Patrona diecezji, w rocznice biskupa, wreszcie z okazji synodu lub wizytacji pasterskiej.

Z tej też racji zaleca się koncelebrację, ilekroć prezbiterzy spotykają się ze swym biskupem czy to z okazji ćwiczeń duchownych, czy na jakimś zjeździe. Wtedy to ukazuje się w sposób bardziej wyrazisty ów znak jedności kapłaństwa i Kościoła, który właściwy jest każdej koncelebracji¹⁰².

204. Dla uwydatnienia symbolicznej wymowy obrzędu lub uroczystości można w następujących wypadkach celebrować lub koncelebrować kilkakrotnie w ciągu dnia:

- a) celebrujący lub koncelebrujący w Wielki Czwartek Mszę krzyżma może celebrować lub koncelebrować Mszę wieczorną;
- b) kto celebrowa lub koncelebrowa Mszę w noc paschalną, może celebrować lub koncelebrować Mszę w dniu Paschy;
- c) w Narodzenie Pańskie wszyscy kapłani mogą celebrować lub koncelebrować trzy Msze święte, jeżeli się je sprawuje we właściwej porze;
- d) w dniu Wspomnienia wszystkich wiernych zmarłych wszyscy kapłani mogą celebrować lub koncelebrować trzy Msze święte, byleby odbywały się one w różnych porach i by zachowano przepisy dotyczące aplikacji drugiej i trzeciej Mszy¹⁰³;
- e) kto na synodzie, podczas wizytacji pasterskiej lub na zjeździe kapłanów koncelebrowa z biskupem lub jego delegatem, może powtórnie w tym dniu celebrować Mszę dla dobra

¹⁰⁰ Por. KL nr 57; KPK, kan. 902.

¹⁰¹ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 47: AAS 59 (1967) 566.

¹⁰² Por. tamże, s. 565.

¹⁰³ Por. Benedykt XV, Konstytucja apostolska *Incruentum altaris sacrificium*, 10 sierpnia 1915: AAS 7 (1915) 401-404.

wiernych. Odnosi się to również, z zachowaniem obowiązujących przepisów, do zebrań zakonników.

205. Porządek Mszy koncelebrowanej układa się zależnie od formy sprawowania według zasad ustalonych dla wszystkich Mszy (por. nry 112-198), z zachowaniem jednak przepisów lub zmian niżej wskazanych.

206. Nikt nie może być dopuszczony do koncelebrowania po rozpoczęciu Mszy świętej.

207. W prezbiterium należy przygotować:

- a) krzesła i teksty dla kapłanów koncelebrujących;
- b) na kredensie: wystarczającej wielkości kielich albo kilka kielichów.

208. Jeśli w Mszy koncelebrowanej nie bierze udziału diakon, jego funkcje pełnią niektórzy spośród koncelebransów.

Jeśli nie ma też innych usługujących, właściwe im funkcje można powierzyć innym odpowiednio przygotowanym wiernym; w przeciwnym razie pełnią je niektórzy koncelebransi.

209. Koncelebransi nakładają w zakrystii lub w innym odpowiednim miejscu szaty liturgiczne, jakich zwykle używają, gdy celebrują pojedynczo. Gdy jednak zaistnieje słusza przyczyna, np. większa liczba koncelebransów i brak szat liturgicznych, koncelebransi, z wyjątkiem głównego celebransa, mogą nie wkładać ornatu, lecz na albę nałożyć tylko stulę.

Obrzędy wstępne

210. Kiedy wszystko zostanie przygotowane, odbywa się jak zwykle procesja przez kościół do ołtarza. Kapłani koncelebrujący idą przed głównym celebransem.

211. Po przybyciu do ołtarza koncelebransi i główny celebrans, oddawszy ołtarzowi głęboki ukłon, całują go na znak czci, a następnie udają się na wyznaczone miejsca. Główny celebrans, stosownie do okoliczności, okadza krzyż i ołtarz, po czym udaje się na miejsce przewodniczenia.

Liturgia słowa

212. Podczas Liturgii słowa koncelebransi pozostają na swoich miejscach; siadają i powstają według tych samych zasad co celebrans główny.

Gdy rozpocznie się śpiew *Alleluja*, wszyscy wstają z wyjątkiem biskupa, który w milczeniu nakłada kadzidło i udziela błogosławieństwa diakonowi lub w razie jego nieobecności koncelebransowi mającemu wygłosić Ewangelię. Podczas koncelebracji, której przewodniczy prezbiter, koncelebrans mający pod nieobecność diakona głosić Ewangelię nie prosi głównego celebransa o błogosławieństwo ani go nie otrzymuje.

213. Homilię głosi z reguły celebrans główny albo jeden z koncelebransów.

Liturgia eucharystyczna

214. Czynności przygotowania darów (por. nry 139-146) spełnia główny celebrans; inni koncelebransi pozostają na swoich miejscach.

215. Po wypowiedzeniu przez głównego celebransa modlitwy nad darami koncelebransi podchodzą do ołtarza i stają wokół niego tak, by nie przeszkadzać w spełnianiu czynności obrzędowych i by wierni mogli je dobrze widzieć, a diakon nie miał trudności w podchodzeniu do ołtarza, kiedy jego funkcja będzie tego wymagała. ??

Sposób wypowiedzania Modlitwy eucharystycznej

216. Prefację śpiewa lub odmawia sam główny celebrans, natomiast aklamację *Święty* śpiewają lub recytują wszyscy koncelebransi razem z ludem i scholą.

217. Po aklamacji *Święty* koncelebransi odmawiają Modlitwę eucharystyczną w sposób niżej określony. Gesty wykonuje sam główny celebrans, chyba że są inne wskazania.

218. Części modlitwy przeznaczone do wspólnego odmawiania przez wszystkich koncelebrujących, a zwłaszcza słowa konsekracji, jakie wszyscy są obowiązani wypowiadać, koncelebransi mają wymawiać głosem przyciszonym, aby można było wyraźnie słyszeć głos celebransa głównego. W ten sposób ułatwia się wiernym zrozumienie słów.

Zaleca się śpiewać części przeznaczone do wspólnego odmawiania, a zaopatrzone w mszałe w melodie.

Pierwsza Modlitwa eucharystyczna, czyli Kanon Rzymski

219. W pierwszej Modlitwie eucharystycznej, czyli Kanonie Rzymskim, *Ojciec nieskończenie dobry* odmawia sam główny celebrans, mając ręce rozłożone.

220. Modlitwę za żywych *Pamiętaj, Boże* oraz *Zjednoczeni* można zlecić jednemu lub dwóm spośród koncelebransów; wyznaczony koncelebrans sam wypowiada modlitwę donośnym głosem, mając ręce rozłożone.

221. *Boże, przyjmij łaskawie tę ofiarę* mówi sam główny celebrans, mając ręce rozłożone.

222. Od *Prosimy Cię, Boże, uświęć* aż do *Pokornie Cię błagamy* główny celebrans wykonuje gesty, wszyscy zaś koncelebransi recytują wszystkie modlitwy wspólnie, w następujący sposób:

- a) *Prosimy Cię, Boże, uświęć*, mając ręce wyciągnięte nad darami;
- b) *On to w dzień, Podobnie po wieczery* ze złożonymi rękami;
- c) Słowa Pańskie mając prawą rękę wyciągniętą w stronę chleba i kielicha, jeśli się to wyda stosowne; w czasie ukazania postaci patrzą na Hostię i kielich, a potem głęboko się pochylają;
- d) *Boże Ojciec, my, Twój słudzy i Raczej wejrzyć*, mając ręce rozłożone;
- e) *Pokornie Cię błagamy* pochyleni i mając ręce złożone aż do słów: *abyśmy przyjmując z tego ołtarza*, a następnie wyprostowani żegnają się na słowa: *otrzymali obfite błogosławieństwo i łaskę*.

223. Modlitwę za zmarłych *Pamiętaj, Boże* oraz *Również nam, Twoim grzesznym sługom* można zlecić jednemu lub dwóm spośród koncelebransów; wyznaczony koncelebrans sam odmawia modlitwę donośnym głosem, mając ręce rozłożone.

224. Na słowa *Również nam, Twoim grzesznym sługom* wszyscy koncelebransi uderzają się w piersi.

225. *Przez Chrystusa, naszego Pana, przez którego, Boże* odmawia sam główny celebrans.

Druga Modlitwa eucharystyczna

226. W drugiej Modlitwie eucharystycznej *Zaprawdę, święty jesteś* odmawia sam główny celebrans, mając ręce rozłożone.

227. Od *Uświęć te dary* aż do *Pokornie błagamy* wszyscy koncelebransi wypowiadają wszystko w ten sposób:

- a) *Uświęć te dary*, mając ręce wyciągnięte nad darami.
- b) *On to, gdy dobrowolnie* i *Podobnie po wieczerzy* z rękami złożonymi.
- c) Słowa Pańskie wypowiadają, mając prawą rękę wyciągniętą w stronę chleba i kielicha, jeśli się to wyda stosowne; w czasie ukazania postaci patrzą na Hostię i kielich, a potem pochylają się głęboko.
- d) *Wspominając śmierć* i *Pokornie błagamy*, mając ręce rozłożone.

228. Modlitwy wstawiennicze za żywych *Pamiętaj, Boże* i za zmarłych *Pamiętaj także o naszych zmarłych braciach i siostrach* można zlecić jednemu lub dwom spośród koncelebransów; wyznaczony koncelebrans sam odmawia głośno modlitwę, mając ręce rozłożone.

Trzecia Modlitwa eucharystyczna

229. W trzeciej Modlitwie eucharystycznej *Zaprawdę, święty* mówi sam główny celebrans, mając ręce rozłożone.

230. Od *Pokornie błagamy Cię*, aż do *Wejrzyj, prosimy, na dar* wszyscy koncelebransi recytują wszystko w ten sposób:

- a) *Pokornie błagamy Cię*, mając ręce wyciągnięte nad darami.
- b) *On bowiem tej nocy, której był wydany* i *Podobnie po wieczerzy* z rękami złożonymi.
- c) Słowa Pańskie wypowiadają, mając prawą rękę wyciągniętą w stronę chleba i kielicha, jeśli się to wyda stosowne; w czasie ukazania postaci patrzą na Hostię i kielich, a potem pochylają się głęboko.
- d) *Wspominając, Boże* i *Wejrzyj, prosimy, na dar*, mając ręce rozłożone.

231. Modlitwy wstawiennicze *Niech On nas uczyni* i *Prosimy Cię, Boże* można zlecić jednemu lub dwom spośród koncelebransów; wyznaczony koncelebrans sam odmawia głośno modlitwę, mając ręce rozłożone.

Czwarta Modlitwa eucharystyczna

232. W czwartej Modlitwie eucharystycznej *Wysławiamy Cię, Ojczy Świąty* aż do słów: *dopełnia wszelkiego uświęcenia* mówi sam główny celebrans, mając ręce rozłożone.

233. Od *Prosimy Cię, Boże* aż do *Wejrzyj, Boże, na ofiarę* wszyscy koncelebransi recytują wszystko w ten sposób:

- a) *Prosimy Cię, Boże*, mając ręce wyciągnięte nad darami.
- b) *Kiedy nadeszła godzina* i *Podobnie wziął kielich* z rękami złożonymi.
- c) Słowa Pańskie wypowiadają, mając prawą rękę wyciągniętą w stronę chleba i kielicha, jeśli się to wyda stosowne; w czasie ukazania postaci patrzą na Hostię i kielich, a potem pochylają się głęboko.

d) *Boże Ojczy, sprawując teraz pamiętkę i Wejrzyj, Boże, na ofiarę*, mając ręce rozłożone.

234. Modlitwę wstawienniczą *Teraz więc, Boże, pamiętaj o wszystkich* można zlecić jednemu z koncelebransów, który ją sam odmawia głośno, mając ręce rozłożone.

235. Odnośnie do innych Modlitw eucharystycznych zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską należy zachować podane w swoim miejscu przepisy.

236. Doksologię końcową Modlitwy eucharystycznej może wygłosić albo tylko sam główny celebrans, albo, według uznania, razem z innymi koncelebransami. Nie mogą jej odmawiać inni wierni.

Obrzędy Komunii

237. Główny celebrans, mając ręce złożone, wypowiada słowa wezwania przed modlitwą Pańską, po czym rozkłada ręce i wspólnie z pozostałymi koncelebransami, którzy również rozkładają ręce, oraz z ludem odmawia modlitwę Pańską.

238. *Wybaw nas* mówi sam główny celebrans, mając ręce rozłożone. Pod koniec modlitwy składa ręce. Wszyscy koncelebransi razem z ludem wypowiadają słowa końcowej aklamacji: *Bo Twoje jest królestwo*.

239. Po wezwaniu diakona lub jednego z koncelebransów: *Przekażcie sobie znak pokoju* wszyscy przekazują sobie wzajemnie znak pokoju. Ci, którzy stoją bliżej głównego celebransa, od niego otrzymują znak pokoju, przed diakonem.

240. W czasie śpiewu lub recytacji *Baranku Boży* diakoni lub niektórzy z koncelebransów mogą pomagać głównemu celebransowi w łamaniu hostii przeznaczonych do Komunii koncelebransów i ludu.

241. Po zmieszaniu postaci sam główny celebrans, mając ręce złożone, odmawia cicho modlitwę *Panie, Jezu Chryste, Synu Boga żywego* lub *Panie, Jezu Chryste, niech przyjęcie*.

242. Po modlitwie przed Komunią główny celebrans przyklęka i odchodzi cokolwiek do tyłu. Wówczas koncelebransi, jeden za drugim, podchodzą przed środek ołtarza, przyklękają, biorą ze czci z ołtarza Ciało Chrystusa i trzymając je prawą ręką, pod którą podkładają lewą, wracają na swoje miejsca. Koncelebransi mogą jednak pozostać na swych miejscach, a Ciało Chrystusa brać z pateny trzymanej przez głównego celebransa lub jednego albo kilku spośród koncelebransów, którzy przed nimi przechodzą. Mogą też kolejno podawać sobie patenę aż do ostatniego.

243. Główny celebrans bierze Hostię i trzymając ją podniesioną nieco nad pateną lub nad kielichem, zwrócony do ludu, mówi: *Oto Baranek Boży*. Dalsze słowa: *Panie, nie jestem godzien* wypowiada razem z koncelebransami i ludem.

244. Następnie główny celebrans, zwrócony do ołtarza, mówi cicho: *Ciało Chrystusa niech mnie strzeże na życie wieczne* i ze czcią spożywa Ciało Chrystusa. Podobnie czynią koncelebransi. Po nich diakon przyjmuje Ciało i Krew Pana z rąk głównego celebransa.

245. Krew Pańską można spożywać albo pijąc bezpośrednio z kielicha, albo przez zanurzenie, albo za pomocą rurki lub łyżeczki.

246. Jeśli Krew Pańską pije się bezpośrednio z kielicha, można wtedy zastosować jeden z następujących sposobów:

a) Główny celebrans bierze kielich i mówi cicho: *Krew Chrystusa niech mnie strzeże na życie wieczne*, spożywa trochę Najświętszej Krwi i przekazuje kielich diakonowi lub koncelebransowi. Następnie rozdziela Komunię wiernym (por. nry 160-162).

Koncelebransi podchodzą do ołtarza jeden za drugim lub jeśli używa się dwóch kielichów, parami, przyklękają, spożywają Najświętszą Krew, ocierają brzeg kielicha i wracają na swoje miejsca.

b) Główny celebrans pije Krew Pańską jak zwykle, stojąc przed środkiem ołtarza. Koncelebransi natomiast mogą przyjmować Krew Pańską, pozostając na swoich miejscach, kielich podaje im diakon albo jeden z koncelebransów; mogą też kielich podawać sobie kolejno. Kielich zawsze się ociera; czyni to albo ten, kto pije, albo ten, kto kielich podaje. Poszczególne koncelebransi zaraz po Komunii wracają na miejsca, gdzie siedzieli.

247. Diakon przy ołtarzu z czcią spożywa Krew Chrystusa, która została, wspomagany w razie potrzeby przez niektórych koncelebransów, po czym przenosi kielich na kredens i tam on sam albo ustanowiony obrzędem akolita oczyszcza, wyciera i porządkuje naczynia liturgiczne jak zwykle (por. nr 183).

248. Komunię koncelebransów można też w taki sposób zorganizować, że każdy z nich spożywa przy ołtarzu Ciało Pana i zaraz potem Jego Krew.

Wówczas główny celebrans przyjmuje Komunię pod obiema postaciami jak wtedy, gdy sam celebrował Mszę (por. nr 158), z tym jednak, że zachowuje taki sposób przyjmowania Komunii z kielicha, jaki został w tym wypadku przyjęty i jaki stosują pozostali koncelebransi.

Po Komunii głównego celebransa przenosi się kielich na bok ołtarza i stawia się go na osobnym korporale. Koncelebransi podchodzą kolejno przed środek ołtarza, przyklękają i spożywają Ciało Pańskie. Następnie przechodzą na bok ołtarza i spożywają Krew Pańską według sposobu przyjętego dla Komunii z kielicha, jak wyżej powiedziano.

Komunia diakona i puryfikacja kielicha odbywają się w sposób wyżej podany.

249. Jeśli Komunia koncelebransów odbywa się przez zanurzenie, główny celebrans spożywa Ciało i Krew Pana w zwykły sposób, zwracając uwagę na to, by w kielichu pozostała wystarczająca ilość Najświętszej Krwi do Komunii koncelebransów. Następnie diakon lub jeden z koncelebransów stawia kielich pośrodku ołtarza lub z boku na innym korporale, razem z pateną zawierającą części Hostii. Koncelebransi podchodzą kolejno do ołtarza, przyklękają, biorą Hostię i zanurzywszy ją częściowo w kielichu, podłożywszy puryfikaterz pod usta, spożywają. Następnie wracają na swoje miejsca jak na początku Mszy świętej.

Komunię przez zanurzenie przyjmuje również diakon z rąk jednego z koncelebransów; na słowa koncelebransa: *Ciało i Krew Chrystusa* odpowiada: *Amen*. Diakon spożywa przy ołtarzu Najświętszą Krew, która została, wspomagany w razie potrzeby przez niektórych koncelebransów. Następnie kielich przenosi na kredens i tam on sam albo obrzędem ustanowiony akolita oczyszcza, wyciera i porządkuje naczynia liturgiczne jak zwykle.

Obrzędy zakończenia

250. Pozostałe czynności liturgiczne aż do zakończenia Mszy świętej spełnia główny celebrans jak zwykle (por. nry 166-168); koncelebransi pozostają na swoich miejscach.

251. Przed odejściem koncelebransi składają cześć ołtarzowi przez głęboki pokłon. Natomiast główny celebrans razem z diakonem, jak zwykle, całuje ołtarz.

III. MSZA ŚWIĘTA, W KTÓREJ UCZESTNICZY TYLKO JEDEN USŁUGUJĄCY

252. We Mszy świętej celebrowanej przez kapłana, któremu asystuje i odpowiada tylko jeden usługujący, zachowuje się obrzęd Mszy z ludem (por. nry 120-169). Ministrant w miarę możliwości wykonuje funkcje ludu.

253. Jeżeli usługującym jest diakon, wykonuje on właściwe mu funkcje (por. nry 171-186), a także spełnia inne czynności ludu.

254. Mszę bez usługującego lub bez obecności przynajmniej jednego wiernego można celebrować tylko ze słusznej i rozumnej przyczyny. Opuszcza się wówczas pozdrowienia, zachęty oraz błogosławieństwo na zakończenie Mszy.

255. Potrzebne naczynia przygotowuje się przed Mszą albo na kredensie obok ołtarza, albo po prawej stronie samego ołtarza.

Obrzędy wstępne

256. Kapłan przychodzi do ołtarza i po wykonaniu wraz z usługującym głębokiego ukłonu ze czcią całuje ołtarz oraz udaje się na miejsce przewodniczenia. Jeśli uzna za stosowne, kapłan może pozostać przy ołtarzu; w tym przypadku tam również umieszcza się mszał. Usługujący lub kapłan recytuje antyfonę na wejście.

257. Następnie kapłan razem z usługującym, stojąc, żegna się i mówi: *W imię Ojca* itd.; zwróciwszy się do ministranta, pozdrawia go, stosując jedną z przewidzianych formuł.

258. Potem następuje akt pokuty i zgodnie z przepisami recytuje się: *Panie, zmiłuj się i Chwała na wysokości*.

259. Następnie, mając ręce złożone, kapłan mówi: *Módlmy się*. Po stosownej chwili milczenia rozkłada ręce i wypowiada kolektę. Kończy ją aklamacja ministranta *Amen*.

Liturgia słowa

260. Jeśli to możliwe, czytania wykonuje się przy ambonie albo pulpicie.

261. Po kolekcie usługujący wykonuje pierwsze czytanie i psalm oraz gdy jest przewidziane, drugie czytanie i werset do Alleluja lub tekst innego śpiewu.

262. Następnie kapłan, pochyliwszy się głęboko, odmawia modlitwę: *Wszechmogący Boże, oczyść serce* i odczytuje Ewangelię. Na zakończenie mówi: *Oto słowo Pańskie*. Usługujący odpowiada: *Chwała Tobie, Chryste*. Kapłan całuje księgę ze czcią, mówiąc cicho: *Niech słowa Ewangelii* itd.

263. Potem, stosownie do przepisów, kapłan razem z usługującym odmawia wyznanie wiary.

264. Następuje modlitwa powszechna, którą można odmówić również i w tej Mszy. Kapłan wypowiada wstęp i zakończenie, usługujący zaś odczytuje intencje.

Liturgia eucharystyczna

265. W Liturgii eucharystycznej wszystko odbywa się tak, jak we Mszy z ludem, z podanymi niżej wyjątkami.

266. Po aklamacji kończącej embolizm, który następuje po modlitwie Pańskiej, kapłan odmawia modlitwę: *Panie Jezu Chryste, Ty powiedziałeś*, i dodaje: *Pokój Pański niech zawsze będzie z wami*. Usługujący odpowiada: *I z duchem twoim*. Gdy okoliczności za tym przemawiają, kapłan przekazuje usługującemu znak pokoju.

267. Następnie, recytując z usługującym *Baranku Boży*, kapłan łamie Hostię nad pateną. Po odmówieniu *Baranku Boży* miesza postaci, mówiąc cicho: *Ciało i Krew* itd.

268. Po zmieszaniu postaci kapłan odmawia po cichu modlitwę: *Panie Jezu Chryste, Synu Boga żywego* lub: *Panie Jezu Chryste, niech przyjęcie*. Potem przyklęka i bierze Hostię. Jeśli usługujący przyjmuje Komunię, zwraca się ku niemu, i trzymając Hostię podniesioną nieco nad pateną albo nad kielichem, mówi: *Oto Baranek Boży*, a następnie razem z usługującym dodaje: *Panie, nie jestem godzien*. Następnie, zwrócony do ołtarza, mówi cicho: *Ciało Chrystusa niech mnie strzeże*, i spożywa Ciało Chrystusa. Z kolei bierze kielich i mówi cicho: *Krew Chrystusa niech mnie strzeże*, po czym spożywa Krew Pańską.

269. Przed udzieleniem mu Komunii świętej usługujący recytuje antyfonę na Komunię albo czyni to sam kapłan.

270. Puryfikacji kielicha dokonuje się przy kredensie albo przy ołtarzu. Jeśli odbyła się ona przy ołtarzu, usługujący może odnieść kielich na kredens albo można go zostawić z boku ołtarza.

271. Po puryfikacji kielicha kapłan może zachować przez pewien czas milczenie; potem odmawia modlitwę po Komunii.

Obrzędy zakończenia

272. Przebieg obrzędów zakończenia jest taki sam, jak we Mszy z udziałem ludu. Opuszcza się jednak słowa: *Idźcie w pokoju Chrystusa*. Kapłan jak zwykle całuje ołtarz i po wykonaniu razem z usługującym głębokiego ukłonu odchodzi.

IV. NIEKTÓRE PRZEPISY OGÓLNE DOTYCZĄCE WSZYSTKICH MSZY

Oddawanie czci ołtarzowi i księdze Ewangelii

273. Zgodnie ze zwyczajem przyjętym w liturgii cześć ołtarzowi i księdze Ewangelii okazuje się przez ucałowanie. Tam jednak, gdzie znak ten nie odpowiada w pełni zwyczajom i duchowi jakiegoś regionu, Konferencja Episkopatu ustali znak zastępczy, który będzie stosowany za zgodą Stolicy Apostolskiej.

Przyklęknięcia i ukłony

274. Przyklęknięcie, które wykonuje się przez zgięcie prawego kolana aż do ziemi, oznacza uwielbienie. Dlatego obowiązuje ono przed Najświętszym Sakramentem i przed Krzyżem świętym, od jego uroczystej adoracji w liturgii Wielkiego Piątku aż do rozpoczęcia Wigilii Paschalnej.

W czasie Mszy świętej kapłan celebrujący przyklęka trzy razy: po podniesieniu Hostii, po podniesieniu kielicha i przed Komunią świętą. Szczegółowe przepisy obowiązujące we Mszy koncelebrowanej zostały podane w odpowiednim miejscu (por. nry 210-251).

Jeśli zaś w prezbiterium jest tabernakulum z Najświętszym Sakramentem, kapłan, diakon i inni usługujący przyklękają po przyjsciu do ołtarza i przed odejściem od niego, nie zaś podczas samej celebracji Mszy świętej.

Poza tym przyklękają wszyscy, którzy przechodzą przed Najświętszym Sakramentem, chyba że idą w procesji.

Usługujący, którzy niosą krzyż procesyjny lub świece, zamiast przyklęknięcia wykonują skłon głowy.

275. Ukłon wyraża uszanowanie i cześć oddawaną osobom lub ich wyobrażeniom. Rozróżnia się dwa rodzaje ukłonów: pochylenie głowy i pochylenie ciała.

a) Pochylenie głowy czyni się, wymawiając razem imiona Trzech Osób Boskich, imię Jezusa, Najświętszej Maryi Panny i Świętego, na cześć którego sprawuje się Mszę.

b) Pochylenie ciała, czyli głęboki ukłon, czyni się: przed ołtarzem; podczas wypowiedzania modlitw: *Wszchemogący Boże, oczyść i Przyjmij nas, Panie*; w czasie wyznania wiary na słowa: *I za sprawą Ducha Świętego*; w Kanonie Rzymskim na słowa: *Pokornie Cię błagamy*. W ten sposób pochylony stoi diakon, gdy prosi o błogosławieństwo przed głoszeniem Ewangelii. Ponadto kapłan pochyla się nieco, kiedy w czasie konsekracji wymawia słowa Pańskie.

Okadzenia

276. Okadzenie, jak to wynika ze świadectw Pisma świętego (por. Ps 140,2; Ap 8, 3), wyraża cześć i modlitwę. Kadzidła można używać według uznania w każdej formie Mszy świętej:

- a) podczas procesji na wejście;
- b) na początku Mszy, do okadzenia krzyża i ołtarza;
- c) w czasie procesji przed Ewangelią i podczas jej głoszenia;
- d) po złożeniu na ołtarzu chleba i kielicha – do okadzenia darów, krzyża, ołtarza, kapłana i ludu;
- e) podczas ukazania Hostii i kielicha po konsekracji.

277. Kapłan nakłada kadzidło do kadzielnicy i błogosławi je znakiem krzyża, nic nie mówiąc.

Przed okadzeniem i po jego wykonaniu oddaje się głęboki ukłon w stronę okadzanej osoby lub rzeczy, z wyjątkiem ołtarza i darów złożonych na ofiarę w Mszy świętej.

Trzema rzutami kadzielnicy okadza się: Najświętszy Sakrament, relikwie świętego Krzyża i obrazy Chrystusa Pana wystawione do publicznej czci, dary złożone na ofiarę w Mszy świętej, krzyż ołtarzowy, Ewangeliarz, paschał, kapłana i lud.

Dwoma rzutami kadzielnicy okadza się relikwie i obrazy Świętych wystawione do publicznej czci, i to tylko na początku celebracji, po okadzeniu ołtarza.

Ołtarz okadza się pojedynczymi ruchami kadzielnicy w ten sposób:

- a) jeśli ołtarz jest odsunięty od ściany, kapłan okadza go, obchodząc dokoła;

b) jeśli ołtarz nie jest odsunięty od ściany, kapłan, przechodząc wzdłuż niego, okadza najpierw prawą, potem lewą stronę.

Jeżeli krzyż jest na ołtarzu lub obok niego, okadza się go przed okadzeniem ołtarza. Natomiast jeżeli jest za ołtarzem, kapłan okadza go, gdy przed nim przechodzi.

Dary ofiarne kapłan okadza trzema rzutami kadzielnicy, przed okadzeniem krzyża i ołtarza. Może też wykonać okadzenie darów, czyniąc nad nimi znak krzyża kadzielnicą.

Puryfikacja

278. Ilekroć przylgnie do palców jakaś cząstka Hostii, zwłaszcza po łamaniu Chleba i Komunii wiernych, kapłan powinien otrzeć palce nad pateną, a jeśli to konieczne, obmyć je. Ma również zebrać cząstki znajdujące się poza pateną.

279. Naczynia liturgiczne puryfikuje kapłan, diakon albo ustanowiony akolita po Komunii lub po Mszy świętej, w miarę możliwości, na kredensie. Kielich puryfikuje się wodą albo wodą i winem; spożywa ją ten, kto dokonuje puryfikacji. Patenę wyciera się zwykle puryfikaterzem.

Należy dbać o to, aby cała reszta Krwi Chrystusa, która by pozostała po rozdzieleniu Komunii świętej, została od razu spożyta przy ołtarzu.

280. Jeśli upadnie Hostia lub jakaś jej cząstka, należy ją podnieść z czcią. Gdyby zaś rozlała się Najświętsza Krew, wtedy miejsce, na które spłynęła, należy obmyć wodą, a wodę wlać do kościelnej studzienki.

Komunia pod obiema postaciami

281. Ze względu na wymowę znaku Komunia święta nabiera pełniejszego wyrazu, gdy jest przyjmowana pod obiema postaciami. W tej bowiem formie ukazuje się w doskonalszym świetle znak Uczty eucharystycznej i jaśniej wyraża się wola dopełnienia nowego i wiecznego przymierza we Krwi Pana; jaśniej też uwydatnia się związek istniejący pomiędzy Ucztą eucharystyczną a ucztą eschatologiczną w królestwie Ojca¹⁰⁴.

282. Niech duszpasterze dołożą starań, aby wiernym, którzy uczestniczą w obrzędzie Komunii pod obiema postaciami lub są wtedy obecni, przypominali w sposób możliwie dla nich dostępny katolicką naukę Soboru Trydenckiego o Komunii świętej. Przede wszystkim mają wiernych nauczać, że według katolickiej wiary przyjmuje się całego Chrystusa i prawdziwy Sakrament także pod jedną tylko postacią; dlatego ci, którzy przyjmują tylko jedną postać, gdy idzie o owoce Komunii, nie są pozbawieni żadnej łaski koniecznej do zbawienia¹⁰⁵.

Ponadto niech uczą, że co do udzielania sakramentów Kościół może ustalać lub zmieniać to, co uzna za słuszne ze względu na cześć należną sakramentom lub na pożytek przyjmujących, stosownie do okoliczności rzeczy, czasu i miejsca, z zachowaniem istotnej treści sakramentów¹⁰⁶. Równocześnie niech zachęcają wiernych, by z większą gorliwością uczestniczyli w obrzędzie, w którym znak Uczty eucharystycznej ukazuje się w pełniejszym blasku.

283. Komunia święta pod obiema postaciami jest dozwolona w przypadkach przewidzianych w rytuale. Ponadto mogą ją przyjmować następujące osoby:

¹⁰⁴ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 32: AAS 59 (1967) 558.

¹⁰⁵ Por. Sobór Trydencki, Sesja XXI (16 lipca 1562), Dekret o Komunii eucharystycznej, rozdz. 1-3: DS 1725-1729.

¹⁰⁶ Por. tamże, rozdz. 2: DS. 1728.

- a) kapłani, którzy nie mogą celebrować ani koncelebrować;
- b) diakon i usługujący, którzy pełnią swoje funkcje we Mszy świętej;
- c) członkowie zgromadzeń w Mszy konwentualnej oraz Mszy zgromadzenia, alumni seminarium, uczestnicy rekolekcji lub zebrania jakiegoś zespołu duszpasterskiego.

Biskup diecezjalny może ustalić dla swej diecezji zasady dotyczące udzielania Komunii świętej pod obiema postaciami. Zasady te obowiązują także w kościołach zakonnych oraz w małych grupach. Miejscowemu biskupowi udziela się też władzy zezwalania na Komunię świętą pod obiema postaciami, ilekroć uzna to za słuszne kapłan sprawujący pasterską pieczę nad powierzoną mu wspólnotą. Winien być jednak spełniony warunek, aby wierni zostali przedtem należycie pouczeni, by wykluczone było niebezpieczeństwo znieważenia Najświętszego Sakramentu, a sam obrzęd nie okazał się za trudny do wykonania z powodu zbyt dużej liczby uczestników lub z innej przyczyny.

Odnosnie do sposobu udzielania wiernym Komunii świętej pod obiema postaciami oraz rozszerzenia możliwości jej przyjmowania Konferencje Episkopatów mogą wydać normy wymagające zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską.

284. Kiedy jest udzielana Komunia święta pod obiema postaciami:

- a) przy podawaniu kielicha posługuje z zasady diakon lub, gdy go nie ma, prezbiter; może usługiwać także ustanowiony obrzędem akolita lub inny nadzwyczajny szafarz Komunii świętej, albo też w razie potrzeby wierny upoważniony jednorazowo do tej funkcji;
- b) resztę Krwi Chrystusa, która by pozostała, winien spożyć przy ołtarzu kapłan lub diakon albo też ustanowiony akolita, który usługiwał przy kielichu. On też jak zwykle oczyszcza, wyciera i porządkuje naczynia liturgiczne.

Wiernym, którzy pragną przyjąć Komunię świętą tylko pod postacią chleba, należy to umożliwić.

285. Do udzielania Komunii świętej pod obiema postaciami należy przygotować:

- a) gdy Komunia odbywa się przez picie z kielicha, kielich wystarczającej wielkości albo kilka kielichów pod warunkiem jednak, aby pod koniec celebracji nie pozostało zbyt dużo Krwi Chrystusa do spożycia;
- b) gdy Komunię rozdziela się przez zanurzenie, należy zadbać, by hostie nie były zbyt cienkie ani zbyt małe, lecz nieco grubsze niż zazwyczaj, aby po częściowym zanurzeniu ich w Najświętszej Krwi można je było dogodnie rozdzielać.

286. Kiedy Krwi Pańskiej udziela się przez picie z kielicha, przyjmujący Komunię po otrzymaniu Ciała Chrystusa przechodzi do usługującego przy kielichu i staje przed nim. On mówi: *Krew Chrystusa*, a przyjmujący Komunię odpowiada: *Amen*. Usługujący przy kielichu podaje mu kielich, który przyjmujący swoimi rękami zbliża sobie do ust; pije trochę z kielicha oraz oddaje go usługującemu i odchodzi, a usługujący ociera puryfikaterzem brzeg kielicha.

287. Gdy Komunię pod obiema postaciami rozdziela się przez zanurzenie, przyjmujący, trzymając pod ustami patenę komunijną, podchodzi do kapłana. Kapłan trzyma naczynie z częstkami świętej Hostii, obok niego zaś stoi usługujący, który trzyma kielich. Kapłan bierze Hostię, częściowo zanurza ją w kielichu i ukazując ją mówi: *Ciało i Krew Chrystusa*. Przyjmujący odpowiada: *Amen*, otrzymuje od kapłana Sakrament do ust, po czym podchodzi.

ROZDZIAŁ V

URZĄDZENIE I WYSTRÓJ KOŚCIOŁA
DO SPRAWOWANIA EUCHARYSTII

I. ZASADY OGÓLNE

288. Na sprawowanie Eucharystii lud Boży gromadzi się zwykle w kościele lub gdy kościoła brak albo jest on niewystarczający, w innym odpowiednim miejscu, godnym tak wielkiego misterium. Zarówno kościoły, jak i te miejsca powinny być odpowiednio przystosowane do sprawowania czynności liturgicznych i osiągnięcia czynnego udziału wszystkich wiernych. Świątynie i przedmioty związane z kultem Bożym winny być prawdziwie godne i piękne, stanowiąc jednocześnie znaki i symbole rzeczywistości nadprzyrodzonych¹⁰⁷.

289. Dlatego Kościół zawsze stara się korzystać ze szlachetnej służby sztuki, dopuszczając formy artystyczne wszystkich narodów i krajów¹⁰⁸. Co więcej, nie tylko usiłuje zachować dzieła i skarby sztuki przekazane przez wieki poprzednie¹⁰⁹ i gdy zachodzi konieczność, dostosować je do nowych potrzeb, lecz również zabiega o wprowadzenie nowych dzieł, zgadzających się z duchem następujących po sobie epok¹¹⁰. Dlatego przy stawianiu zadań artystom i wybieraniu dzieł, które mają być umieszczone w kościołach, należy poszukiwać prawdziwych wartości artystycznych, aby te dzieła utwierdzały wiarę i pobożność oraz były zgodne z prawdą, którą wyrażają, i celem, któremu służą¹¹¹.

290. Wszystkie kościoły powinny być uroczyście poświęcone albo przynajmniej pobłogosławione. Kościoły katedralne i parafialne zawsze się poświęca.

291. Aby zapewnić właściwe budowanie kościołów, odnawianie ich i urządzenie, ci, do których z obowiązku należy troska o to, powinni zasięgać rady diecezjalnej Komisji Liturgicznej i Komisji Sztuki Kościelnej. Biskup diecezjalny powinien korzystać z rady i pomocy komisji zarówno wtedy, gdy idzie o ustalenie przepisów w tej dziedzinie, jak również przy zatwierdzaniu projektów nowych budowli, a także w każdej poważniejszej sprawie¹¹².

292. W wystroju kościoła należy dążyć raczej do szlachetnej prostoty niż do przepychu. W doborze elementów zdobniczych należy dbać o prawdziwość rzeczy, a ponadto zmierzać do tego, by te elementy służyły pouczeniu wiernych i odpowiadały godności miejsca świętego.

293. Urządzenie i wyposażenie kościoła oraz pomieszczeń przyległych powinno odpowiadać potrzebom naszych czasów. Dlatego należy dbać nie tylko o te rzeczy, które są bezpośrednio związane ze sprawowaniem świętych czynności, ale także przewidzieć urządzenia mające

¹⁰⁷ Por. KL nr 122-124; DP nr 5; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 90: AAS 56 (1964) 897; Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 24: AAS (1967) 554.

¹⁰⁸ Por. KL nr 123.

¹⁰⁹ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 24: AAS 59 (1967) 554.

¹¹⁰ Por. KL nr 123, 129; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 13 c: AAS 56 (1964) 880.

¹¹¹ Por. KL nr 123.

¹¹² Por. KL nr 126.

służyć wygodzie wiernych, jakie zwykle przewiduje się w miejscach, gdzie odbywają się zgromadzenia.

294. Lud Boży zgromadzony na Mszę świętą ma organiczną i hierarchiczną strukturę, której wyrazem są różne funkcje i różne czynności w poszczególnych częściach celebracji. Dlatego ogólny plan budowli kościelnej winien być tak pomyślany, by wyrażał niejako obraz zgromadzonego ludu, umożliwiał zachowanie należytego porządku, a także ułatwiał każdemu prawidłowe wykonywanie jego funkcji.

Wiernym i zespołowi śpiewaczemu należy zapewnić takie miejsce, które by ułatwiało ich czynny udział w liturgii¹¹³. Kapłan celebrans, diakon i inni usługujący powinni zajmować miejsce w prezbiterium.

Chociaż to wszystko ma wyrażać hierarchiczną strukturę i różnorodność funkcji, ma się jednak przyczyniać do wytworzenia wewnętrznej i organicznej jedności, przez którą ukazuje się jedność całego ludu świętego. Natura i piękno miejsca oraz urządzenie wnętrza winny sprzyjać pobożności i ukazywać świętość sprawowanych misteriiów.

II. URZĄDZENIE PREZBITERIUM

295. Prezbiterium to miejsce, w którym znajduje się ołtarz, głosi się słowo Boże i gdzie pełnią swoje funkcje: kapłan, diakon i inni usługujący. Powinno być wyodrębnione z wnętrza kościoła przez pewne podwyższenie albo przez odmienną formę i wystrój. Jego rozmiary winny być takie, by swobodnie można było celebrować Eucharystię i zapewnić jej widoczność¹¹⁴.

Ołtarz i jego wyposażenie

296. Ołtarz, na którym pod sakramentalnymi znakami uobecnia się Ofiara krzyża, jest także stołem Pańskim. Lud Boży zaprasza się, aby przystępował do tego stołu w czasie Mszy świętej. Ołtarz jest także ośrodkiem dziękczynienia, które się spełnia przez sprawowanie Eucharystii.

297. W miejscu poświęconym Eucharystią należy sprawować na ołtarzu; natomiast poza miejscem poświęconym można ją celebrować na odpowiednim stole, zawsze jednak przykrywa się go obrusem i korporałem oraz ustawia się na nim krzyż i świeczniki.

298. W każdym kościele powinien być ołtarz stały, jasno i trwale wskazujący na Jezusa Chrystusa, który jest żywym kamieniem (por. 1 P 2, 4; Ef 2, 20); w innych zaś miejscach przeznaczonych do świętych obrzędów może być umieszczony ołtarz przenośny.

Ołtarzem stałym nazywamy ołtarz tak zbudowany, że łączy się ściśle z posadzką i nie może być przesunięty; natomiast ołtarz przenośny można przesuwać.

299. Ołtarz winien być zbudowany w oddaleniu od ściany, aby łatwo można było obchodzić go dookoła i celebrować przy nim w stronę ludu. Wypada go tak umieścić wszędzie, gdzie to jest możliwe. Ołtarz powinien być ustawiony w takim miejscu, by rzeczywiście stanowił ośrodek, ku któremu spontanicznie zwracać się będzie uwaga całego zgromadzenia wiernych¹¹⁵. Z zasady winien to być ołtarz stały i poświęcony.

¹¹³ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nry 97-98: AAS 56 (1964) 899.

¹¹⁴ Por. tamże, nr 91: AAS 56 (1964) 898.

¹¹⁵ Por. tamże.

300. Zarówno ołtarz stały, jak i przenośny poświęca się zgodnie z obrzędem zawartym w Pontyfikale Rzymskim; ołtarz przenośny można jednak tylko pobłogosławić.

301. Zgodnie z tradycyjnym zwyczajem Kościoła i ze względu na znaczenie symboliczne mensa ołtarza stałego winna być kamienna i to z kamienia naturalnego. Za zgodą Konferencji Episkopatu można też użyć innego materiału wartościowego, trwałego i odpowiednio obrobionego. Fundament i podstawa podtrzymujące mensę mogą być wykonane z dowolnego materiału, byleby godnego i trwałego.

Ołtarz przenośny może być zbudowany z dowolnych materiałów szlachetnych i trwałych, jakie zgodnie z tradycją i zwyczajami różnych regionów nadają się do użytku liturgicznego.

302. Należy zachować zwyczaj składania pod ołtarzem poświęconym relikwii świętych, chociażby nie byli męczennikami. Należy się jednak zatroszczyć o stwierdzenie autentyczności tych relikwii.

303. W nowo budowanych kościołach winien być wzniesiony tylko jeden ołtarz, który w zgromadzeniu wiernych będzie oznaczał jednego Chrystusa i jedną Eucharystię Kościoła.

Gdy zaś w kościołach już istniejących dawny ołtarz jest tak ustawiony, że utrudnia uczestnictwo wiernych, a nie może być przeniesiony bez naruszenia wartości dzieła sztuki, należy zbudować inny ołtarz stały, artystycznie wykonany, i poświęcić go zgodnie z Pontyfikałem. Przy tym tylko ołtarzu należy odtąd sprawować święte obrzędy. Aby zaś uwaga wiernych nie odrywała się od nowego ołtarza, dawny ołtarz nie powinien być specjalnie przyozdabiany.

304. Ze względu na szacunek należy zarówno sprawowaniu pamiątki Pana, jak i Uczcie eucharystycznej, na której rozdziela się Ciało i Krew Pańską, ołtarz powinien być przykryty przynajmniej jednym białym obrusem, który pod względem formy, rozmiarów i ornamentacji winien być dostosowany do kształtu ołtarza.

305. W przyozdabianiu ołtarza trzeba zachować umiar.

W okresie Adwentu należy zdobić ołtarz kwiatami z umiarem odpowiadającym charakterowi tego czasu, bez uprzedzania pełnej świątecznej radości płynącej z Narodzenia Pańskiego. Zakazuje się przyozdabiać ołtarz kwiatami w okresie Wielkiego Postu. Wyjątek od tej zasady stanowią: Niedziela *Laetare* (4. niedziela Wielkiego Postu), uroczystości i święta.

Dekoracja kwiatowa zawsze winna być umiarkowana. Radzi się ją umieszczać nie na mensie ołtarza, ale raczej obok niego.

306. Na mensie ołtarza bowiem można umieszczać tylko te przedmioty, które są konieczne przy sprawowaniu Mszy świętej, to znaczy: Ewangeliarz od początku celebracji aż do ogłoszenia Ewangelii; od przygotowania darów do puryfikacji naczyń: kielich, patenę, puszkę, jeśli to konieczne, korporał, puryfikaterz, palkę i mszał.

W sposób dyskretny można w razie potrzeby umieścić na ołtarzu przyrządy wzmacniające głos kapłana.

307. Świeczniki, które są wymagane przy poszczególnych czynnościach liturgicznych dla podkreślenia szacunku i uroczystego charakteru celebracji (por. nr 117), należy umieścić na ołtarzu lub obok niego, uwzględniając strukturę ołtarza i prezbiterium. Należy odpowiednio wkomponować je we wnętrze, przy czym nie powinny przesłaniać wiernym ołtarza, by łatwo można było widzieć, co się na ołtarzu czyni i co na nim się składa.

308. Podobnie na ołtarzu lub obok niego należy umieścić krzyż z wizerunkiem Chrystusa ukrzyżowanego, dobrze widoczny dla zgromadzonych wiernych. Wypada pozostawić ten krzyż przy ołtarzu także poza czasem sprawowania liturgii, aby przypominał wiernym zbawczą mękę Pana.

Ambona

309. Godność słowa Bożego wymaga, by w kościele było ono głoszone z miejsca, na którym w czasie Liturgii słowa spontanicznie skupia się uwaga wiernych¹¹⁶.

Z zasady winna to być stała ambona, a nie zwykły, przenośny pulpit. Ambona odpowiednio wkomponowana we wnętrze kościoła powinna być tak umieszczona, by czytający i mówiący byli dobrze widziani i słyszani przez wiernych.

Z ambony wykonuje się jedynie czytania, psalm responsoryjny oraz orędzie wielkanocne; można też stąd wygłaszać homilię i intencje modlitwy powszechnej. Godność ambony wymaga, aby wstępował na nią tylko sługa słowa.

Przed oddaniem do użytku liturgicznego nowej ambony należy ją pobłogosławić zgodnie z obrzędem zamieszczonym w Rytuale Rzymskim¹¹⁷.

Miejsce przewodniczenia dla kapłana celebransa oraz inne siedzenia

310. Krzesło kapłana celebransa winno uwydatniać jego funkcję przewodniczącego zgromadzenia i kierującego modlitwą. Dlatego najodpowiedniejsze dla niego miejsce będzie u szczytu prezbiterium, zwrócone w stronę ludu, chyba że byłoby to niemożliwe ze względu na strukturę świątyni lub inne okoliczności, np. gdyby utrudniało łączność między kapłanem a wiernymi z powodu zbyt wielkiej odległości, albo gdyby tabernakulum znajdowało się na środku za ołtarzem. Należy unikać wszelkiego podobieństwa do tronu¹¹⁸. Przed oddaniem krzesła kapłana do użytku liturgicznego wypada je pobłogosławić zgodnie z obrzędem podanym w Rytuale Rzymskim¹¹⁹.

W prezbiterium należy też umieścić siedzenia dla kapłanów koncelebrujących oraz dla prezbiterów, którzy ubrani w strój chórowy biorą udział we Mszy świętej, choć nie koncelebrują.

Siedzenie dla diakona należy ustawić w pobliżu krzesła celebransa. Siedzenia dla innych usługujących należy tak umieścić, aby jasno odróżniały się od miejsc dla duchowieństwa i by łatwo mogli oni pełnić powierzone im funkcje¹²⁰.

III. URZĄDZENIE KOŚCIOŁA

Miejsca dla wiernych

311. Ustalając miejsca dla wiernych, należy zatroszczyć się o to, by mogli oni dobrze widzieć święte czynności i duchowo w nich uczestniczyć. Wypada, aby ustawiono dla nich ławki lub krzesła. Należy jednak znieść zwyczaj rezerwowania miejsc siedzących dla niektórych osób prywatnych¹²¹. Krzesła lub ławki, zwłaszcza w nowo zbudowanych kościołach, należy tak

¹¹⁶ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 96: AAS 56 (1964) 899.

¹¹⁷ Por. *Rytuał Rzymski. Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, t. 2, Katowice 1994, nry 900-918.

¹¹⁸ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 92: AAS 56 (1964) 898.

¹¹⁹ Por. *Rytuał Rzymski. Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, t. 2, Katowice 1994, nry 880-899.

¹²⁰ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 92: AAS 56 (1964) 898.

¹²¹ Por. KL nr 32.

ustawić, by wierni mogli przyjmować postawę właściwą dla odpowiednich części liturgii i swobodnie przystępować do Komunii świętej.

Należy zwrócić baczną uwagę na to, by wierni mogli nie tylko dobrze widzieć kapłana, diakona czy lektora, lecz także dobrze ich słyszeć przy użyciu współczesnych środków technicznych.

Miejsce zespołu śpiewaczego i instrumentów muzycznych

312. Biorąc pod uwagę układ przestrzenny kościoła, chór należy umieścić w takim miejscu, które by podkreślało jego znaczenie, mianowicie to, że stanowi on część zgromadzonej wspólnoty i pełni specjalną funkcję. Dzięki właściwemu umieszczeniu chór będzie mógł łatwiej pełnić swoją funkcję liturgiczną, a każdemu z członków zespołu umożliwi się pełne, to jest sakramentalne uczestnictwo we Mszy świętej¹²².

313. Organy i inne instrumenty muzyczne, zatwierdzone do użytku w kościele, należy tak umieścić, by służyły pomocą zespołowi śpiewaczemu lub śpiewającemu ludowi, a także by je wszyscy dobrze słyszeli wówczas, gdy wykonywana jest na nich muzyka bez śpiewu. Przed oddaniem organów do użytku liturgicznego należy je pobłogosławić zgodnie z obrzędem zamieszczonym w Rytuale Rzymskim¹²³.

W okresie Adwentu należy używać organów i innych instrumentów muzycznych z umiarem odpowiadającym charakterowi tego czasu, bez uprzedzania pełnej radości płynącej z obchodu uroczystości Narodzenia Pańskiego.

W okresie Wielkiego Postu gra na organach i innych instrumentach jest dozwolona tylko w celu podtrzymania śpiewu. Wyjątek od tej zasady stanowią: Niedziela *Laetare* (4. niedziela Wielkiego Postu), uroczystości i święta.

Miejsce przechowywania Najświętszej Eucharystii

314. Biorąc pod uwagę przestrzenny układ każdego kościoła i zgodne z prawem miejscowe zwyczaje, Najświętszy Sakrament należy przechowywać w tabernakulum umieszczonym w części kościoła odpowiednio godnej i przyozdobionej oraz sprzyjającej modlitwie¹²⁴.

Tabernakulum winno być zwykle jedno, nieruchome, mocne i nieprzezroczyste. Ma ono być tak zamknięte, aby wykluczało niebezpieczeństwo profanacji¹²⁵. Wskazane jest, aby przed oddaniem do użytku liturgicznego zostało pobłogosławione zgodnie z obrzędem podanym w Rytuale Rzymskim¹²⁶.

315. Z uwagi na znak jest bardziej słuszne, aby na ołtarzu, przy którym sprawuje się Mszę świętą, nie było tabernakulum z Najświętszą Eucharystią¹²⁷.

Uwzględniając decyzję biskupa diecezjalnego, tabernakulum można umieścić:

¹²² Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5 marca 1967, nr 23: AAS 59 (1967) 307.

¹²³ Por. *Rytuał Rzymski. Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, t. 2, Katowice 1994, nr 1052-1067.

¹²⁴ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 54: AAS 59 (1967) 568; Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 95: AAS 56 (1964) 898.

¹²⁵ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 52: AAS 59 (1967) 568; Instrukcja *Inter Oecumenici*, 26 września 1964, nr 95: AAS 56 (1964) 898; Św. Kongregacja Sakramentów, Instrukcja *Nullo unquam tempore*, 28 maja 1938, nr 4: AAS 30 (1938) 199-200; *Rytuał Rzymski. Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1985, nr 10-11; KPK, kan. 938 § 3.

¹²⁶ Por. *Rytuał Rzymski. Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, t. 2, Katowice 1994, nry 919–929.

¹²⁷ Por. Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 55: AAS 59 (1967) 569.

a) w prezbiterium, poza ołtarzem, przy którym sprawuje się Mszę świętą, w formie i miejscu bardziej odpowiednim, nie wykluczając dawnego ołtarza, którego nie używa się już do celebracji (por. nr 303);

b) w jakiejś kaplicy, organicznie związanej z kościołem, nadającej się do prywatnej adoracji i modlitwy wiernych¹²⁸ oraz dla nich widocznej.

316. Według przyjętego zwyczaju przed tabernakulum winna nieustannie płonąć lampka, podsycana olejem lub woskiem, aby wskazywała na obecność Chrystusa i pobudzała do Jego czci¹²⁹.

317. Należy pamiętać także o wszystkich innych przepisach prawnych dotyczących przechowywania Najświętszej Eucharystii¹³⁰.

Obrazy święte

318. W ziemskiej liturgii Kościół przeżywa przedsmak uczestnictwa w liturgii niebiańskiej sprawowanej w świętym mieście, Jeruzalem, do którego pielgrzymuje, gdzie Chrystus zasiada po prawicy Boga. Wspomina też ze czią świętych i spodziewa się, że będzie mieć jakiś udział w ich społeczności¹³¹.

Dlatego zgodnie ze starą tradycją Kościoła obrazy Chrystusa Pana, Najświętszej Maryi Panny i Świętych umieszcza się w kościołach, by wierni mogli im oddawać cześć¹³², i tak się je przedstawia, aby prowadziły wiernych do misterii wiary sprawowanych w liturgii. Stąd też wystrzegać się należy zbyt wielkiej liczby obrazów, a ich rozmieszczenie winno być takie, by nie odwracały uwagi od samej celebracji liturgicznej¹³³. Z zasady nie powinno być więcej wizerunków danego Świętego niż jeden. W ogóle przy urządzeniu kościoła i jego zdobieniu, zwłaszcza poprzez obrazy, należy dążyć do rozbudzania pobożności całej wspólnoty wiernych oraz dbać o piękno i godność obrazów.

¹²⁸ Por. tamże, nr 53: AAS 59 (1967) 568; *Rytuał Rzymski. Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą św.*, Katowice 1985, nr 9; KPK, kan. 938 § 2; Jan Paweł II, List *Dominicae Cenaе*, 24 lutego 1980, nr 3: AAS 72 (1980) 117-119.

¹²⁹ Por. KPK, kan. 940; Św. Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 25 maja 1967, nr 57: AAS 59 (1967) 569; *Rytuał Rzymski. Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą św.*, Katowice 1985, nr 11.

¹³⁰ Por. zwłaszcza Św. Kongregacja Sakramentów, Instrukcja *Nullum unquam tempore*, 28 maja 1938: AAS 30 (1938) 198-207; KPK, kan. 934-944.

¹³¹ Por. KL nr 8.

¹³² Por. *Pontyfikał Rzymski. Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, Katowice 2001, rozdz. IV, nr 10; *Rytuał Rzymski. Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1994. Obrzęd *błogosławieństwa obrazów przeznaczonych do publicznej czci wiernych*, nry 984-1031.

¹³³ Por. KL nr 125.

ROZDZIAŁ VI

RZECZY POTRZEBNE DO SPRAWOWANIA MSZY ŚWIĘTEJ

I. CHLEB I WINO DO SPRAWOWANIA EUCHARYSTII

319. Idąc za przykładem Chrystusa Pana, Kościół do sprawowania Uczty Pańskiej zawsze używał chleba i wina z wodą.

320. Chleb, którego używa się do sprawowania Eucharystii, powinien być czysto pszenny, świeżo wypieczony i niekwaszony, zgodnie ze starożytną tradycją Kościoła łacińskiego.

321. Natura znaku domaga się tego, by materia służąca do sprawowania Eucharystii miała wygląd pokarmu. Wynika stąd, że chleb eucharystyczny, jakkolwiek niekwaszony i w formie tradycyjnej, powinien być tak przyrządzony, aby kapłan w czasie Mszy z ludem mógł rzeczywiście przełamać Hostię na kilka części i rozdzielić przynajmniej niektórym wiernym. Nie wyklucza się jednak małych hostii, gdy wymaga tego większa liczba przyjmujących Komunię świętą lub inne racje duszpasterskie. Czynność łamania chleba, która w okresie apostołskim dała nazwę Eucharystii, wyraźniej ujawni moc i wymowę znaku jedności wszystkich w jednym Chlebie. Będzie też znakiem miłości, ponieważ jeden Chleb dzieli się między braci.

322. Wino do celebrowania Eucharystii powinno być z owocu winnego krzewu (por. Łk 22,18), naturalne i czyste, to jest bez jakichkolwiek dodatków obcych substancji.

323. Należy troskliwie dbać o to, by chleb i wino przeznaczone do Eucharystii były przechowywane w doskonałym stanie. Tak więc wino należy chronić przed skwaśnieniem, a chleb strzec przed zepsuciem i zeschnięciem, które utrudniłoby jego łamanie.

324. Jeśli po konsekracji lub w czasie przyjmowania Komunii świętej kapłan spostrzeże, że zamiast wina wiano wodę, po usunięciu wody do jakiegoś naczynia wlewa do kielicha wino z wodą i konsekruje, wypowiadając słowa dotyczące konsekracji kielicha, nie ma zaś obowiązku powtórnego konsekrowania chleba.

II. SPRZĘTY LITURGICZNE – ZASADY OGÓLNE

325. Podobnie jak w budowaniu kościołów, tak też w sporządzaniu przedmiotów koniecznych do sprawowania liturgii Kościół dopuszcza sztukę każdego kraju i przyjmuje takie przystosowania, które są zgodne z duchem i tradycją poszczególnych narodów, byleby wszystko odpowiadało użytkowemu przeznaczeniu sprzętów liturgicznych¹³⁴. Także w tej dziedzinie troszczyć się należy o zachowanie szlachetnej prostoty, która doskonale się łączy z prawdziwą sztuką.

326. Do wykonywania przedmiotów potrzebnych do sprawowania liturgii oprócz tradycyjnych tworzyw można stosować te materiały, które według współczesnej oceny są szlachetne, trwałe i odpowiednie na użytek sakralny. Orzeczenia w tej sprawie dla poszczególnych krajów wydają Konferencje Episkopatów (por. nr 390).

¹³⁴ Por. KL nr 128.

III. NACZYNIA LITURGICZNE

327. Wśród przedmiotów wymaganych do sprawowania Mszy świętej specjalnym szacunkiem należy otaczać naczynia liturgiczne, głównie kielich i patenę, w których ofiaruje się chleb i wino, konsekruje się i spożywa.

328. Naczynia liturgiczne należy wykonywać ze szlachetnego metalu. Jeśli zostały wykonane z metalu ulegającego korozji lub mniej szlachetnego od złota, winny być zasadniczo wewnątrz pozłoczone.

329. Na mocy decyzji Konferencji Episkopatu, zaaprobowanej przez Stolicę Apostolską, naczynia liturgiczne mogą być wykonywane także z innych materiałów trwałych i takich, które w powszechnym przekonaniu danego kraju są materiałami szlachetnymi, np. z kości słoniowej lub z jakiegoś twardego drewna, byleby były stosowne do użytku liturgicznego. W tym przypadku pierwszeństwo należy zawsze przyznawać tworzywom, które się łatwo nie łamią ani nie ulegają zniszczeniu. Odnosi się to do wszystkich naczyń przeznaczonych do składania w nich hostii, jak patena, puszka, kustodia, monstrancja itp.

330. Kielichy oraz inne naczynia przeznaczone do przechowywania Krwi Pańskiej muszą mieć czaszę z takiego materiału, który nie wchłania płynów. Podstawa może być wykonana z innych tworzyw trwałych i szlachetnych.

331. Do konsekrowania hostii można używać jednej głębszej pateny, na której złożony jest chleb dla kapłana i diakona oraz dla innych usługujących i wiernych.

332. Artysta może ukształtować formę naczyń liturgicznych zgodnie z wymogami sztuki poszczególnych krajów, byleby naczynia te nadawały się do użytku liturgicznego, do którego są przeznaczone.

333. Przy błogosławieniu naczyń liturgicznych należy zachować obrzędy podane w księgach liturgicznych¹³⁵.

334. Należy zachować zwyczaj budowania w zakrystii studzienki, do której zlewa się wodę po umyciu naczyń liturgicznych i wypraniu bielizny kielichowej (por. nr 280).

IV. SZATY LITURGICZNE

335. W Kościele, który jest Ciałem Chrystusa, nie wszyscy członkowie pełnią jednakowe czynności. To zróżnicowanie funkcji w sprawowaniu Eucharystii ukazuje się zewnętrznie przez różnorodność szat liturgicznych. Dlatego szaty te powinny być znakiem funkcji właściwej każdemu z posługujących. Poza tym szaty liturgiczne winny podkreślać piękno świętych czynności. Szaty, jakie mają ubierać kapłani, diakoni, a także pełniący posługi świeccy, przed oddaniem do użytku liturgicznego mogą zostać pobłogosławione zgodnie z obrzędem podanym w Rytuale Rzymskim¹³⁶.

¹³⁵ Por. *Pontyfikał Rzymski. Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, Katowice 2001. Obrzędy błogosławieństwa kielicha i pateny, tamże s. 177-186; *Rytuał Rzymski. Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1994. Obrzęd błogosławieństwa przedmiotów używanych przy sprawowaniu liturgii, t. 2, nry 1068- 1084.

¹³⁶ Por. *Rytuał Rzymski. Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, t. 2, Katowice 1994, nry 1068-1084.

336. Szatą liturgiczną wspólną dla wszystkich szafarzy wyświęconych i ustanowionych jakiegokolwiek stopnia jest alba, przepasana na biodrach paskiem, jeżeli nie jest uszyta w taki sposób, że przylega do ciała nawet bez paska. Jeżeli alba nie osłania dokładnie zwykłego stroju koło szyi, przed przywdzianiem alby należy nałożyć humerał. Alby nie można zastępować komżą, nawet nałożoną na sutannę, wtedy gdy wkłada się ornat lub dalmatykę albo gdy zamiast ornatu czy dalmatyki używa się samej stuły.

337. Kapłan, sprawując Mszę świętą oraz inne czynności liturgiczne połączone z nią bezpośrednio, na albę i stułę wkłada ornat, chyba że obowiązuje inny przepis.

338. Szatą własną diakona jest dalmatyka, którą wkłada na albę i stułę; gdy dalmatyki brak lub gdy obrzędy są sprawowane mniej uroczysto, diakon może jej nie wkładać.

339. Akolici, lektorzy oraz inni świeccy usługujący mogą ubierać się w albę albo w inną szatę prawnie zatwierdzoną dla danego kraju przez Konferencję Episkopatu (por. nr 390).

340. Kapłan nosi stułę zawieszoną na szyi i zwisającą na piersi; diakon zakłada stułę na lewe ramię, prowadzi ją ukośnie przez piersi do prawego boku i tam ją spina (lub wiąże).

341. Kapy używa kapłan podczas procesji oraz innych czynności liturgicznych, zgodnie z przepisami dotyczącymi poszczególnych obrzędów.

342. Konferencje Episkopatów mogą opracować i przedstawić Stolicy Apostolskiej propozycje dotyczące przystosowania kształtu szat liturgicznych do potrzeb i zwyczajów poszczególnych krajów¹³⁷.

343. Do sporządzania szat liturgicznych oprócz tradycyjnych materiałów można używać tkanin naturalnych, właściwych danemu krajowi, oraz tkanin sztucznych, byleby odpowiadały powadze liturgii i osoby. Decyzja w tej sprawie należy do Konferencji Episkopatu¹³⁸.

344. Piękno i wartość każdej szaty liturgicznej zależą od użytego materiału i formy szaty, a nie od nadmiaru dodatkowych ozdób. Dozwolone są ozdoby figuralne czy symbole wskazujące na sakralne zastosowanie tych szat, ale nie takie, które nie przystoju ich sakralnemu przeznaczeniu.

345. Rozmaitość kolorów szat liturgicznych ma uzewnętrzniać charakter sprawowanych misterii wiary, a także ideę rozwoju chrześcijańskiego życia w ciągu roku liturgicznego.

346. Co do koloru szat liturgicznych należy zachować tradycję, mianowicie:

a) Koloru białego używa się w Oficjach i Mszach Okresu Wielkanocnego i Narodzenia Pańskiego; w święta i wspomnienia Chrystusa Pana, z wyjątkiem tych, które dotyczą Jego Męki; w święta i wspomnienia Najświętszej Maryi Panny, świętych Aniołów, Świętych, którzy nie byli męczennikami, w uroczystości Wszystkich Świętych (1 listopada) i św. Jana Chrzciciela (24 czerwca), w święta św. Jana Ewangelisty (27 grudnia), Katedry św. Piotra (22 lutego) i Nawrócenia św. Pawła (25 stycznia).

b) Koloru czerwonego używa się w Niedzielę Męki Pańskiej, w Wielki Piątek, w niedzielę Zesłania Ducha Świętego, w Mszach ku czci Męki Pańskiej, w główne święta Apostołów i Ewangelistów i w dni Świętych Męczenników.

¹³⁷ Por. KL nr 128.

¹³⁸ Por. tamże.

- c) Koloru zielonego używa się w Oficjach i Mszach Okresu Zwykłego.
- d) Koloru fioletowego używa się w okresie Adwentu i Wielkiego Postu. Można go również stosować w Oficjach i Mszach za zmarłych.
- e) Koloru czarnego można używać w Mszach za zmarłych.
- f) Koloru różowego, jeśli jest taki zwyczaj, można używać w niedzielę *Gaudete* (3. Adwentu) i w niedzielę *Laetare* (4. Wielkiego Postu).
- g) W dni bardziej uroczyste można używać okazalszych szat liturgicznych, chociaż nie są w kolorze dnia.

W odniesieniu do kolorów liturgicznych Konferencje Episkopatów mogą ustalić i przedstawić Stolicy Apostolskiej inne zasady, które by lepiej odpowiadały potrzebom i duchowi poszczególnych narodów.

347. Msze obrzędowe sprawuje się w szatach koloru przewidzianego dla danej Mszy albo w białym lub świątecznym; Msze w różnych potrzebach – w szatach koloru dnia lub okresu, albo w kolorze fioletowym, jeżeli mają charakter pokutny, np. nry 31, 33, 38; Msze wotywne w szatach koloru odpowiedniego dla danej Mszy albo w kolorze dnia lub okresu liturgicznego.

V. INNE RZECZY PRZEZNACZONE DO UŻYTKU KOŚCIELNEGO

348. Oprócz naczyń i szat liturgicznych, które muszą być wykonane z określonego materiału, inne przedmioty przeznaczone do użytku liturgicznego¹³⁹ lub w jakikolwiek sposób stosowane w kościele winny być godne i odpowiadać swojemu celowi.

349. W szczególny sposób należy dbać o to, aby księgi liturgiczne, zwłaszcza Ewangeliarz i lekcjonarz, służące do głoszenia słowa Bożego i z tego powodu otaczane szczególnym szacunkiem, podczas sprawowania liturgii były znakami i symbolami rzeczywistości nadprzyrodzonej, a więc odznaczały się poważnym i pięknym wyglądem.

350. Trzeba też bardzo troszczyć się o przedmioty należące do bezpośredniego wyposażenia ołtarza i związane ze sprawowaniem Eucharystii. Należy do nich np. krzyż ołtarzowy i krzyż procesyjny.

351. Troskliwie należy zabiegać o to, by także w sprawach mniejszej wagi zachowane były zasady estetyki, a szlachetna prostota łączyła się z czystością.

¹³⁹ Odnośnie do błogosławieństwa sprzętów liturgicznych i przedmiotów kultu publicznego, por. *Rytuał Rzymski. Obrzędy błogosławieństw*, Katowice 1994, część trzecia.

ROZDZIAŁ VII

WYBÓR MSZY I JEJ CZĘŚCI

352. Duszpasterska skuteczność liturgii z pewnością się zwiększy, gdy teksty czytań, modlitw i śpiewów w miarę możliwości będą dostosowane do potrzeb, duchowego przygotowania i poziomu intelektualnego uczestników. Można to będzie osiągnąć przez należyte korzystanie z niżej podanych szerokich uprawnień w zakresie wyboru tekstów.

Podczas przygotowania Mszy świętej kapłan powinien uwzględniać raczej duchowe dobro zgromadzenia niż swoje osobiste upodobania. Niech też pamięta, by dokonywać wyboru w porozumieniu z tymi, którzy mają jakiś udział w sprawowaniu liturgii; nie powinien również pomijać wiernych w sprawach, które ich bezpośrednio dotyczą.

Wobec rozległych możliwości doboru różnych części Mszy świętej jest nieodzowne, aby diakon, lektorzy, psalterzysta, kantor, komentator i chór przed rozpoczęciem liturgii dokładnie wiedzieli, jakie czynności mają wykonać. Nie powinny się zdarzać sytuacje nieprzewidziane. Harmonijny układ i sprawowanie obrzędów bardzo ułatwia duchowy udział wiernych w Eucharystii.

I. WYBÓR MSZY

353. W uroczystości kapłan obowiązany jest stosować się do kalendarza kościoła, w którym celebruje.

354. W niedziele, w dni powszednie Adwentu, okresu Narodzenia Pańskiego, Wielkiego Postu, Okresu Wielkanocnego, w święta i we wspomnienia obowiązkowe:

a) jeśli kapłan sprawuje Mszę świętą z udziałem ludu, winien się stosować do kalendarza kościoła, w którym celebruje;

b) jeśli sprawuje Mszę świętą, w której uczestniczy tylko jeden usługujący, kapłan może kierować się albo kalendarzem kościoła, albo kalendarzem własnym.

355. W dni, w które przypada wspomnienie dowolne:

a) w dni powszednie Adwentu od dnia 17 do 24 grudnia, w ciągu oktawy Narodzenia Pańskiego i w dni powszednie Wielkiego Postu, z wyjątkiem Środy Popielcowej i Wielkiego Tygodnia, kapłan sprawuje Mszę świętą z bieżącego dnia liturgicznego; jeżeli w takim dniu w kalendarzu ogólnym przypada wspomnienie, może odmówić kolektę z tego wspomnienia, poza Środą Popielcową i Wielkim Tygodniem. W dni powszednie Okresu Wielkanocnego można obchodzić w całości wspomnienia Świętych.

b) W dni powszednie Adwentu przed dniem 17 grudnia, w dni powszednie okresu Narodzenia Pańskiego od dnia 2 stycznia i w dni powszednie Okresu Wielkanocnego kapłan może wybrać albo Mszę z dnia poprzedniego, albo Mszę o świętym, lub o jednym ze świętych, których wspomnienie przypada, albo Mszę o jakimś świętym wpisanym w tym dniu w Martyrologium.

c) W zwykłe dni powszednie kapłan może wybrać albo Mszę z dnia poprzedniego, albo Mszę o świętym, którego wspomnienie dowolne przypada, albo Mszę o jakimś świętym wpisanym w tym dniu w Martyrologium, albo jedną z Mszy w różnych potrzebach, albo Mszę wotywną.

Kapłan celebrujący z udziałem ludu zadba o to, by zbyt często bez dostatecznego powodu nie opuszczać czytań, które w lekcjonarzu są wyznaczone na poszczególne dni; Kościół bowiem pragnie, aby wiernym hojniej zastawiano stół słowa Bożego¹⁴⁰.

Z tej samej przyczyny powinien z umiarem stosować Msze żałobne, albowiem każdą Mszę świętą ofiaruje się tak za żywych, jak za zmarłych, i w Modlitwie eucharystycznej wspomina się zmarłych.

Tam, gdzie sercu wiernych bliskie są wspomnienia dowolne Najświętszej Maryi Panny lub Świętych, należy zadośćuczynić ich uprawnionej pobożności.

Gdy istnieje swoboda wyboru między wspomnieniem wpisanym do kalendarza ogólnego i wspomnieniem umieszczonym w kalendarzu diecezjalnym lub zakonnym, pierwszeństwo zgodnie z tradycją przysługuje wspomnieniu partykularnemu, jeżeli nie ma między nimi innych różnic.

II. WYBÓR TEKSTÓW MSZALNYCH

356. Przy wyborze tekstów różnych części Mszy, tak z okresów roku kościelnego, jak o Świętych, należy zachować następujące normy:

Czytania

357. Na niedziele i uroczystości są wyznaczone trzy czytania, mianowicie czytanie Proroka, Apostoła i Ewangelii; w ten sposób wychowuje się chrześcijan do zrozumienia ciągłości zbawczego dzieła, zgodnie z przedziwną Bożą pedagogią. Czytania te ściśle obowiązują. W Okresie Wielkanocnym zgodnie z tradycją Kościoła zamiast czytania ze Starego Testamentu bierze się czytanie z księgi Dziejów Apostolskich.

Na święta wyznaczone są dwa czytania. Jeśli jednak zgodnie z zasadami święto zostaje podniesione do rangi uroczystości, dodaje się trzecie czytanie, wzięte spośród tekstów wspólnych.

W dni wspomnień Świętych, jeśli nie ma czytań własnych, z zasady stosuje się czytania wyznaczone na dni powszednie. W niektórych przypadkach proponuje się czytania przystosowane, które naświetlają szczególny aspekt duchowego życia albo działalności Świętego. Używanie tych czytań nie obowiązuje, chyba że przemawiają za tym prawdziwe racje duszpasterskie.

358. W lekcjonarzu na dni powszednie zamieszczone są czytania na poszczególne dni każdego tygodnia w ciągu całego roku; należy więc z zasady stosować te czytania w te dni, na które je wyznaczono, chyba że przypadnie uroczystość lub święto albo wspomnienie mające własne czytania z Nowego Testamentu, to jest takie, w których występuje wzmianka o Świętym czczonym danego dnia.

Jeśli jednak czytanie ciągle Pisma świętego zostanie przerwane w ciągu tygodnia przez jakąś uroczystość lub święto, albo przez jakiś szczególny obchód liturgiczny, kapłan, z uwagi na porządek czytań całego tygodnia, ma prawo albo części opuszczone połączyć z innymi, albo zdecydować, którym tekstom należy przyznać pierwszeństwo.

We Mszach świętych z udziałem specjalnych grup kapłan może wybrać czytania odpowiedniejsze na daną okoliczność, byleby pochodziły z zatwierdzonego lekcjonarza.

359. Ponadto specjalny wybór tekstów Pisma świętego podano w lekcjonarzu do Mszy obrzędowych, z którymi wiąże się sprawowanie niektórych sakramentów lub sakramentaliów, albo do Mszy, które celebruje się w szczególnych okolicznościach.

¹⁴⁰ Por. KL nr 51.

Lekcjonarze te ułożono w tym celu, aby przez lepszy dobór słowa Bożego wprowadzać słuchających go wiernych w pełniejsze rozumienie misterium, w którym uczestniczą, i wychowywać do głębszego umiłowania objawionego słowa.

Tak więc przy wyborze tekstów, które się czyta na zgromadzeniu liturgicznym, należy brać pod uwagę zarówno względy duszpasterskie, jak i swobodę wyboru, która została udzielona w tej dziedzinie.

360. Niekiedy proponuje się ten sam tekst w formie dłuższej i krótszej. W wyborze między jedną z tych dwóch form należy również stosować kryterium duszpasterskie. Należy się zastanowić, czy bardziej owocne będzie dla wiernych czytanie dłuższe czy krótsze; czy są oni zdolni wysłuchać tekstu bardziej kompletnego, który potem zostanie wyjaśniony w homilii¹⁴¹.

361. Gdy istnieje możliwość wyboru spośród tekstów już ściśle określonych lub podanych do wyboru, należy brać pod uwagę pożytek uczestników. Chodzi tu zarówno o wybór tekstu łatwiejszego lub bardziej odpowiadającego danemu zgromadzeniu, jak o powtórzenie lub odłożenie tekstu, który wyznaczony jest na pewną Mszę jako własny, a w innej może być zastosowany dowolnie, jeśli przemawiają za tym względy duszpasterskie¹⁴².

Może się to zdarzyć, gdy jakiś tekst miałby być ponownie czytany w najbliższych dniach, np. w niedzielę i w dzień powszedni następującego tygodnia, albo też gdy istnieje obawa, że jakiś tekst spowoduje trudności w danym zgromadzeniu wiernych. Przy wyborze tekstów Pisma świętego trzeba jednak czuwać nad tym, aby pewnych jego fragmentów stale nie opuszczać.

362. Konferencje Episkopatów mają prawo nie tylko wybierać bardziej odpowiednie teksty, o czym wyżej była mowa, lecz także w szczególnych okolicznościach proponować pewne przystosowania czytań, pod warunkiem jednak, że teksty będą wybierane z zatwierdzonego lekcjonarza.

Modlitwy

363. W każdej Mszy świętej, jeśli nie są podane inne wskazania, stosuje się modlitwy właściwe dla tejże Mszy.

W dni wspomnienia Świętych stosuje się własną kolektę, a jeśli jej nie ma, bierze się kolektę z odpowiednich tekstów wspólnych. Jeśli nie ma własnych modlitw nad darami i po Komunii świętej, można je wziąć spośród tekstów wspólnych albo z powszedniego dnia danego okresu liturgicznego.

W dni powszednie Okresu Zwykłego można wziąć oracje z poprzedniej niedzieli, albo oracje z innej niedzieli „w ciągu roku”, albo jedną z podanych w Mszale oracji w różnych potrzebach. Zawsze też można ze wspomnianych Mszy wziąć samą kolektę.

W ten sposób Mszał dostarcza obfitości tekstów, które wzbogacają chrześcijańską modlitwę.

W ważniejszych okresach roku kościelnego przystosowanie dokonuje się już poprzez oracje właściwe dla treści tych okresów, a podane w Mszale na poszczególne dni powszednie.

Modlitwa eucharystyczna

364. Liczne prefacje, którymi wzbogacono Mszał Rzymski, mają rozwijać w różnym ujęciu temat dziękczynienia w Modlitwie eucharystycznej i pełniej naświetlać różne aspekty misterium zbawienia.

¹⁴¹ *Mszał Rzymski. Lekcjonarz mszalny*. Drugie wydanie wzorcowe 1981. Wprowadzenie teologiczno-pastoralne nr 80.

¹⁴² Tamże, nr 81.

365. Zasady wyboru Modlitwy eucharystycznej są następujące:

a) Pierwszą Modlitwę eucharystyczną (Kanon Rzymski), którą zawsze można odmawiać, zaleca się stosować w dni mające własne *Zjednoczeni* i w Mszach z własnym *Boże, przyjmij łaskawie tę ofiarę*, a także w święta Apostołów i Świętych, których imiona wspomina się w tekście tej modlitwy; wskazane jest również stosowanie tej modlitwy w niedziele, jeśli racje duszpasterskie nie zalecają wyboru trzeciej Modlitwy eucharystycznej.

b) Druga Modlitwa eucharystyczna, ze względu na jej cechy charakterystyczne, zalecona jest w dni powszednie i w specjalnych okolicznościach. Modlitwa ta ma wprawdzie własną prefację, ale można ją stosować i z innymi prefacjami, z tymi zwłaszcza, które w sposób syntetyczny ujmują misterium zbawienia, np. z prefacjami zwykłymi. Kiedy Mszę sprawuje się za jakiegoś zmarłego, można użyć specjalnej formuły zamieszczonej przed *Pamiętaj także*.

c) Trzecią Modlitwę eucharystyczną można stosować w połączeniu z każdą prefacją. Zaleca się stosować tę modlitwę w niedziele i święta. Jeśli używa się jej w Mszach za zmarłych, można zastosować specjalną formułę, którą wprowadza się po słowach: *Zjednocz ze sobą wszystkie swoje dzieci rozproszone po całym świecie*.

d) Czwarta Modlitwa eucharystyczna ma prefację niezmienną i podaje pełniejsze streszczenie dziejów zbawienia. Można się nią posłużyć, gdy Msza nie ma własnej prefacji, i w niedziele Okresu Zwykłego. Do tej modlitwy, ze względu na jej budowę, nie można wprowadzać specjalnej formuły za zmarłego.

Śpiewy

366. Zamiast śpiewów podanych w Obrzędach Mszy świętej, np. *Baranku Boży*, nie wolno wprowadzać innych pieśni.

367. Przy wyborze śpiewów między czytaniem oraz pieśnią na wejście, na przygotowanie darów i na Komunię należy zachować przepisy podane w odpowiednich miejscach (por. nry 40-41, 47-48, 61-64, 74, 86-88).

ROZDZIAŁ VIII

MSZE I MODLITWY OKOLICZNOŚCIOWE ORAZ MSZE ZA
ZMARŁYCH

I. MSZE I MODLITWY OKOLICZNOŚCIOWE

368. Ponieważ liturgia sakramentów i sakramentaliów sprawia, że prawie każde wydarzenie życia u wiernych odpowiednio usposobionych zostaje uświęcone przez łaskę Bożą płynącą z paschalnego misterium¹⁴³, i ponieważ Eucharystia jest najgodniejszym sakramentem, Mszał podaje wzorce takich Mszy i modlitw, które można stosować w różnych okolicznościach chrześcijańskiego życia, w potrzebach całego świata oraz Kościoła powszechnego albo lokalnego.

369. Rozszerzenie możliwości w zakresie wyboru czytań i modlitw przemawia za tym, aby Msze okolicznościowe sprawowane były niezbyt często, to jest gdy wymaga tego potrzeba.

370. We wszystkich Mszach okolicznościowych, gdy nie podano wyraźnie przeciwnych postanowień, wolno stosować czytania z dni powszednich oraz związane z nimi śpiewy, jeśli odpowiadają celebracji.

371. Do Mszy tego rodzaju zalicza się: Msze obrzędowe, Msze w różnych potrzebach, Msze w różnych okolicznościach i Msze wotywny.

372. Msze obrzędowe łączą się ze sprawowaniem niektórych sakramentów lub sakramentaliów. Są one zakazane w niedziele Adwentu, Wielkiego Postu i Okresu Wielkanocnego, w uroczystości, w dni Oktawy Wielkanocnej, w dniu Wspomnienia wszystkich wiernych zmarłych, w Środę Popielcową i w Wielkim Tygodniu. Ponadto należy zachować przepisy podane w rytuale lub w samych formularzach mszalnych.

373. Msze w różnych potrzebach i w różnych okolicznościach sprawuje się w niektórych sytuacjach, występujących co pewien czas lub powtarzających się w stałych terminach. Kompetentna władza z Mszy w różnych potrzebach może wybrać Msze, które będą sprawowane z okazji publicznych modlitw błagalnych, wyznaczonych w ciągu roku przez Konferencję Episkopatu.

374. Gdy znajdzie jakaś poważniejsza potrzeba lub wymaga tego dobro wiernych, Mszę odpowiadającą tej potrzebie można sprawować na polecenie lub za zgodą biskupa diecezjalnego we wszystkie dni, z wyjątkiem uroczystości oraz niedziel Adwentu, Wielkiego Postu i Okresu Wielkanocnego, dni Oktawy Wielkanocnej, Wspomnienia wszystkich wiernych zmarłych, Środy Popielcowej i Wielkiego Tygodnia.

375. Msze wotywny o misteriach Pańskich albo ku czci Najświętszej Maryi Panny lub Aniołów, jakiegoś Świętego lub wszystkich świętych, dobierane zgodnie z pobożnością wiernych, można sprawować w dni powszednie w ciągu roku, choćby nawet przypadają wspomnienie dowolne. Nie wolno jednak sprawować jako wotywnych Mszy mających za treść misteria życia Chrystusa Pana lub Najświętszej Maryi Panny, z wyjątkiem Mszy o Jej Niepokalanym Poczęciu. Obchód tych misterii wiąże się bowiem ściśle z biegiem roku liturgicznego.

¹⁴³ Por. KL nr 61.

376. W dni, w które przypada wspomnienie obowiązkowe albo dzień powszedni Adwentu aż do dnia 16 grudnia, okresu Narodzenia Pańskiego od dnia 2 stycznia i Okresu Wielkanocnego po Oktawie Wielkanocy, Msze w różnych potrzebach i wotywnie zasadniczo są zakazane. Jeżeli jednak prawdziwa potrzeba lub dobro wiernych tego wymaga, można sprawować z udziałem ludu Mszę świętą odpowiadającą tej potrzebie lub temu dobru; decyduje o tym rektor kościoła albo sam kapłan celebrujący.

377. W dni powszednie Okresu Zwykłego, w które przypadają wspomnienia dowolne albo recytowane jest Oficjum dnia powszedniego, wolno sprawować jakąkolwiek Mszę lub użyć jakiegokolwiek modlitwy okolicznościowej z wyjątkiem Mszy obrzędowych.

378. W szczególny sposób zaleca się obchodzenie wspomnienia Najświętszej Maryi Panny w sobotę, ponieważ Kościół w liturgii oddaje Matce Odkupiciela kult wyjątkowy, przewyższający cześć oddawaną wszystkim Świętym¹⁴⁴.

II. MSZE ZA ZMARŁYCH

379. Kościół za zmarłych składa eucharystyczną Ofiarę Paschy Chrystusa w tym celu, aby dzięki jedności wiążącej wszystkie członki Chrystusa jednym wyprasać duchową pomoc, a innym przynosić pociechę płynącą z nadziei.

380. Wśród Mszy za zmarłych pierwsze miejsce zajmuje Msza pogrzebowa. Można ją sprawować we wszystkie dni, z wyjątkiem uroczystości obowiązujących, Wielkiego Czwartku, Triduum Paschalnego oraz niedziel Adwentu, Wielkiego Postu i Okresu Wielkanocnego. Należy ponadto zachować obowiązujące przepisy prawa¹⁴⁵.

381. Msze święte za zmarłych: po otrzymaniu wiadomości o zgonie, z okazji ostatecznego pogrzebania zmarłego i w pierwszą rocznicę śmierci można sprawować także w dni oktawy Narodzenia Pańskiego, w dni, w które przypada wspomnienie obowiązkowe oraz w dzień powszedni, z wyjątkiem Środy Popielcowej i Wielkiego Tygodnia.

Inne Msze za zmarłych, czyli Msze „codzienne”, można sprawować w dni powszednie Okresu Zwykłego, w które przypadają wspomnienia dowolne albo Oficjum z dnia, pod warunkiem że rzeczywiście ofiaruje się je za zmarłych.

382. Podczas Mszy świętej pogrzebowej winna być z zasady wygłoszona krótka homilia, która w żadnym razie nie może przybierać formy pochwalnej mowy żałobnej.

383. Wiernych, zwłaszcza należących do rodziny zmarłego, trzeba zachęcać, aby w Ofierze eucharystycznej składanej za zmarłego uczestniczyli także przez przyjęcie Komunii świętej.

384. Jeśli Msza pogrzebowa łączy się bezpośrednio z obrzędem pogrzebu, po modlitwie po Komunii, opuściwszy obrzędy zakończenia, sprawuje się obrzęd ostatniego polecenia, czyli pożegnania zmarłego; obrzęd ten można sprawować tylko przy zwłokach.

¹⁴⁴ Por. KK nr 66; Paweł VI, Adhortacja apostolska *Marialis cultus*, 2 lutego 1974, nr 9: AAS 66 (1974) 122-123.

¹⁴⁵ Por. zwłaszcza KPK, kan. 1176-1185; *Rytuał Rzymski. Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1977.

385. Przy układaniu i wyborze zmiennych części Mszy za zmarłych, zwłaszcza Mszy pogrzebowej (np. modlitw, czytań, modlitwy powszechnej) należy mieć na uwadze względy duszpasterskie w odniesieniu do zmarłego, jego rodziny i obecnych.

Niech duszpasterze zwracają szczególną uwagę na tych, którzy z okazji pogrzebu są obecni podczas sprawowania liturgii lub słuchają Ewangelii, czy to będą niekatolicy, czy katolicy, którzy nigdy nie uczestniczą w Eucharystii albo czynią to bardzo rzadko, albo nawet tacy, o których się sądzi, że utracili wiarę. Kapłani są bowiem sługami Ewangelii Chrystusa w stosunku do wszystkich ludzi.

ROZDZIAŁ IX

ADAPTACJE ZALEŻNE OD KOMPETENCJI BISKUPÓW
ORAZ KONFERENCJI EPISKOPATU

386. Odnowa Mszału Rzymskiego dokonana w naszych czasach zgodnie z postanowieniami Soboru Powszechnego Watykańskiego II, usilnie zmierzała do tego, aby wszyscy wierni w celebrację Eucharystii wnosili pełny, świadomy i czynny udział, jakiego domaga się sama natura liturgii i do jakiego wierni na mocy swojej godności są uprawnieni i zobowiązani¹⁴⁶.

Aby zaś celebrowanie pełnię odpowiadało zasadom i duchowi liturgii świętej, w tym Wprowadzeniu oraz w Obrzędach Mszy świętej proponuje się pewne dalsze adaptacje, które zostają powierzone osądowi biskupa diecezjalnego oraz Konferencji Episkopatu.

387. Biskupa diecezjalnego należy uważać za arcykapłana jego owczarni. Od niego bowiem poniekąd wywodzi się i zależy chrześcijańskie życie jego wiernych¹⁴⁷. Powinien się on troszczyć o rozwój życia liturgicznego w swojej diecezji, nim kierować i nad nim rozciągać pieczę. W tym Wprowadzeniu biskupowi zostaje zlecona dyscyplina koncelebrowania (por. nry 202, 374), ustalanie zasad posługiwania kapłanowi przy ołtarzu (por. nr 107), przepisów dotyczących udzielania Komunii świętej pod obiema postaciami (por. nr 283), norm odnoszących się do budowy i wyposażenia kościołów (por. nr 291). Do biskupa jednak w pierwszym rzędzie należy rozbudzanie ducha liturgii świętej u prezbiterów, diakonów i świeckich wiernych.

388. Adaptacje, o których niżej mowa, wymagające szerszej koordynacji w gronie Konferencji Episkopatu, muszą być określone zgodnie z przepisami prawa.

389. Do Konferencji Episkopatu należy przede wszystkim przygotowanie i zatwierdzenie przekładu tego wydania Mszału Rzymskiego na uznane języki narodowe, tak aby po uzyskaniu aprobaty przez Stolicę Apostolską Mszał ten mógł wejść w życie w krajach, dla których jest przeznaczony¹⁴⁸.

Mszał Rzymski zarówno w wersji łacińskiej, jak i w prawnie zatwierdzonych przekładach na języki narodowe winien być wydany w całości.

390. Do Konferencji Episkopatu należy określenie adaptacji i po ich zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską, wprowadzenie do Mszału elementów, które zostały wskazane w tym Ogólnym wprowadzeniu oraz w Obrzędach Mszy świętej. Są one następujące:

- gesty i postawy ciała wiernych (por. wyżej, nr 43);
- gest oddania czci ołtarzowi i księdze Ewangelii (por. wyżej, nr 273);
- teksty pieśni na wejście, przygotowanie darów i Komunię (por. wyżej, nry 48, 74, 87);
- czytania z Pisma świętego, które mają być stosowane w szczególnych okolicznościach (por. wyżej, nr 362);
- sposób przekazywania znaku pokoju (por. wyżej, nr 82);
- sposób przyjmowania Komunii świętej (por. wyżej, nry 160, 283);
- tworzywo, z jakiego ma być budowany ołtarz oraz przedmioty wyposażenia kościoła, zwłaszcza naczynia liturgiczne, a także materiał, krój i kolor szat liturgicznych (por. wyżej, nry 301, 326, 329, 339, 342-346).

¹⁴⁶ Por. KL nr 14.

¹⁴⁷ Por. KL nr 41.

¹⁴⁸ Por. KPK, kan. 838 § 3.

Mogą też być w odpowiednim miejscu wprowadzone do Mszału Rzymskiego dyrekoria lub instrukcje duszpasterskie, jakie Konferencje Episkopatów uznają za przydatne, a Stolica Apostolska zatwierdzi.

391. Ze szczególną starannością Konferencje winny zadbać o przekład tekstów biblijnych używanych w celebracji Mszy świętej. Z Pisma świętego bowiem pochodzą czytania, które wyjaśnia się w homilii, oraz psalmy przeznaczone do śpiewu. Z niego czerpią natchnienie i ducha prośby, modlitwy i pieśni liturgiczne. W nim też trzeba szukać sensu czynności i znaków¹⁴⁹.

Trzeba użyć języka zrozumiałego dla wiernych i nadającego się do publicznego głoszenia, z zachowaniem jednak sposobu mówienia, jaki stosują księgi biblijne.

392. Do Konferencji Episkopatu należeć będzie również staranne przygotowanie przekładu innych tekstów, aby także przy zachowaniu właściwości każdego języka w pełni i wiernie został oddany sens oryginalnego tekstu łacińskiego. W dokonywaniu tego przedsięwzięcia trzeba będzie zwracać uwagę na różne występujące w Mszale rodzaje literackie, jakimi są modlitwy przewodniczącego, antyfony, aklamacje, odpowiedzi, błagania litanijne itp.

Trzeba pamiętać, że przekład tekstów ma służyć w pierwszym rzędzie nie medytacji, ale raczej uroczystemu głoszeniu (proklamacji) lub wykonywaniu śpiewu w czasie sprawowania liturgii.

Niech to będzie język dostosowany do umysłowości wiernych danego kraju, a z drugiej strony szlachetny i nacechowany literackim polotem. Zakłada się przy tym konieczność pewnej katechezy na temat biblijnego i chrześcijańskiego sensu niektórych słów i wyrażeń.

Wypada też, aby w krajach posługujących się tym samym językiem, istniał w miarę możliwości identyczny przekład tekstów liturgicznych, zwłaszcza tekstów biblijnych i Obrzędów Mszy świętej¹⁵⁰.

393. Z uwagi na wielkie znaczenie śpiewu, który jest nieodzowną oraz integralną częścią liturgii¹⁵¹, Konferencje Episkopatu winny zatwierdzić melodie, zwłaszcza dla tekstów Obrzędów Mszy świętej, odpowiedzi i aklamacji ludu oraz dla szczególnych obrzędów sprawowanych w ciągu roku liturgicznego.

Do tych Konferencji należy również ocena form muzyki, melodii oraz instrumentów muzycznych, jakie mogą być dopuszczone do kultu Bożego, to znaczy ich przydatności albo możliwości przystosowania do użytku liturgicznego.

394. Trzeba, aby każda diecezja miała swój kalendarz i zbiór własnych Mszy. Konferencja Episkopatu ze swej strony winna zredagować własny kalendarz krajowy, albo też we współpracy z innymi Konferencjami – kalendarz dla szerszego regionu. Wymaga on zatwierdzenia przez Stolicę Świętą¹⁵².

Podjęmując to przedsięwzięcie, z największą troskliwością należy potraktować niedzielę jako pierwotny dzień świąteczny. Stąd nie wolno jej przesłaniać innymi obchodami, jeżeli nie są rzeczywiście bardzo ważne¹⁵³. Trzeba również zadbać o to, aby rok liturgiczny odnowiony zgodnie z postanowieniem Soboru Watykańskiego II, nie został przysłonięty elementami drugorzędnymi.

¹⁴⁹ Por. KL nr 24.

¹⁵⁰ Por. tamże, nr 36 § 3.

¹⁵¹ Por. tamże, nr 112.

¹⁵² Por. Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza, nr 48-51; Św. Kongregacja Kultu Bożego, Instrukcja *Calendaria particularia*, 24 czerwca 1970, nr 4. 8: AAS 62 (1970) 652-653.

¹⁵³ Por. KL nr 106.

Przy redagowaniu kalendarza krajowego należy wyznaczyć Dni modlitw błagalnych i dni kwartalne (por. nr 373), a także określić sposoby ich obchodzenia i potrzebne do tego teksty¹⁵⁴, uwzględniając inne szczególne ustalenia.

Wypada, aby przy wydawaniu Mszału obchody właściwe dla całego kraju lub regionu zostały włączone w swoim miejscu do celebracji kalendarza ogólnego; obchody zaś właściwe dla danej okolicy lub diecezji winny się znaleźć w specjalnym Dodatku.

395. Jeśli ze względu na uczestnictwo wiernych oraz ich duchowe dobro konieczne się okażą głębsze urozmaicenia i adaptacje, aby sprawowanie liturgii odpowiadało umysłowemu poziomowi i tradycji różnych narodów, Konferencje Episkopatów w myśl zasady podanej w nr. 40 Konstytucji o liturgii świętej mogą przedstawić Stolicy Apostolskiej propozycje zmian, jakie za jej zgodą zostaną wprowadzone, zwłaszcza dla dobra ludów, którym orędzie Ewangelii zostało przyniesione niedawno¹⁵⁵. Starannie winny być przy tym zachowane szczególne normy podane w instrukcji „*Liturgia rzymska i inkulturacja*”¹⁵⁶.

Sposób postępowania w tej dziedzinie winien być następujący:

Najpierw należy przedstawić Stolicy Apostolskiej wstępną propozycję, aby po uzyskaniu wymaganej zgody można było przystąpić do opracowania poszczególnych adaptacji.

Po zatwierdzeniu propozycji przez Stolicę Apostolską w ustalonych okresach i miejscach zostaną przeprowadzone doświadczalne próby. Po upływie czasu próby Konferencja Episkopatu określi ewentualne przedłużenie adaptacji oraz dojrzałe jej sformułowanie przedstawi do osądu Stolicy Apostolskiej¹⁵⁷.

396. Zanim jednak zostaną podjęte nowe, zwłaszcza bardziej gruntowne adaptacje, należy zadbać o to, aby zarówno duchowni, jak i wierni świeccy otrzymali odpowiednią formację; aby przewidziane już uprawnienia zostały wprowadzone w życie, i by duszpasterskie normy, odpowiadające duchowi celebracji, osiągnęły pełne zastosowanie.

397. Obowiązuje również zasada, według której każdy Kościół partykularny winien się zgadzać z Kościołem powszechnym nie tylko w dziedzinie nauki wiary i znaków sakramentalnych, lecz także w odniesieniu do powszechnie przyjętych zwyczajów sięgających apostołskiej i nieprzerwanej tradycji. Zwyczaje te winny być zachowywane nie tylko dla uniknięcia błędów, lecz także w celu przekazywania nienaruszonej wiary, ponieważ norma modlitwy Kościoła odpowiada normie jego wiary¹⁵⁸.

Obrządek rzymski stanowi znamienitą i drogocenną część liturgicznego bogactwa i spuścizny Kościoła katolickiego. Przysparza on dobra Kościołowi powszechnemu, tak iż utrata jego bogactw byłaby dla Kościoła wielką szkodą.

Obrządek ten w ciągu wieków przechował nie tylko liturgiczne zwyczaje powstałe w mieście Rzymie, lecz także w głęboki, organiczny i harmonijny sposób zespolił w sobie inne formy obrzędowe wyrosłe z obyczajów i umysłowości różnych ludów i partykularnych Kościołów tak Zachodu, jak i Wschodu, nabierając w ten sposób charakteru ponadregionalnego. W naszych czasach tożsamość i jednolity wyraz tego obrządku znajduje się we wzorcowych wydaniach ksiąg liturgicznych ogłaszanych z upoważnienia papieża oraz w zgodnych z nimi

¹⁵⁴ Por. Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza, nr 46; Św. Kongregacja Kultu Bożego, Instrukcja *Calendaria particularia*, 24 czerwca 1970, nr 38: AAS 62 (1970) 660.

¹⁵⁵ Por. KL nry 37-40.

¹⁵⁶ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Liturgia rzymska i inkulturacja*. IV Instrukcja dla poprawnego wprowadzenia soborowej Konstytucji o liturgii (art. 37-40), 25 stycznia 1994, Rzym 1994, nry 54, 66-69.

¹⁵⁷ Por. tamże, nry 66-68.

¹⁵⁸ Por. tamże, nry 26-27.

księgach liturgicznych zatwierdzonych dla danych regionów przez Konferencje Episkopatów i aprobowanych przez Stolicę Apostolską¹⁵⁹.

398. Sobór Watykański II ustalił zasadę, aby nowości w reformie liturgii były wprowadzane tylko wtedy, gdy tego wymaga prawdziwe i niewątpliwe dobro Kościoła, z zastrzeżeniem jednak, że nowe formy będą niejako organicznie wyrastać z form już istniejących¹⁶⁰. Powyższa zasada winna być odniesiona także do inkulturacji w obrębie samego obrządku rzymskiego¹⁶¹. Ponadto inkulturacja wymaga odpowiednio długiego czasu, aby pośpiech i nieostrożność nie spowodowały zniekształcenia prawdziwej tradycji liturgicznej.

Celem inkulturacji nie jest bynajmniej tworzenie nowych rodzin obrzędowych, ale uwzględnienie wymogów płynących z danej kultury w taki sposób, by adaptacje wprowadzone czy to do Mszału, czy do innych ksiąg liturgicznych nie naruszyły zwartości i harmonii charakterystycznej dla obrządku rzymskiego¹⁶².

399. Dlatego Mszał Rzymski, mimo różnorodności języków i pewnej różnorodności zwyczajów¹⁶³, winien być na przyszłość stosowany jako narzędzie oraz wspólny znak integralności i jedności obrządku rzymskiego¹⁶⁴.

¹⁵⁹ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Vicesimus quintus annus*, 4 grudnia 1988, nr 16: AAS 81 (1989) 912; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Liturgia rzymska i inkulturacja*, 25 stycznia 1994, nry 2, 36.

¹⁶⁰ Por. KL nr 23.

¹⁶¹ Por. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Liturgia rzymska i inkulturacja*, 25 stycznia 1994, nr 46.

¹⁶² Por. tamże, nr 36.

¹⁶³ Por. tamże, nr 54.

¹⁶⁴ Por. KL nr 38; Paweł VI, Konstytucja apostolska *Missale Romanum*, w: *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. [13].